

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

EKO OKUL PROGRAMI UYGULANAN
OKULLARDA GÖREVLİ
ÖĞRETMENLERİN EKO OKUL
PROGRAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Mahmut ELMA

Danışman

Doç. Dr. Ali ÇİÇEK

Erzincan/2021

TEZ BİLDİRİMİ

"Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programına İlişkin Görüşleri" isimli "**Yüksek Lisans**" tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Mahmut ELMA

**EKO OKUL PROGRAMI UYGULANAN OKULLARDA
GÖREVLİ ÖĞRETMENLERİN EKO
OKUL PROGRAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Mahmut ELMA

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel
Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Haziran
2021**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali ÇİÇEK

ÖZET

Bu çalışma, eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin eko-okul programı hakkındaki bilgi düzeylerinin değerlendirilmesini kapsamaktadır. Çalışma 2019-2020 eğitim öğretim yılında Erzincan'da bulunan ve eko-okul programı uygulayan okullarda görevli öğretmen ve yöneticiler ile yapılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiş olup, olgu bilim deseninden faydalanılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak analizleri değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Araştırmada öğretmenlerin genel olarak program hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları, programı farklı yönleriyle ifade ettikleri ve programdan memnun oldukları görülmüştür. Programın hem öğretmenlere hem de öğrencilere önemli katkılarının olduğu anlaşılmıştır. Öğretmen ve yöneticiler programı yürütme aşamasında karşılaştığı sorunlara yönelik çözüm önerileri de sunmuşlardır. Ayrıca katılımcılar programın uygulamadaki başarısının yanında öğrencilerin, velilerin ve kurumun kazanımlarına da değinmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Eko-okul programı, Çevre eğitimi, Çevre sorunları

**OPINIONS ON THE ECO-SCHOOL PROGRAM OF TEACHERS
WORKING IN SCHOOLS THAT IMPLEMENTED ECO SCHOOL
PROGRAM**

Mahmut ELMA

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences,
Department of Primary Education, Master's Thesis, July, 2021**

Thesis Supervisor: Assist. Doç. Dr. Ali ÇİÇEK

ABSTRACT

This study includes the evaluation of the knowledge levels of the teachers working in schools where the Eco-School Program is applied, about the Eco-School Program. The study was conducted with teachers working in schools that implement the Eco-School Program in the province of Erzincan in the 2019-2020 academic year. The study was carried out with a qualitative research method, and the phenomenological pattern was used. A semi-structured interview form was used as a data collection tool. The collected data were transferred to the computer environment and their analyzes were evaluated.

In the study, it was observed that teachers generally had sufficient information about the program, expressed the program in different aspects and were satisfied with the program. It was understood that the program made significant contributions to both teachers and students. The teachers also offered solutions to the problems they encountered during the implementation phase of the program. While expressing the success of the program in practice, the teachers also mentioned the achievements of the students, parents and the institution.

Keywords: Eco-school program, Environmental education, Environmental problems

ÖN SÖZ

Araştırma ve tez yazma süreci boyunca görüşlerine başvurduğum, gece gündüz demeden bana olan desteğini esirgemeyerek kıymetli vakitlerini ayıran değerli danışmanım Doç. Dr. Ali ÇİÇEK'e,

Maddi manevi yardımını ve desteğiyle yanımda olan, engin tecrübeleriyle bu tezimin yazımında bana rehberlik eden Prof. Dr. Selim ŞEN'e,

Tezimin her aşamasında bana destek veren, yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve deneyimlerini paylaşan dostum Zekeriya ATAŞ'a,

Çalışmam sırasında her türlü bilgi ve birikimini benimle paylaşarak tezimde emeği olan Neslihan TAŞ'a,

Yüksek lisans süresi boyunca bana her türlü kolaylığı sağlayan, desteklerini hiç esirgemeyen Gümüşhane Fevzipaşa İlkokulu ailesine,

Uygulama yaptığım Erzincan ilinde bulunan okullarda bana yardımcı olan değerli okul müdürleri ve öğretmenlere,

“İnsanın evi onun cennetidir” sözünü benim için bu dünyada tattıran eşim Zeynep ELMA'ya, tezimden dolayı kendilerine fazla vakit ayıramadığım çocuklarım Eşref ELMA, Ahsen ELMA ve Eslem ELMA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Mahmut ELMA

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR.....	VIII
ŞEKİL LİSTESİ.....	IX
TABLO LİSTESİ	X
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
I. 1. Problem Cümlesi	5
I. 2. Alt Problemler	5
I. 3. Araştırmanın Önemi	5
I. 4. Araştırmanın Varsayımları.....	7
I. 5. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
I. 6. Tanımlar	8

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	9
II. 1. Çevre ile İlgili Tanımlar ve Çevre Sorunları	9
II. 1. 1. Çevre	9
II. 1. 2. Çevre Bilinci.....	10
II. 1. 3. Çevre Sorunları.....	11
II. 1. 3. 1. Küresel Isınma.....	13
II. 1. 3. 2. Toprak Kirliliği.....	13
II. 1. 3. 3. Hava Kirliliği.....	14

II. 1. 3. 4. Su Kirliliği.....	15
II. 2. Sürdürülebilir Dünya	16
II. 3. Çevre Eğitimi	17
II. 3. 1. Çevre Eğitiminin Gelişimi.....	22
II. 3. 2. Dünyada Çevre Eğitimi	24
II. 3. 3. Türkiye'de Çevre Eğitimi	26
II. 3. 3. 1. Okul Öncesinde Çevre Eğitimi.....	28
II. 3. 3. 2. İlkokulda Çevre Eğitimi.....	29
II. 3. 3. 3. Ortaöğretimde Çevre Eğitimi	36
II. 3. 3. 4. Yükseköğretimde Çevre Eğitimi	36
II. 4. Doğa ve Çevre Koruma Kuruluşları.....	37
II. 4. 1. Ulusal Doğa Koruma Kuruluşları	38
II. 4. 1. 1. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı.....	38
II. 4. 1. 2. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	39
II. 4. 2. Gönüllü Kuruluşlar	39
II. 4. 3. Ülkelerin Ortaklığı ile Kurulan Resmi Kuruluşlar.....	49
II. 4. 4. Gönüllü Küresel Kuruluşlar.....	51
II. 4. 4. 1. IUCN.....	51
II. 4. 4. 2. WWF.....	52
II. 4. 4. 3. Greenpeace	52
II. 4. 4. 4. Greenpeace Akdeniz	53
II. 4. 4. 5. Okullarda Orman Programı.....	53
II. 5. Eko-okul Programı	56
II. 5. 1. Eko-okul Programının Faydaları	62
II. 5. 2. Eko-okul Program Aşamaları	62
II. 6. İlgili Araştırmalar	71

III. BÖLÜM

YÖNTEM	77
III. 1. Araştırmanın Modeli	77
III. 2. Araştırma Grubu	77

III. 3. Veri Toplama Aracı.....	79
III. 4. Verilerin Toplanması.....	80
III. 5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliliği	81
III. 6. Araştırmada Kullanılan Veri Analiz Teknikleri	82

IV. BÖLÜM

BULGULAR.....	84
IV. 1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	86
IV. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	99
IV. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	110
IV. 4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	117

V. BÖLÜM

SONUÇ	126
V.I. Sonuçlar.....	126
V.II. Öneriler.....	137
KAYNAKLAR	140
İNTERNET KAYNAKLARI.....	150
EKLER.....	151

KISALTMALAR

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
IEEP	: Uluslararası Çevre Eğitim Programı
IFAD	: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
UÇEP	: Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı
WWF	: Doğayı Koruma Vakfı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele Vakfı
TÜRÇEV	: Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
FEE	: Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı
LEAF	: Orman Okulları
SGE	: Sürdürülebilir Gelişim Odaklı Eğitim

ŞEKİL LİSTESİ

		Sayfa No
Şekil 1	Eko-okulların Türkiye’deki illere Göre Dağılımı	60
Şekil 2	Uluslararası Eko-okul Programı 7 Adımı	66
Şekil 3	Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşlerine Yönelik Oluşan Başlıklar	85
Şekil 4	Tanımlar	92
Şekil 5	Çevre Eğitimi	98
Şekil 6	Programı Benimseme	104
Şekil 7	Program Kazanımları	109
Şekil 8	İdeal Okul Ortamı	113
Şekil 9	Kurumdan Beklentiler	116
Şekil 10	Sorunlar	120
Şekil 11	Çözüm Önerileri	125

TABLO LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 1	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda Bulunan Temel Yaşam Becerileri İçerisinde Çevre ve Doğa Konulu Beceriler	30
Tablo 2	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Bulunan Temel Yaşam Becerileri İçerisinde Çevre ve Doğa Konulu Beceriler	31
Tablo 3	İlkokul Programında Yer Alan Çevre İçerikli Ders ve Üniteler	31
Tablo 4	Hayat Bilgisi Dersinde Çevre İçerikli Kazanımların Sınıflara Göre Dağılımı	32
Tablo 5	Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre İçerikli Kazanımlar	33
Tablo 6	Fen Bilimleri Dersinde Çevre İçerikli Kazanımların Sınıflara Göre Dağılımı	34
Tablo 7	Eko-okul Programı Uygulanan Ülkeler	62
Tablo 8	Araştırmaya Katılan Öğretmen ve Yöneticilerin Özellikleri	78
Tablo 9	Katılımcıların Mezun Oldukları Programlar	79
Tablo 10	Tanımlar	87
Tablo 11	Çevre Eğitimi	93
Tablo 12	Programı Benimseme	99
Tablo 13	Program Kazanımları	105
Tablo 14	Eğitim Ortamları	110
Tablo 15	Kurumdan Beklentiler	114
Tablo 16	Sorunlar	117
Tablo 17	Çözüm Önerileri	121

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Hayvan ve bitki türlerinin yok oluşunda görülen süratli artış, su kaynaklarının azalması, ormanların tahribatı, toprak ve hava kirliliği gibi çevre problemleri; insanoğlunun doğayı muhafaza etme noktasında daha fazla duyarlı olmak zorunda olduğunu göstermektedir. Hızlı artan dünya nüfusuna dayalı olarak artan enerji ve hammadde tüketimi; ortaya çıkan çevre tahribatını çoğaltmış durumdadır. Artık çevresel problemler, devletlerin sınırlarını aşarak bütün dünyayı kapsayacak büyük bir sorun haline gelmiştir (Aktepe ve Girgin, 2009).

Yaşadığımız asırda doğal zenginliklerin hızla tüketilmesi ve küresel ısınma sonucunda çevresel sorunlar giderek çoğalmaktadır. Ortaya çıkan çevre sorunlarıyla birlikte insanlığın doğal çevre ile arası bozulmuş ve insandan kaynaklı çevresel problemlerin artık üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğu dünya gündemine gelmiştir (Sungurtekin, 2001).

Öğrenme ve gelişim açısından kritik bir zaman olan ilk çocukluk dönemi çevre bilinci ve çevresel okuryazarlık oluşturmada asıl unsur olarak meydana çıkmaktadır. İnsan hayatının mühim bir kısmı eğitim kurumlarında geçtiği nazara alındığında, çevre duyarlılığı ve bilinci kazandırmada eğitim kurumlarının azımsanmayacak derecede önemli bir görevi olduğu anlaşılmaktadır. Uzmanlar bireylere verilecek çevre eğitiminin yaşamın erken yıllarından itibaren başlaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu dönemde kazanılan bilgilerin; doğal çevre karşısında oluşturulacak tutum ve davranışlarda önemli bir yerinin olduğu belirtilmiştir. Çünkü çocuklar bilgileri, çevre ile etkileşimlerinin neticesinde ve yaşayarak öğrenirler. Bu sebeplerle yetişkinler ve eğitimciler, çocukların çevre ile etkileşimlerinin doğasına ve niteliğine katkı sağlamaları gerekmektedir (Kaya, Çobanoğlu ve Artvinli, 2011).

Çevre eğitiminin esasları doğal çevreyi ve doğal zenginlikleri koruma eğitimi üzerine odaklanmaktadır. Fakat çevre hareketi çevreyi muhafaza çalışmalarından farklılık gösterdiği gibi okullarda verilen çevre eğitimi de, doğal kaynakları ve

doğayı koruma çalışmalarından farklı olacaktır. Çevre eğitimi; orman, su ve toprak gibi doğal kaynakları muhafaza ve geliştirmenin yanında, ekosistemleri de kapsayacak şekilde bütün çevreyi iyileştirmek ve korumak üzerine odaklanmıştır. Çevre bilimi, ekosistemlerin işleyişlerini açıklaması noktasından çevre eğitiminin önemli bir parçası olmuştur. Zaman geçtikçe çevre eğitimi, bireyleri doğa konusunda bilinçlendirmekten ileri gidip, tüm insanları çevre konusunda becerileri olan, aktif dünya vatandaşları haline getirmeyi amaçları arasına koymuştur (Peyton, B. Campa, 1995).

Çevre eğitimi hakkında dünyada yapılan çalışmaların neticelerine göre, kişilerin çevre eğitimini en aktif katılımı aldıkları öğretim çağı ilk ve ortaöğretim kademesidir. Ayrıca çevre eğitiminin hedeflerine ulaşmasındaki en önemli etken de öğretmendir. Doğal olarak öğretmenler de çevre eğitimi verebilecek düzeyde yetiştirilmelidirler (Ünal ve Dımışk, 1999).

Araştırmacılar erken yaşlarda belirginleşen tutumlar ve değer yargılarının; çevreye karşı duyarlılığın ve doğaya karşı bilincin gelişmesinde oldukça ehemmiyetli rolü olduğunu belirtmişlerdir. Bu sebeple çevre eğitiminin çocukluğun erken yaşlarında başlaması gerektiğini ifade etmişlerdir (Erten, 2004).

Ancak Türkiye’de çevre eğitimi programları genellikle sınıf içi etkinlik ve uygulamalarla verilmektedir. Yani bireyler bilgiyi inceleyerek ve araştırarak değil, sunum yoluyla verilen hazır bilgiler ile almaktadırlar. Ayrıca çocukların dış mekân ile bağlarını koparan eğitim programları, çocuklara çevre ile ilgili olumsuz yaşantılar ve yanlış bilgiler verebilmektedir. Bu bilgiler, doğal çevrenin aslında o kadar da önemli olmadığını veya insanla doğanın ilişkisinin değersiz olduğunu ifade edebilir. Böyle yetişen bireyler çevreye karşı menfi düşünce ve duygular edinebilirler (Başal, 2005).

Çevre eğitiminin temelinde; bireylere doğayla iç içe yaşantı geçirmelerine, doğayı ve doğadaki varlıkları tanıyıp fark etmelerine, doğal çevrenin bütünlüğünü idrak etmelerine imkân sağlayan somut yaşantılar olmalıdır (Özdemir, 2010).

Doğadaki canlı ve cansız varlıkların birbirleriyle etkileşim halinde oldukları yaşam alanı olarak tanımlanan çevre kavramı, yaşadığımız dönemde birçok canlı için olumsuzluğa delalet eden kirlilik kavramıyla beraber anılmaya başlanmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çevre kirliliği, günümüzün küresel bir sorunu haline gelmiştir. Bu problemi yenebilmek ancak duyarlı bir toplum halini almakla mümkün olabilir. Bu vesileyle okullarda keyifietli çevre eğitimi vermek, duyarlı bir toplum oluşmasının önemli adımlarındandır. Çevre eğitimi, içinde yaşanan çevrenin korunmasının ehemmiyetini bilimsel ve sistemli şekilde öğreten eğitim olarak açıklanabilir. Çevre eğitiminin asıl amacı ise “Çevresel sorunlara karşı bilinçli olan ve problemlere karşı çözüm yollarını bulabilecek yetenekte bilinçli bireyler yetiştirmek” şeklinde ifade edilebilir (Külköylüoğlu, 2000).

Günümüzdeki çocuklara bakıldığında doğal çevre ile çok az zaman geçirdikleri görülmektedir. Hâlbuki doğal çevre ile etkileşimlerine küçük yaşlarda başlayan çocukların, çevreye karşı algı ve bakış açılarında müspet anlamda değişimler olabilir. Çünkü erken çocukluk yaşlarında oluşan tutum ve algılar ileriki yaşlarda istenilen davranışlara zemin oluşturmaktadır. Öğrenme aktif bir süreçtir. Bu sebeple de çocukların etkin bir şekilde katılacakları, araştıracakları ve iradeleriyle tercih yapabilecekleri bir ortam sağlanmalıdır. Çocukların aktif olduğu ortamlar öğrenmeyi kolaylaştırır. Öğretmenlerin bir görevi de, çocukların araştırabileceği, inceleyebileceği ve üzerinde çalışabilecekleri bu çevreyi çocuklara sunmak olmalıdır (Başal, 2005).

Çocukların doğal çevreyle aktif şekilde etkileşime girebilecekleri, doğadaki canlı ve cansız mevcudatı tanıyabilecekleri, doğada cereyan eden silsile ve birliği anlayabilecekleri öğretim faaliyetlerine yer verilmesi son derece önemlidir. Çocuklar çevreyi kapalı sınıf ve okul ortamlarında öğrenmemelidirler, tam aksine çocuklara kendilerince hareket edebilecekleri, inceleme ve araştırma yapabilecekleri imkânlar sağlanmalıdır (Özdemir, 2010).

Böyle bir bakış açısıyla, bütün ülkelerde değişik çevre eğitimi programları hayata geçirilmiştir. Uygulana bu çevre eğitimi programları, mevcut eğitim programlarıyla mezcilmeye başlanmıştır. Türkiye’de de birçok çevre eğitim

programı uygulamaya koyulmuştur. Bu programlara örnek olarak; Bugün Fidan Yarın Nefes, 11 Milyon Ağaç, Türkiye Çöpünü Dönüştürüyor, Gözüm Sende Karadeniz, Yeşil İklim Yeşil Ekonomi, Okullarda Orman Projesi, Doğa için Sanat, Onaranlar Kulübü, Çocuklara Meyve Bahçesi Projesi, Uygulamalı Çevre Eğitimi Projesi, TEMA Vakfı'nın değişik yaş grupları için planladığı, Yavru TEMA, Minik TEMA, Ortaokul TEMA, Lise TEMA gibi eğitim programları gösterilebilir (www.tema.org; Kaya, Çobanoğlu ve Artvinli, 2011). Bu programlardan bir tanesi de eko-okul programıdır.

Okullarda eko-okul programı sayesinde öğrencilerin gelecek odaklı eğitilmeleri, doğal çevreyi anlamaları, onu tartışmaları ve doğanın insanoğluna nasıl tesir ettiği üzerine düşünmeleri sağlanır. Bu program sayesinde bireylerin; hayvanların ve bitkilerin ihtiyaçlarını öğrenmeleri, su ve orman dengesini koruyacak ekosistemleri tanımaları beklenir. Çocuklar bütün bu bilgi ve becerileri, yaparak ve yaşayarak öğrenirler. Diğer bir deyişle çocuklar öğrendiklerini, doğrudan deneyim ve yaşantılar yoluyla hayatlarına aksettirirler.

Eko-okul programı Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) tarafından, 1995 yılında Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) bünyesi içinde okul öncesi, ilkokul ve ortaokullarda çevresel konulara karşı duyarlılık kazandırmak amacıyla uygulanan bir programdır. Bu programla beraber öğrenciler bir yandan çevreye yönelik konularda bilgi sahibi olurlarken diğer yandan da çevrelerindeki kişileri çevre konusunda bilgilendirmede aktif rol oynarlar (www.turcev.org).

Eko-okul programının temel anlayışı bireylere doğayı sevdirmektir. Bu amaca hizmet etmek için çeşitli etkinlikler düzenlenir. Tüm bunlarla birlikte doğada öğrencilere zengin yaşantılar kazandırmak da hedeflenir. Bu etkinlik ve yaşantılarla öğrenciler çevreye karşı olumlu duygular elde eder ve çevreye dost olmayı öğrenirler. Doğayı araştırma merakına sahip bulunma ve çevreye karşı hassas olma, çocukların bir özelliğidir. Doğada ve dış mekânlarda çocuklar için her çeşit materyal bulunmaktadır. Bu cihetle bakıldığında doğa, çocukların eğitimini ve gelişimini destekleyen bir sınıf hükmüne geçer. Çocuklara düşen en önemli görev de doğal çevreyi araştırmaktır (Çelik, Akyüz, Öztürk, Fındık, Ergül, Güler, Haktanır, 2013).

I.1. Problem Cümlesi

Bu araştırmada eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmen ve yöneticilerin eko-okul programına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

I.2. Alt Problemler

Bu çalışmaya ait alt problemler şöyledir:

a. Eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin eko-okul programına ilişkin bilgi düzeyleri nasıldır?

i. Eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin görüşlerine göre eko-okul programının çevre eğitimine etkisi nasıldır?

b. Eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin eko-okul programını benimseme durumları nasıldır?

i. Eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin görüşlerine göre eko-okul programının kazanımları nelerdir?

c. Eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin eğitim ortamlarının eko-okul programına uygunluğu konusundaki görüşleri nelerdir?

i. Eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin görüşlerine göre eko-okul programının uygulanması için kurumdan beklentiler nelerdir?

d. Eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin eko-okul programı konusunda yaşadıkları sorunlar ve bunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

i. Eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmenlerin görüşlerine göre eko-okul programı konusunda yaşadıkları sorunlara çözüm önerileri nelerdir?

I.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma ile dünyada 69 ülke ve 650.000'den fazla okulda uygulanan (www.ecoschools.org) ve yaygınlığı her geçen gün artan eko-okul çevre eğitimi programının önemi üzerinde durulmuştur. Bu programın çevre eğitimi konusunda

bilinen en gelişmiş ve modern eğitim programı olması sebebiyle tanıtılması gerekmektedir. Ayrıca program sonucunda ortaya çıkan sonuçların paylaşılması önemlidir. Ortaya çıkan sonuçlar yeni çalışmalara ve araştırmalara yol gösterebilir. Bunlara ek olarak bu çalışmayla eko-okul projesinin, program paydaşlarına neler kazandırdıklarını ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Araştırma; eko-okul programının benzeri olan projelerin yaygınlaşması amacıyla nelerin yapılabileceğini ve programın çevre duyarlılığı konusunda bireyler üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Çevre eğitiminde asıl hedef öğrencilere çevre hakkında bilgi vermekten öte onlara çevre duyarlılığı kazandırmaktır. Aktif katılımın sağlandığı, yaparak ve yaşayarak öğrenmenin gerçekleştiği, projelerin temele alındığı bu programın; çocuklarda deneyim ile beraber olumlu çevre tutumu kazandırması da beklenmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında tutum açısından çok kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Ayrıca bazı araştırmalar, toplumda çevre bilincinin önceki zamanlara göre daha fazla geliştiğini göstermektedir. Buna ek olarak toplumda çevreye karşı tutumun da değişmesinin gözlenmesi beklenir (Aktepe, 2005; Aktepe ve Girgin, 2009; Cincera ve Krajhanzl, 2013; Özsoy, 2012; Öztürk, 2012; Pauw ve Petegem, 2011; Pauw ve Petegem, 2013).

Plansız şehirleşme, hızlı nüfus artışı ve yanlış ekonomik hareketler gibi birçok etken, doğal zenginliklerin giderek tükenmesine ve içinde bulunan çevrenin giderek tahrip olmasına sebep olmaktadır. Artık küresel ısınma sebebiyle bütün dünya tehlike altındadır. Şimdiye kadar yaşayabilecek başka bir dünya keşfedilmemiştir. Bu sebeple üzerinde yaşanılan yegâne gezegeni muhafaza etmek, bütün dünya insanların asıl görevi olmalıdır. Çevresel sorunların hızla arttığı bir zamanda bu sorunlarla baş edebilmek için eğitime olan ihtiyaç büyüktür. Sağlıklı ve yaşanabilir bir dünya meydana gelebilmesi ve var olanın muhafaza edilmesi için okul öncesi çağından yükseköğretime kadar tüm alan ve derslerde çevre eğitime yer verilmesi son derece önemlidir (Gökçe, 2009).

Çevre sorunlarının tüm dünya gündeminde fazlaca yer almasıyla beraber, bu sorunların meydana gelmesinde en önemli etken olan insanın doğaya karşı davranışı

ve problemlere karşı ortaya çıkan farkındalığı fazlaca önemsenmeye başlanmıştır. Çevre bilincinin ve doğaya karşı duyarlılığın gelişmesinin, çevre problemlerinin azaltılmasındaki etkisinin ortaya çıkmasıyla beraber; çevre eğitiminin sürdürülebilirlik yönüne de ehemmiyet verilmeye başlanmıştır (Oğuz, Çakçı ve Kavas, 2011).

Bu araştırmanın;

- 1) Yaygınlığı her geçen gün artan eko-okul programını daha iyi tanıtacağına,
- 2) Eko-okul programının incelenip programın tanımlanmasına yardımcı olacağına,
- 3) Neticede çıkan veriler doğrultusunda; konuyla ilgili kurum, kuruluş ve yetkililerin bu alana dikkati çekilerek, gereken çalışmaların yapılmasına olanak sunacağına,
- 4) Diğer araştırmacılara kaynak teşkil edeceğine ve mevcut literatüre katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

- 1- Çalışmaya katılan öğretmen ve yöneticilerin görüşme sırasındaki sorulara verdikleri cevapların doğru olduğu varsayılmıştır.
- 2- Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının (anket ve görüşme), ulaşılması istenen bilgiyi elde etmede güvenli ve geçerli olduğu varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma; Erzincan Merkez ve ilçelerinde bulunan, eko-okul programı uygulayan anasınıfı, ilkokul ve ortaokullarda görev yapan öğretmen ve yöneticiler ile sınırlıdır.

I.6. Tanımlar

Çevre: Belirli zaman aralıklarında insanları dolaylı veya doğrudan etkileyen, bireyin maddi ve manevi gelişimini, hayat şartlarını belirleyen biyolojik, toplumsal ve coğrafi unsurların bütünüdür (Cansaran ve Yıldırım, 2008).

Çevre Eğitimi: Çevrenin muhafaza edilmesi amacıyla; bireylerin sahip olduğu bilgi, beceri, tutum ve değer yargılarının gelişmesi, çevreye dost davranışlar göstermesi ve bu gayretlerin neticelerinin ortaya çıkma sürecidir (Erten, 2004).

Çevreye Yönelik Tutumlar: Yaşanılan çevre problemlerinin sebep olduğu huzursuzluk, kızgınlık, korku gibi duygulardır. Yani bireylerin çevreye ilişkin olumlu davranışlara karşı sergiledikleri pozitif veya negatif tavır ve fikirlerdir (Erten, 2004).

Çevre Sorunları: Çevreyi oluşturan bütün canlı ve cansız faktörlere ilişkin, bireylerin farklı davranışlarına paralel olarak oluşan ve hayatı olumsuz yönde etkileyen bozulma ve çevresel sorunların tümü olarak da ifade edilebilmektedir (Özdemir ve Yapıcı, 2010).

Eko-okullar Projesi: İlk olarak Avrupa'da başlamış bir program olup, çevresel konulara duyarlı geniş kapsamı olan okul aktivitesidir. Eko-okullar programı ile çevresel konular okullarda uygulanmakla beraber, bu konuların günlük hayata yansımalarına olanak sağlanır ve bu noktada bireylere yol gösterilir (www.turcev.org).

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde araştırmanın esaslarını oluşturan temalar detaylı bir şekilde ele alınarak, araştırma için kuramsal çerçeve özelliğinde bir bölüm oluşturulması hedeflenmiştir. Konu ile ilgili kavram ve temalara tafsili bir bakış açısıyla yaklaşmak, görüş açısını genişleterek kavramların birbiriyle bağlantılarının daha iyi anlaşılmasına olanak sunmuştur.

II.1. Çevre ile İlgili Tanımlar ve Çevre Sorunları

Çevre konusu çok kapsamlı bir konu alanıdır. Bu çalışmada bütün konu ve kavramlardan, çevre içeriğinden bahsetmek mümkün olmadığı için, konu ile ilgili önem arz eden kısımlara yer verilmiştir. Araştırmanın hedefi ile örtüşen çevre, çevre problemleri, çevre eğitimi, sürdürülebilir dünya ve eko-okul programı kavramları üzerinde durulmuştur.

II.1.1. Çevre

Çevre; cansız ve canlı varlıkların içinde olduğu, belli bir coğrafi alanı kaplayan ve yeryüzünü çepeçevre kuşatan doğal bir alandır. İnsanların ve herhangi bir canlının hayatını geçirdiği alan olarak da ifade edilen çevre, canlı mahlûkatı kendisine hayati bir şekilde bağlayan, onları tesiri altına alan ve onlardan farklı şekillerde etkilenen bir alandır (Güney, 2004). Coğrafi manada ise yeryüzü sınırları içinde kalan bu ortam (Doğanay, 1993) aynı anda bütün canlıların yaşamları süresince karşılıklı bir şekilde etkileşim halinde oldukları; biyolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerini sürdürdükleri bir alandır (Seçgin ve diğerleri, 2010).

II.1.2. Çevre Bilinci

Çevre problemleri dünya üzerinde yaşayan insanları, canlıları ve özellikle de tüm gezegeni tehdit etmesi sebebiyle “Küresel” olma özelliği göstermektedir. Çevre zenginliğinin tüm insanoğlunun ortak malı olduğu fikri de buna dâhil edilirse, hiçbir ülke çevre zararlarının sadece kendi alanı içinde olduğunu ve başka ülkeleri etkilemediğini söyleyemez. Küresel ısınma, ozon tabakasındaki incelme, okyanus sularındaki yükselme, çölleşme ve erozyon, ormanların tahrip olması, denizlerin kirlenmesi, bitki ve hayvan türlerinin yok olması gibi çevresel sorunlar tüm devletleri doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Böyle bir durum karşısında ülkeler kendi topraklarını tehlikelere kapattıklarını düşünemezler. Bu sebeple çevre konusu bütün devletleri ilgilendiren, birlikte kararlar almaya mecbur eden ve insanlığın hakları içinde en önemlisi olan “Yaşama hakkını” alakadar ettiği için son derece önemli bir küresel konudur (Atasoy, 2006).

Dünyada çevre sorunlarının sebepleri olarak çeşitli görüş ve düşünceler öne sürülmüştür. Bu görüşler dikkatle incelendiğinde çevre problemlerinin çok yönlülüğü ile beraber bu problemlerin karmaşık ve birçok etkenin neticesinde meydana geldiği görülmektedir. Bu problemlerin birikip büyüyerek bugünkü çevresel çıkmazla karşı karşıya kalınmasında politik, sosyal, ekonomik ve davranışsal olumsuz uygulamaların ortak etkisi olduğu görülmektedir. Yanlış tüketim ve üretim kalıpları, çevreye karşı bilinçsiz bireyler, kısıtlı dünyada sınırsız büyüme istekleri; bu toplumsal yanlışlıklardan ve davranış bozukluklarından bir kaçına örnektir (Atasoy, 2006).

Yaratanın doğa ile kendisine sunduğu imkânlardan sonuna kadar istifade eden insanoğlu, yıllar boyu çevreye verdiği zararlardan bihaber yaşamış, ancak bu zararlar kendisine temas ettiğinde bir şeyler yapma ihtiyacı duymuştur. (Gürbahçe, 1999).

Böylesine modern bir asırda yaşarken, birçok yerde çevre problemlerinin üstesinden gelinmez bir hal almasının sebebi; insanların ilgisizliği, duyarsızlığı ve kendi menfaatleri için çevreye karşı bencilce uygulamaları olabileceği gibi, esasında yeterli bir çevre duyarlılığına sahip olmamalarındandır. İnsanlar çevreye verdikleri tahribatın büyüklüğünün farkına varamamaktadırlar. Oysaki insanoğlunun çevreye

verdiği tahribat, geri dönülemeyecek şekilde yine insanoğlunun başına bela olmaktadır. Ayrıca insanlar, önemsiz gibi sayılan bir çevre probleminin küresel olarak hangi boyutlara ulaşabileceğini kavrayamadan yaşamlarını devam ettirebilmektedirler. Bireylerin çevreye saygı duyması sonucunda oluşacak olan çevre bilinci, çevre sorunlarının artmasını engelleyecek bir etken olacaktır (Ünal ve diğerleri, 2001).

II.1.3. Çevre Sorunları

Çevre kirliliği veya çevre kirlenmesi; canlıların hayatını olumsuz şekilde etkileyen, tüm çevre unsurları üstünde yapısal zararlar vücuda getiren ve bu unsurların niteliklerini bozan zararlı maddelerin yoğun olarak toprağa, havaya ve suya karışması olayıdır. Bununla beraber çevre kirliliği, ekosistemlerde doğal dengeyi bozmaya sebep olan ve insanların yanlış müdahalelerinden ortaya çıkan çevresel zararlardır (www.kureselisinma.org).

Çevre problemleri genel bir deyişle “İnsanlar tarafından meydana getirilmiş çevrenin, doğal çevre üstündeki olumsuz etkileri” şeklinde ifade edilmektedir (Ertürk, 1996). Yani insan ve doğa arasındaki ilişkiler, doğal silsile ve düzeni bozacak biçimde gelişmiştir. Çevre sorunları başka bir ifadeyle; çevreyi vücuda getiren canlı ve cansız varlıklar üzerinde, insanların çeşitli faaliyetleriyle meydana gelen ve hayatı menfi şekilde etkileyen sorunların tümüdür (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2000).

Küresel ısınma, ormansızlaşma ve çevre kirliliği gibi çevresel problemlerin birçoğu insanın hatalı temas ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple çevre problemleri, son yıllarda insanoğlunun karşılaşabileceği en ehemmiyetli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle beraber insanoğlu doğal kaynakları aşırı şekilde kullanmaya ve doğada büyük tahribat yapmaya başlamıştır. Nüfus artışı, sanayileşme, insanların duyarsızlığı ve plansız kentleşme gibi etkenlerin çevre problemleri üzerinde çok büyük etkisi vardır. Artık bu problemler tüm dünyada insan hayatını tehdit etmeye başlamıştır (WCED, 1987).

Bütün bunlara ek olarak tarımda plansız sulama, aşırı sanayileşme, zararlı kimyasal atıkların toprağa ve suya karışması da çevre kirliliğine sebep olmaktadır. Çevre problemlerinin başında gelen kentsel çevre sorunları; insanların temel ihtiyacı olan barınma ve konut gereksiniminin betonlaşma ve gecekondulaşma yoluyla çözülmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan bu plansız ve düzensiz kentleşme; alt yapı sorunlarını ve atıkların toplanma problemlerini de beraberinde getirmektedir. Türkiye’de gecekondulaşma ve betonlaşmanın sebep olduğu büyük çevre sorunların sonucundaki toplumsal neticelerin içeriği ve önemi üzerinde yapılan çalışmalar yetersiz durumdadır. Yerel yönetimler çevre problemlerinin çözümü konusunda gerekli projeler üretememektedirler (www.tukcev.com).

Gelişmiş ülkelerdeki çevre sorunları genellikle kentleşme ve sanayileşme neticesinde oluşmuşken, gelişmekte olan devletlerde ise belirli ölçülerde yeni gelişen sanayinin oluşturduğu sorunlar ile birlikte az gelişmişlikten kaynaklanan problemler olduğu görülmektedir (Ertürk, 1996).

Dünya üzerindeki çevre sorunlarına karşı acilen tedbirler alınmalıdır. Alınacak bu tedbirlerin bir kısmı şu şekilde sıralanabilir:

1. Gelecek nesillerin keyfiyetli bir çevre eğitimi almalarını sağlamak,
2. Çevre sorunlarının giderilmesi için çalışacak sivil toplum kuruluşlarının sayısını artırmak,
3. Kamu kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında ortak çalışmalar yürütmek,
4. Plansız kentleşme alanları yerine planlı şehir alanları oluşturmak,
5. Ormanların korunmasını ve genişletilmesini sağlamak,
6. Çevreci ve düzenli organize sanayi bölgeleri kurmak,
7. Çöpleri ayrıştırma çalışmaları yapmak,
8. Kaliteli yakıtların kullanılmasını sağlamak,
9. Devletler tarafından çevre sorunlarını önlemek amacıyla etkin yasalar yürürlüğe koymak,

10. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yapısını güçlendirerek daha etkili çalışmalar yapmak,
11. Çevre sorunlarının çözülmesini yerel yönetimlerin asli görevi yapmak,
12. Çevre konusunda yapılacak çalışmalar için teşvik uygulamaları başlatmak,
13. Çevre sorunlarının etkilerinin izlenebilmesi ve doğru müdahalelerde bulunulması için bilgi sistemlerini etkin olarak kullanmak (www.cevreonline.com).

II.1.3.1. Küresel Isınma

İngiltere’de meydana gelen sanayi devriminden itibaren özellikle fosil yakıtların tüketilmesi, ormansızlaşma ve sanayi gelişimi gibi insan kaynaklı müdahaleler ile atmosfere bırakılan sera gazları artmış durumdadır. Buna bağlı olarak meydana gelen sera etkisi sonucunda yeryüzünde ve atmosferde sıcaklığın yükselmesine “Küresel ısınma” denmektedir (www.cevreonline.com).

II.1.3.2. Toprak Kirliliği

Gezeganimizde yaşamın önemli bir kaynağı topraktır. Toprak kirliliği şu şekilde ifade edilebilir; çevrenin önemli bir parçası olan toprağın insanoğlu tarafından özümleme potansiyelinin üstündeki miktarlarda, çeşitli zararlı ve toksin maddeler ile kirlenmesi sonucunda fitri olmayan özellikler göstermesidir. İçerisinde sayısız canlı ve cansız mahlûkatı barındıran, bitkilerin gelişip büyümesini sağlayan, canlılar için humus deposu olan yeryüzü örtüsüne toprak denir. Toprağın verimliliğini azaltacak, özelliklerini tahrip edecek her çeşit olay toprak kirlenmesidir. Başka bir deyişle toprağın; özellikleri kendi normal değerinden daha fazla olan, insanoğlu ve diğer organizmalar üstünde tahrip edici etkisi olan kimyasallar ile kirlenmesidir (Çınar, 2008).

Toprak kirliliğinin doğal çevreye vereceği zararlar insanoğlunun tahmin edemeyeceği seviyelere çıkabilmektedir. Bu zararları şu şekilde özetlemek mümkündür;

- Toprağın fitri yapısının tahrip olması sonucunda bitki ve hayvanlar toprak üzerinde yaşayamaz hale gelir.

- Atık sular nedeniyle içine zararlı kimyasal maddeler karışmış toprak, bütün canlı mahlûkata önemli zararlar verir. Bu zararlar geri dönülemez problemlere yol açabilmektedir (Özey, 2009).

Toprak kirliliğine karşı şu tedbirler alınabilir:

- Organik tarımın öğretilmesi ve teşvik edilmesi,
- Toprak kirliliği ve toprağın tahrip edilmesi noktasında eğitimlerin verilmesi,
- Atık suların arıtılarak toprağa verilmesinin sağlanması (Yılmaz, Morgil, Aktuğ ve Göbekli, 2005, Aktaran: Şahinpınar 2018).

II.1.3.3. Hava Kirliliği

Hava kirliliği; havada bulunan yabancı maddelerin normalin üzerindeki yoğunluğa ulaşarak, dünya üzerinde maddi zararlar vücuda getirmesidir. Bu durum canlıların yaşamını olumsuz şekilde etkilemektedir. Bir başka ifadeyle hava kirliliği; havada bulunan yabancı maddelerin canlı hayatına, ekolojik dengeye ve insan sağlığına zarar verecek yoğunlukta bulunmasıdır. İnsanların üretim ve tüketim gibi çeşitli faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan katı, sıvı ve gaz atıklarının hava tabakasını kirleterek, yeryüzündeki canlı hayatı olumsuz yönde etkilemesi olarak da ifade edilebilir (www.wwf.org).

Atmosferde toz, duman, su buharı, gaz ve koku şeklinde bulunan kirleticilerin, tüm canlıların sağlığını olumsuz şekilde etkileyecek veya maddi zararlar ortaya çıkaracak yoğunluğa çıkması, “Hava kirliliği” olarak değerlendirilmektedir. Havayı kirleten zararlı maddelerin havada canlılara zararlı olmayacak şekildeki en yüksek değer ve miktarları her devletin ilgili kuruluşları tarafından yönetmeliklerle belirlenmektedir (www.cevreonline.com).

II.1.3.4. Su Kirliliği

Yeryüzünün büyük bir kısmını oluşturan ve insan için hayati önemi olan suyun çeşitli sebeplerle kirlendiği bilinmektedir. Tüm canlıların yaşamını sürdürmesi için mutlaka gerekli olan suyun içilebilecek ve kullanılabilecek miktarı her geçen gün azalmaktadır. Bu husus insan hayatını tehdit etmektedir (Çepel, 2003).

Dünya üzerindeki sular güneşten gelen enerji ile beraber sürekli bir döngü içindedirler. Canlılar ve insanlar su ihtiyaçlarını bu doğal döngüden elde ederler ve kullandıktan sonra yine aynı döngüye verirler. Meydana gelen bu fitri döngü esnasında sulara karışan bütün zararlı maddeler; suyun kimyasal, biyolojik ve fiziksel özelliklerinde değişiklik meydana getirerek, hayat kaynağı olan suyun kirlenmesine neden olurlar. Su kirliliğine neden olan unsurlar dört başlık altında toplanabilir: nüfus artışı, kentleşme, tarımsal ilaçlar ve sanayileşme. Enerji santralleri, araba fabrikaları, demir çelik işletmeleri gibi kuruluşlar doğaya zararlı maddelerin açığa çıkmasına sebep olan kuruluşların başında gelmektedir. Özellikle büyük kentlerde kurulan sanayi kuruluşlarının katı ve sıvı atıklarının da suyu kirlettiği bilinmektedir. Ayrıca sanayinin gelişmesi ile köyden kente göç olayı artmış, bunun neticesinde de hızlı ve düzensiz şehirleşmeler ortaya çıkmıştır. Şehirlerdeki nüfusun artması sonucunda kentleşmenin oluşturduğu atıkların artış göstermesi, kimyasal gübrelerin ve tarımsal mücadele ilaçlarının kontrolsüz kullanımı da bunlara eklendiğinde su kirliliğine sebep olan etmenlerin büyüklüğü ortaya çıkmaktadır (Özdemir, 2001).

Türkiye’de su kirliliğine neden olan unsurlar;

1. Sanayileşme,
2. Nüfus artışı,
3. Şehirleşme,
4. Kimyasal gübreler ve zirai mücadele ilaçları olarak gruplandırılabilir.

Özellikle sanayinin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkisi diğer tüm etmenlerden çok daha fazladır. Büyük sanayi kuruluşlarının oluşturduğu sıvı atıkların su kirliliğine neden olması; bitki örtüsü ve toprak üzerinde aşırı kirlenmeyi netice vermiş ve hızlı bir şekilde doğal çevrenin zarar görmesine yol açmıştır. Yaşam

kaynağı olan suyun kirlenmesinin, ileride acı neticelerinin olacağı açıktır (www.cevreonline.com).

II.2. Sürdürülebilir Dünya

İnsan ve doğa ilişkisinde içinde olduğumuz bugünkü çıkmaz ile dünya çapındaki ekolojik krizin temeli; insan odaklı bir dünya görüşünün savunulmasına dayanmaktadır. Bu görüşün sürdürülüp çevrenin önemsenmemesi durumunda, insanlığın ve gezegenimizin karşılaşacağı olumsuz neticeler düşünebildiğimizden daha büyük ve tehlikelidir. Çevre odaklı kalkınma ve dünya görüşünün geliştirilmesi artık zaruridir (Atasoy, 2006).

Mahdut kaynakları olan dünyanın nimetlerinden istifade eden insan sayısı her geçen gün artmaktadır. İnsan yoğunluğundan meydana gelen çevresel sorunları basit yöntemler ve sıradan önlemlerle çözüme imkânı bulunmamaktadır. Bu sebeple ortak bir gelecek için, çevresel temellere dayalı bir sistemin kurulması gereği ortaya çıkmaktadır. Canlıların yaşam şartlarında uzun vadeli bir tehlike söz konusuysa “Ekolojik yaptırımlar ekonomik uygulamalardan önce gelir” ilkesi önem kazanır. Çünkü gelişmiş güçlü ekonomi, her zaman talep edilen sosyal bir hayat sağlayamaz. Canlıların yaşam temellerini ortadan kaldıran bir ekonomik kalkınma, insanların bu imkândan istifadesini engeller. Bu nedenle, yaşanılabilir bir dünya için doğaya zarar vermeyen ekonomik, sosyolojik, teknolojik ve sürdürülebilir kalkınma temel düşünce olarak kabul edilmelidir (Çepel, 2003).

Sürdürülebilir kalkınma teriminin bütün dünyada yaygın şekilde kullanılmaya başlanması, Birleşmiş Milletler önderliğindeki “Dünya Kalkınma ve Çevre Komisyonu” tarafından 1987 yılında yayınlanan “Ortak geleceğimiz” isimli raporu ile başlamıştır. Birleşmiş Milletler tarafından 2000 yılında yayınlanan Binyıl Bildirgesi’nde de dünyaya sahip çıkmak ve çevre problemlerini gidermek için hedefler belirlenmiştir. Bildirge’de, uluslararası ilişkiler açısından zorunlu görünen temel esasların “Eşitlik, özgürlük, hoşgörü, dayanışma, ortak sorumluluk ve doğaya

saygı” olduğu bildirilmekte ve bu değerlerin hayata geerilmesine yönelik hedefler bulunmaktadır. 2015 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma için hedefler:

1. Sera gazlarını azaltmak amacıyla Kyoto Protokolü’nde belirlenmiş hedeflere ulaşmak ve bu hedefleri daha da geliştirmek,
2. Doğal ormanların tahrip edilmesini durdurmak,
3. Dünya Sağlık rgt (WHO) tarafından belirlenmiş ulusal ve uluslararası hava kalite standartları geliştirmek ve bunları yerine getirmek,
4. lleşmeyi ve toprak erozyonunu önlemek,
5. Dünya üzerinde aşırı yoksulluk içinde açlık çeken ve temiz içme suyundan faydalanamayan nüfusu azaltmak,
6. Herkesin evre eğitiminden faydalanmasını sağlamak,
7. Ekonomik hedefler içinde, çevreyi koruma maliyetlerini içeren hesap sistemleri kurmak,
8. Doğal su kaynaklarının bilinçsiz tüketime mani olmak,
9. Tüketimde “Kanaat etme ve az ile yetinme” değerlerini yaygınlaştırmak şeklinde özetlenebilir (Atasoy, 2006).

II.3. evre Eğitimi

evre eğitimi; toplumun bütün kesiminin evre bilinci kazanmasını sağlamakla başlar. Ayrıca, evreye duyarlı bireyler yetiştirerek insanlarda kalıcı davranışlar yerleştirmek, doğal ve tarihi değerleri korumak, çevresel faaliyetlere aktif olarak katılmak, evre problemlerinin çözümünde görev almak olarak da ifade edilmektedir. evre bilincinin duygusal ve davranışsal boyutları vardır. Başka bir ifadeyle evre eğitimi; evre ile ilgili kararları, yorumları, ilkeleri içeren fikirlerden, bu fikirlerin yaşama aktarılmış hali olan davranışlardan ve tüm bunlarla alakalı birçok duygudan oluşmaktadır. Bu derece kapsamlı ve derin bir kavramın gelişimi şüphesiz sıradan bir süreçle oluşmamaktadır. İnsanların çevreleriyle etkileşime girmesi sayesinde hız

kazanan bu süreç hayat boyu devam eder. Ayrıca çevre bilinci, kişilik gelişimiyle paralel olarak çeşitli unsurların birbirleriyle etkileşimi sayesinde gelişerek oluşmaktadır (www.tukcev.com).

Çevre sorunlarının daha büyük boyutlara ulaşmasını engellemek ve sorunları çözmek için insanlarda çevre bilinci oluşturulması gerekmektedir. Bunun için çevre eğitime gereken önem verilmelidir. Çevre eğitimi, toprak, su, orman gibi doğal kaynakları geliştirmek, tüm çevreyi korumak ve iyileştirmek üzerine odaklanmıştır (Bozkurt, 2007).

Eğitimin asıl hedefi; kişiye yalnızca belirli noktalarda davranış değişikliği oluşturmak değil, aynı zamanda belirli bazı problemler karşısında da mücadele ve mukabele bilincini uyandırarak bireyi çözüme kavuşturacak davranışları kazandırmak olmalıdır. Gittikçe artan çevre problemlerinin çözümünde ve doğanın muhafaza edilip iyileştirilmesinin esasında da yatan eğitim bu çeşit eğitimidir. Günümüzde ise çevre eğitimi yapılarak çevre duyarlılığının kazanılması, milli ve evrensel bir vazife şekline gelmiştir (Yücel ve Morgil, 1998).

Çevre bilincinin davranışsal, düşünsel ve duygusal boyutlarının daima aynı oranda geliştiği söylenemez. Örneğin çevre ile alakalı bilgisi olup bunu davranışa dönüştüremeyen bireyler olduğu gibi, doğanın zarar görmesinden endişelenip ama onu muhafaza etme yönünde davranışlar sergileyemeyenler de olabilmektedir. Çevre eğitiminde yol alınabilmesi için; çevre eğitiminin ciddi bir şekilde üstünde durulup uygulanabilmesi önemlidir. Ayrıca toplumun tüm kesimlerinin yapılacak çalışmalara katkı vermesi gerekmektedir. Verilecek olan çevre eğitim ile çevre duyarlılığının yerleşmesi için uygulanacak ulusal programların, toplumun tüm katmanlarına hitap etmesi ve bu programlarda her kesim için ayrı faaliyetlerin yürütülmesi gerekmektedir. Her yaş grubu için özenle hazırlanmış olan çevre eğitimi faaliyetlerinin yürütülmesiyle çevre bilinci ve duyarlılığının yerleşmesi sağlanabilir (www.tukcev.com).

Çevre eğitimi; davranışları, değerleri, tutumları içine alan çok kapsamlı bir eğitimidir. Bununla birlikte bir düşünme ve uygulama biçimidir. Bu cihetten hareketle insanlar çevre eğitimi ile çevresel değerlere gereken önemi vermeye çalışırlar ve

çevrenin muhafazasına çalışabilirler. Çevre ile ilgili edinilen bilgilerin uygulamaya konması için; insanların, yaşam üzerinde vücuda gelen etkileşim ve silsileleri fark etmesi, hal ve hareketlerinin çevre üstündeki olumsuz etkilerinin farkına varması gerekir. Böylece insanlık, insanoğlu ile doğal çevre arasında ne kadar güçlü bir bağın olduğunu yaşayacak ve çevrenin korunmasının ehemmiyeti ile ilgili fikir ve anlayışları geliştirebilecektir (Atasoy, 2015).

Tüm bunlarla beraber çevre eğitimi sayesinde insanların doğal dengeyi ve bu doğal denge içindeki yerlerini önemseyip kavramaları, çevreleriyle uyum içinde yaşayabilmeleri, sorumlu ve etkin bir katılım için lüzumu olan temel becerileri kazanmaları da hedeflenmektedir. Bu hedeflere paralel olarak çevre eğitiminin temel amaçları şöylece ifade edilebilir:

-Çevre eğitiminde ilk olarak insan ve tabiat sevgisinin kazandırılması gerekmektedir. Çünkü doğal çevreyi muhafaza etmenin ve geliştirmenin esası sevgi unsuruna dayanır.

-Doğal çevrenin hususiyetlerini tahrip etmeden koruyan ve geliştiren, bu çalışmalara aktif olarak katılan kişilerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

-Çevre eğitimi yalnızca bilgi aktarımı halinde değil, kişileri yaparak ve yaşayarak eğitmeye yönelik olmalıdır.

-Çevre eğitimi toplumun bütün kesimlerini kapsayacak şekilde hazırlanmış bir plan ve uygulanabilir bir program dâhilinde sunulmalıdır.

-Kişileri karar alma süreçlerinde aktif olarak dâhil etmeyi amaçlayan bir eğitim politikası yürürlüğe konmalıdır.

-Çevre ile ilgili sorunlar karşısında sorumluluğunu bilen bilinçli bireylerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

-Çevre eğitimi bireylerde kirletmeme düşüncesinin oluşturulmasıyla, problemin kendi temelinde çözümlenmesini hedef almalıdır.

-İnsanların çeşitli sebeplerle doğadan uzaklaşmaları doğaya karşı bir sevgisizlik, hissizlik ve vurdumduymazlık vücuda getirmiştir. İnsan, doğal çevreyle beraber uyum içinde yaşamaya özendirilmelidir.

-Çevre eğitimi sürecinin doğuştan başlayıp hayat boyu süren bir zamanı ifade ettiği bilinmelidir.

-Çevre eğitimi, doğal çevreyi bir laboratuvar veya bir kitap gibi gören ekolojik bir esasa dayandırılmalıdır (Çevre Bakanlığı, 2003).

Çevre eğitimi; insanın içinde bulunduğu doğal çevre ile uyum içinde yaşamasına olanak sağlayacak bilgi, beceri, davranış ve tutumları kazanmasıdır. Ayrıca su ve enerji tüketiminden atık üretimine, doğal zenginliklerin kullanımından tarımsal faaliyetlere kadar tüm alanlarda insanın sorumluluklarının bilincinde olması ve çevre problemlerinin çözümüne etkin katılımının sağlanması şeklinde ifade edilebilir (Demirkaya, 2006).

Dünya genelinde hızlı nüfus artışı ve teknoloji ile bilimin süratli gelişimi insanların ihtiyaçlarını artırmaktadır. Bu gereksinimlerin karşılanması için geliştirilen faaliyetlerin kontrolsüz kullanımı, doğal kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır (www.kacee.org).

Gelecek nesillerin daha güvenli ve sağlıklı bir çevrede yaşamaları için çevreye duyarlı insanlar yetiştirme zorunluluğu vardır. Bu durum insanlar arasında çevre bilincini ve duyarlılığını geliştirmek için çevre eğitiminin önemini artırmıştır (Şahin, Cerrah, Saka, Şahin, 2004).

Çevre eğitiminin gayesi; insanların yaşadıkları dünyadaki yerlerini anlamalarına yardımcı olmak, içinde bulundukları gezegenle uyum içinde yaşayabilecekleri görüşleri geliştirmek ve daha sağlıklı bir nesil için gerekli becerileri kazanmalarını sağlamaktır. Bir başka deyişle; bilgilendirme, uyarma, farkındalık oluşturma, dengeleme, koruma, iyileştirme vb. süreçleri içerir ve insanlarda böyle davranışlar oluşturmaya amaçlar (Güler, 2010).

Çevre eğitiminin esas hedefinin çevre problemlerini değerlendirmek, belirlenen sorunlara nitelikli çözümler bulmak ve çevre dostu davranışlar meydana getirmek

olduğu düşünülebilir. İnsanların çevreye duyarlı davranışlarını pekiştirmek ve insanları çevre konusunda bilgilendirmek için daha çok çevresel faaliyetlere ihtiyaç vardır. Çevre eğitimi; çevre duyarlılığına sahip, çevreye karşı bilinçli davranan ve olumlu davranışlar göstererek çevreye saygı duyan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Çevre Bakanlığı, 2003).

Çevre eğitiminin çocuklara erken yaşlarda vermeye başlanması son derece önemlidir. Çünkü küçük yaşlarda oluşan ilgi ve duyarlılıklar, gelecekte ortaya çıkması istenilen davranışların esasını meydana getirir. Özellikle erken çocukluk dönemlerinde oluşan çevresel duyarlılıklar; doğa ile kurulan ilişkilerde saygının oluşması ve sevginin gelişmesinde oldukça önemli bir role sahiptir. Doğaya karşı bireylerde meydana gelecek sevgi ve saygı, çevre dostu davranışların meydana gelmesi anlamına gelmektedir (Erten, 2005).

Bu gelişim dönemlerinde çocuklarda çevreye karşı duyarlı davranışlar gelişmesine yardımcı olacak duyuşsal alandaki öğrenmeler de ayrıca ihmal edilmemelidir. Burada önemli olan çevresel davranışları öğretmekle beraber, çocuğun doğayı sevmesine de katkı sağlamaktır. Küçük yaşlarda çocuklara çevreyi sevecekleri oyunlar öğretilir. Bu oyunlar ile çocuklar, müspet duygular edinir ve çevreye dostça davranmayı öğrenebilirler. Canlı çevrenin, kıymeti bilinmesi gereken bir zenginlik olduğunu öğrenen birey bütün hissiyatıyla doğanın güzelliklerinin farkına varır ve onu muhafaza etmek için gayret gösterir. Bu sebeplerle eğitim kurumlarındaki çevre eğitimi, yerine göre belirli derslerle sınırlandırılmayıp her derste verilebilir (Erten, 2004).

Çevre eğitimi; toplumun tüm kesimlerinde çevre bilincinin geliştirilmesini hedefler. Çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilerek bu bireylerde kalıcı davranışların yerleşmesinin sağlanması önemli görülmektedir. Ayrıca çevre eğitimi; çevresel faaliyetlere aktif olarak katılımın sağlanması, çevre sorunlarının çözümünde görev alma olarak da tanımlanmaktadır. Bu eğitimler sonucunda bireyler, çevresel sorunlarla alakalı daha derin fikirler oluşturabilirler. Böylece toplum içinde, bilgilerine dayalı karar alma becerilerine sahip ve sorumluluklarını bilen bireyler olabilirler. Çevre eğitimi şöyle özetlenebilir:

- Çevresel bilinci geliştirme ve çevreyle ilgilenme yaklaşımlarını bilme,
- Çevresel problemleri fark ederek toplumun da bilinçlenmesine katılma,
- Çevresel problemleri çözüme kavuşturmak adına etkinlik ve faaliyetlere katılım gösterme (www.epa.gov).

Çevre eğitimi yalnız bir fikir veya davranışı benimsemek değildir. Tam tersine çevre eğitimi; kişilere eleştirel düşünme tekniğiyle olayın muhtelif vecihlerini nasıl değerlendireceğini gösterir. Yani kişilerin karar verme ve problem çözme becerilerini geliştiren bir süreçtir. Ayrıca çevre eğitimi yalnız çevresel bilgi sahibi olmak değildir. Aynı zamanda çevre bilgisi ve çevre problemleri hakkında gerçekleri ortaya koymaktır. Bu ise bilgi broşürleri, haber kaynakları, videolar ve diğer medya araçlarıyla sağlanır. Genel olarak özel bir kesim ya da grup yerine halka yönelik faaliyetler yapılır. Özel bir sorunla ilgilenen kişiler için bu bilgiler oldukça gerekli ve çevre eğitiminde önemli bir öğedir. Çevre eğitimi sadece çevresel taraftarlık değildir. Keyfiyetli bir çevre eğitimi çevresel süreçler üzerine odaklanır. Bilimsel temelli ve kesindir. Çevre eğitimcileri özel yaşamlarında kendilerini çevreye taraftar olarak görmektedirler. Oysaki çevre eğitmeni olacak bir kişi tarafsız olmak zorundadır. Yani kişisel inançların çevre eğitiminde yeri yoktur. Çevre eğitmenlerinin bireylerle çalışırken hangi rollerde olduklarını bilmeleri gereklidir. Çevresel sorunlar ve konular oldukça karmaşıktır ve tek bir yanıtları yoktur. Değişik çözümlerle karşılaşılabılır. Çevre eğitimi; öğrencilerin bilinçli, duyarlı ve istikametli kararlar almak ve uygulamak için geçtikleri bilimsel, duygusal süreçleri içinde barındırır (Özer, 1991; Güney, 2002; Yılmaz, Morgil, Aktuğ ve Göbekli, 2002; Tıraş, 2012; Özey, 2001).

II.3.1 Çevre Eğitiminin Gelişimi

Dünyanın bilim, eğitim ve siyaset alanlarında söz sahibi olan liderleri, gittikçe artan çevre problemlerini ve bu problemlerin doğurduğu neticeleri fark etmeye başladılar. Bazı ülkelerde "Çevre eğitimi" tanımı kabul edildi ve çeşitli çevre eğitimi programları geliştirildi. Ulusal ve yerel düzeyde başlayan bu hareket, Stockholm'de

1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı ile çevre eğitimi alanında küresel bir boyut kazandı. Konferans bildirgesinde bulunan "İnsanlık, şimdiki ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve iyileştirmek mecburiyetindedir" ifadesiyle dikkatler, insanların çevreye dönük tutum ve hareketlerine çekilmiş oldu. Bu konferansın tavsiyeleri sonucunda UNESCO Çevre Dairesi 1975 yılında, "Çevre Eğitimi İçin Kaynakların Değerlendirilmesi: 136 Üye Devletin İhtiyaçları ve Öncelikleri" adlı bir anket uygulamıştır (www.unesco.org).

Bu anketin hedefi küresel ve ulusal seviyede bir eğitim hamlesiyle, çevre eğitiminde etkisi olan yetkili ve uzmanlara, ileride yapılacak çalışmaların esaslarını oluşturacak bilgi ve becerilerin sağlanmasıydı. Anket sonuçları çevre eğitiminin nitelik ve nicelik olarak yetersizliğini göstermekteydi. Bu çalışmalar neticesinde çevre eğitimi noktasında ortaya çıkan zafiyeti kaldırmak hedefiyle, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve UNESCO işbirliğiyle Uluslararası Çevre Eğitimi Programı 1975 yılında yürürlüğe girdi. IEEP'nin yapmış olduğu bölgesel seminer ve konferansların ardından UNESCO – UNEP ortaklığı ile dünyada ilk kez olmak üzere 1977 yılında bakanların katılımıyla Tiflis'te Hükümetler Arası Çevre ve Eğitim Konferansı toplandı. Tiflis Konferansı ile çevre eğitimi küresel anlamda yapısal ve hedefsel özelliğini kazanmış oldu. Konferans bildirgesi ve önerileri, insan eğitiminde çevre eğitiminin de olması gerektiği anlamında bir dönüm noktası olmuştur. Ortaya çıkan bu bildiride; çevre eğitiminin ulusal ve uluslararası boyutlarda amaçları, niteliği ve pedagojik noktaları ifade edilmektedir (www.unesco.org).

UNESCO ve UNEP ortaklığıyla Moskova'da 1987 yılında gerçekleştirilen Uluslararası Çevre Eğitim ve Yetiştirme Kongresi'nde konuşulan konuların başında, 1990'larda uygulanacak çevresel eğitim için Tiflis Bildirgesi kapsamında uluslararası stratejilerin belirlenmesi yer almaktaydı. Rio de Janeiro'da 1992 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda IEEP, eğitimde sürdürülebilir kalkınma konusunu gündeme almakla görevlendirildi. Sürdürülebilir kalkınma "İnsanoğlunun hâlihazırda ve gelecekteki ihtiyaçlarını giderme kapasitesini çoğaltmak için doğal zenginliklerin kullanılmasında, teknolojik gelişimin yönlendirilmesinde ve yatırımların niteliğinde yer alan değişim süreci" olarak ifade

edilmiştir. Ancak sürdürülebilir kalkınmayla bugünkü insanlığın ihtiyaçlarına cevap verilirken gelecek kuşakların ihtiyaçların tehlikeye atılmaması belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler 1997 yılında Selanik'te, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu çalışma programının uygulanmasına katkı sağlamak amacıyla sürdürülebilirlik İçin “Eğitim ve toplum” başlıklı bir konferans düzenlendi. Bu konferans neticesinde çevre eğitimi konusundaki maddeler arasında Tiflis Bildirgesi'nin bütün kararlarının halen geçerli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma noktasında eğitimde yapılması gereken çalışma ve düzenlemeler için temeller oluşturulmuştur (www.unesco.org).

II.3.2. Dünyada Çevre Eğitimi

Çevre eğitimi konusunda yapılan ilk çalışmaların; doğayı korumayı hedefleyen etkinlikler, doğal çevrede yapılan araştırmalar ve okul dışında gerçekleştirilen faaliyetler şeklinde ortaya çıktığı belirtilmektedir. Gelişmiş demokratik devletlerde 1960'lı yılların başından itibaren toplumun bütün kesimlerinin desteğiyle çevrenin korunması noktasında yapılan faaliyetler hız kazanmıştır. Yaşanan gelişmeler sonucunda içinde olduğumuz çevrenin sosyo-ekonomik, tarihi, estetik ve politik noktaları belirlenmiştir. Toplumun bu noktadaki uyanışı, ülkeleri de faaliyete geçirmiş ve yasal düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle de bu alanlarda araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunacak kurumlar oluşturulmuş ve küresel anlamda elzem olan girişimler başlamıştır (www.kacee.org).

Geride bıraktığımız çeyrek yüzyılda dünya üzerinde var olan onlarca anayasada; doğaya, doğal kaynaklara ve çevreye verilen tahribatın engellenmesi, çevrenin geliştirilmesi ve çevre problemlerinin çözümlenebilmesi noktasında devletlere ve bireylere sorumluluklar yükleyen çevre haklarından söz edildiği görülmektedir. Bahsedilen anayasaların yarısından fazlası, buna Türkiye’de dâhildir, açık olarak sağlıklı ve temiz bir çevre hakkını ortaya koymaktadır (Çolakoğlu, 2010).

Dünyada çevre eğitimi konusunda yapılan faaliyetler ilk kez Stockholm’de 1972 yılında başlamış ve çevre eğitimi görüşü ilk kez İsviçre’de ortaya atılmıştır.

Belgrad'ta 1975 yılında düzenlenen Uluslararası Çevre Eğitim Çalıştayına ve 1978 yılında yayımlanan Tiflis Bildirgesi'ne göre çevre eğitiminin asıl hedefi belirtilmiştir. Bu hedef: "Çevrenin ve çevre problemlerinin farkında olarak yeterli bilgi, beceri, isteklendirme ve tutuma sahip olan, ortaya çıkan sorunların çözülmesine ve bu sorunlara yenilerinin eklenmesinin engellenmesi için çalışan, duyarlı bireyler yetiştirmek" şeklinde tanımlanmıştır (Darner, 2007).

Yapılan bu toplantı ve konferanslarda, çevre eğitiminin ana gayesinin dünyanın üstesinden gelmeye çalıştığı çevresel sorunlar hakkında bilgi sahibi olan ve çevre problemlerinin çözülebilmesi için gayret sarf eden çevre okuryazarı bireyler yetiştirmek olarak belirtilmiştir (Yıldırım ve diğerleri, 2012).

Dünya Doğal Çevreyi Koruma Stratejisi; vahşi yaşamı ve yaşam alanlarının muhafazasını vurgulamak, sürdürülebilir bir dünyayı desteklemek için ortaya çıkmış ilk uluslararası belge niteliğindedir. Tarihsel olarak çevre eğitiminin gelişimini etkileyen dönüm noktaları şöylece sıralanabilir:

1948: Paris'te yapılan Uluslararası Doğa Koruma Birliği Konferansı'nda ilk kez çevre eğitimi tanımından bahsedilmesi,

1949: Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin resmen kurulması,

1965: İngiltere'de çevre eğitimi tanımının ilk defa kullanılmaya başlanması,

1968: Paris'te UNESCO öncülüğünde Biyosfer Konferansı'nın yapılması,

1970: İngiltere'de Çevre Eğitimi Konseyi'nin kurulması ve bu konsey tarafından ABD'de Çevre Eğitimi ve Tanımı isimli toplantının yapılması,

1972: İsveç'in Stockholm kentinde Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nın düzenlenmesi,

1975: IEEP ve UNEP'in kurulması ve UNESCO-UNEP ortaklığı ile çevre eğitimi konusunda uluslararası bir toplantının Belgrad'ta düzenlenmesi,

1977: İlk defa uluslararası düzeyde UNESCO öncülüğünde Tiflis'te çevre eğitimi konulu bir konferansın yapılması ile Tiflis Bildirgesi'nin yayımlanması,

1980: WWF, IUCN ve UNEP ortaklığı ile birlikte Dünya Koruma Stratejisi'nin yayımlanması,

1987: UNESCO-UNEP ortaklığı ile Moskova'da 1987 yılında uluslararası Çevre Eğitim ve Öğretim Kongresi'nin düzenlenmesi, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun "Ortak Geleceğimiz" isimli Brundtland Raporu'nu hazırlaması ve 1987 yılının "Avrupa Çevre Yılı" seçilmesi,

1988: Çevre eğitimi konusunda Avrupa'da ilke kararlarının alınması,

1990: Çevre eğitimi konusunda İngiltere'de yerel müfredat programının yayımlanması,

1991: Dünyayı Önemsemek: Sürdürülebilir Bir Yaşam Stratejisi'nin yayımlanması,

1992: Brezilya'nın Rio şehrinde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın düzenlenmesi,

1996: İngiltere'de çevre eğitime yönelik devlet stratejilerinin geliştirilmesi (Palmer, 1998).

Çevre eğitiminin dünya için ne kadar ehemmiyetli ve elzem olduğu artık tartışılmayacak kadar kesindir. Çevre kirliliği ve çevresel sorunlar artık insanlık için büyük bir tehdit haline gelmiştir. Çevre eğitimi verilerek bu durum düzelmezse telafisi imkansız zararlar ortaya çıkabilir. Çevre eğitimi konusunda bu tarihsel sıralamaya dikkat edildiğinde, yapılan çalışmaların insanlık tarihinde çok da eskilere gitmediği görülmektedir. Çünkü insanlar, ancak çevresel bozulmalar sonucu zarar gördüklerinde çevre eğitiminin ciddiyetini anlamaya başlamışlardır. İnsanların istifadesi için verilen nimetlerin gelecek nesiller için ne kadar kıymetli olduğu ve bu nimetlerin korunması gerektiği insanlar tarafından pek de dikkate alınmamakta ve ehemmiyetli görülmemektedir (Karataş ve Aslan, 2012).

II.3.3. Türkiye'de Çevre Eğitimi

Türkiye'de çevre tanımı ilk kez 1982 Anayasasıyla hukuki literatürde yer almıştır. 11 Ağustos 1983 tarihinde uygulanmaya başlanan Çevre Kanunu'nda

çevreyi su, hava, toprak vb. unsurlarıyla beraber bir bütün şeklinde tanımlayan bir çerçeve oluşturulmuştur. T.C. Anayasası içinde 1983 yılında çıkan 2872 sayılı Çevre Kanunu, doğal çevrenin muhafazası ve geliştirilmesi için kişilerin ve devletin etkin katılımlarını icap ettiren bir sorumluluk yüklemektedir. Anayasadaki bu kanunun amacı bütün canlıların ortak zenginliği olan çevrenin kalkınma ve sürdürülebilir çevre ilkelerine paralel olarak korunmasını sağlamaktır (TÇVY, 2007).

Anayasada çevre konusu bu haliyle yer alırken, çevre eğitimi noktasında da faaliyetlere hız verilmiştir. Bu amaçla UNESCO, Çevre Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile yapılan çeşitli program ve projelerde çevre eğitimi alanında farklı çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalara bir örnek olarak, 1990 yılında UNESCO ile İlköğretim Genel Müdürlüğü arasında imzalanan "İlköğretim Çevre Eğitim Projesi" kapsamında hazırlanan "İlköğretimde Çevre Eğitimi Öğretmen El Kitabı" gösterilebilir. Bu kitabın okullarda başlayacak olan çevre eğitiminde temel kaynak olması hedeflenmiştir (TÇVY, 2007).

Çevre Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında 1994 yılında iş birliği protokolü imzalanarak, eğitim kurumlarında sistemli ve planlı olarak çevresel konuların anlatılması kararı alınıp uygulanmaya başlanmıştır. Artık Türkiye'deki çevre politikalarının dünyada uygulanan evrensel yaklaşımlarla bütünleştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Türkiye Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP) uygulanmaya başlanmıştır. Bu planın temeli olan Eğitim ve Katılım Raporu'nda araştırma ve deneyler, bilgiye erişebilme, eğitim programları, personel eğitimi, kamuoyunun eğitilmesi ve işbirliği, üniversite eğitimi esasları öncülüğünde, etkin bir çevre eğitiminin uygulanabilmesi amacıyla bir plan oluşturulmuştur. Ayrıca çevre eğitimi Türkiye'de düzenlenen farklı toplantı ve konferanslarda da ifade edilmiştir (Kızıroğlu, İnanç ve Turan, 2000).

Çevre ve Orman Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Bölgesel Çevre Merkezi tarafından 2005 yılında imzalanan "Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim Faaliyetlerinin Desteklenmesi" programının uygulanması amacıyla işbirliği protokolü çerçevesinde, Talim ve Terbiye Kurulu 2007 yılında "Küresel Isınma" isimli bir genelge yayınlamıştır. Bu genelgeye paralel olarak 2007-2008 eğitim ve

öğretim yılının ilk haftasında bütün resmi ve özel anaokulu, ilk ve ortaokullardaki tüm sınıflarda küresel ısınma sebebiyle oluşan kuraklık, çölleşme, su kaynaklarının bilinçsizce kullanılması ve su kaynaklarında tasarruf ile ilgili çevresel konuların işlenmesi kararı alınmıştır. Ayrıca bu konuların öğretilmesinde de bu protokolün uygulanması için hazırlanmış öğretim setlerinin kullanılması kararlaştırılmıştır (TÇVY, 2007).

Türkiye’de örgün eğitim çerçevesinde çevre eğitimi konusunda hazırlanmış bir müfredat programı yoktur. Çevre ve doğa konusunda temel bilgi ve becerilere, eğitim programında yer alan değişik derslerin içinde yer verilmektedir. Yükseköğretim programlarına yönelik de hazırlanmış veya uygulanan bir çevre eğitim programı oluşturulmamıştır (Oğuz ve diğerleri, 2011).

MEB tarafından hazırlanmış ve şu anda kullanılmakta olan ilk, orta ve lise müfredatları incelendiğinde, çevre veya doğa eğitimi adıyla zorunlu veya seçmeli bir ders olmadığı tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Fen Bilimleri, Kimya, Coğrafya, Sağlık Bilgisi ve Biyoloji derslerinde farklı konu ve ünitelerde çevreye ait bazı ilişkilendirmelerin bulunduğu, çevre ile ilgili dolaylı veya doğrudan ilişkili olan kazanımların olduğu saptanmıştır (Demir ve Yalçın, 2014).

II.3.3.1. Okul Öncesinde Çevre Eğitimi

Yapılan çalışmalar çevre bilgisinin çevreye yönelik tutum ve yargıların erken yaşlarda şekillenmeye başladığını, okul öncesi dönemin bu konuda etkili olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Okul öncesi dönemde kazanılan çevre bilincinin ileriki zamanlarda da çevreye yönelik olumlu tutum ve davranış kazandırmada önemli yeri olduğu belirtilmektedir (Taşkın ve Şahin, 2008).

Okul öncesi eğitimi bireyin doğduğu zamandan başlayıp zorunlu eğitim çağına kadarki uzun süreci içine alır. Genel anlamda yapılan tanımlarda çocukluk dönemini içine alan bu dönem, bireylerin ilkokula hazırlığına katkı yapan ve çocukların ileriki yıllarda yaşamlarına etki eden son derece önemli bir dönemdir. Yine bu dönemde

çocuğa sunulan veya sunulamayan imkânlar, onun geleceğini büyük oranda etkiler (Poyraz ve Dere, 2001).

Okul öncesi programı çevre eğitimi noktasından irdelendiğinde programın eksik ve yetersiz kaldığı görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) çevre eğitiminin çok yönlü şekilde uygulanması amacıyla programın yenileme çalışmalarını yapması gerekmektedir. Çevre eğitimi küçük yaşlardan itibaren başlayıp devam etmesi gereken bir eğitim olmalıdır. Özellikle öğrencide vücuda gelen öğrenme ve değişimler kayıt altına alınarak, eksik öğrenmelerin fark edilmesi sağlanarak gerekli yerlerde gerekli müdahalelerin yapılmasıyla çevre eğitiminde zenginlik sağlanmış olur. Ayrıca Türkiye’de etkin bir çevre eğitimi uygulanabilmesi için okulların hem iç hem de dış çevrelerinin çevre eğitime muvafık bir şekilde yeniden düzenlenmesi önerilmektedir. Bu çalışma ve uygulamalar yapılırken eko-okul modeli örnek alınabilir (Şahinpınar, 2018).

Çocukların okul öncesi çağında gelişimleri oldukça süratlidir. Hayatın ilk zamanlarında edinilen deneyim ve yaşantılar çocuğun bütün yaşamı boyunca devam edecek olan tutum ve davranışlarını etkiler. Yaşamın bu ilk zamanlarının ruh sağlığı ve gelişim açısından oldukça ehemmiyetli olduğu kabul edilen bir gerçektir. Kişilik temellerinin atıldığı, temel duygu ve davranışların vücuda geldiği bu kritik dönemde birey düzenli ve bilinçli bir eğitime ihtiyaç duyar. Bireyler okul öncesi eğitimiyle hayal gücünü kazanır ve her zaman merak duygusunu canlı tutar (Gönen ve diğerleri, 2010, Aktaran: Kütük 2019).

II.3.3.2. İlkokulda Çevre Eğitimi

Türkiye’de uygulanmakta olan ilkokul düzeyindeki öğretim programlarında çevre içerikli konular, tek başına bir ders kapsamında olamayıp; Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri gibi dersler içinde ele alınmaktadır. Böylesi bir durumda, bu dersleri veren öğretmenlerin bu konuları vurgulaması son derece önemlidir. Eğer sınıf öğretmenleri çevre eğitimi noktasında hassasiyet göstermez ise bu öğrenmeler gerçekleşmeyebilir. Ayrıca programın yoğunluğu, kaynak sıkıntısı,

disiplinler arası çalışmanın zorluğu, öğrencilerle sınıf dışı veya okul dışı ortamlarda çalışmanın güçlüğü, zaman darlığı gibi etkenler de çevre eğitime verilmesi gereken önemi azaltabilmektedir. (Erkal, Şafak, Yertutan, 2011).

İlkokulda verilecek olan çevre eğitimi sadece bilgi kazandırmak ve sorumluluk hissi uyandırmakla kalmamalı, aynı zamanda insan davranışlarına tesir edecek boyutta bir bilinç oluşturmalıdır. Bu sebeple ilkokulda somut yaşantılar oluşturacak şekilde çevre etkinliklerine yer verilmelidir. Çevre tahribi ve çevre kirlenmesi problemlerinin farkına varılmasına fırsatlar sağlanmalı, çocuğa her ortamda doğa sevgisi verilmeli, küçük yaşlardan itibaren doğaya karşı duyarlı olması gerektiği anlatılmalıdır. Çocuklarda bu çevresel duyarlılığın gelişimi son derece önemlidir (Dinçer, 1998).

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda bulunan temel yaşam becerileri içerisinde çevre ve doğa konulu beceriler **Tablo 1.**'de gösterilmiştir (MEB, 2018).

Tablo 1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda Bulunan Temel Yaşam Becerileri İçerisinde Çevre ve Doğa Konulu Beceriler

1. Araştırma	8. Kendini koruma
2. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma	9. Kendini tanıma
3. Gözlem	10. Kişisel bakım
4. Dengeli beslenme	11. Sağlığını koruma
5. Doğayı koruma	12. Sorun çözme
6. Değişim ve sürekliliği algılama	13. Mekânı algılama
7. Kaynakların kullanımı	14. Millî ve kültürel değerleri tanıma

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda bulunan temel yaşam becerileri içerisinde çevre ve doğa konulu beceriler **Tablo 2.**'de gösterilmiştir (MEB, 2018).

Tablo 2. Sosyal Dersi Bilgiler Öğretim Programı'nda Bulunan Temel Yaşam Becerileri İçerisinde Çevre ve Doğa Konulu Beceriler

1. Araştırma	7. Karar verme
2. Değişim ve sürekliliği algılama	8. Mekânı algılama
3. Çevre okuryazarlığı	9. Öz denetim
4. Eleştirel düşünme	10. Problem çözme
5. Gözlem	11. Sosyal katılım
6. İş birliği	

İlkokul programında yer alan çevre içerikli ders ve üniteler **Tablo 3.**'de görülmektedir (MEB, 2018).

Tablo 3. İlkokul Programı'nda Yer Alan Çevre İçerikli Ders ve Üniteler

Sınıf	Ders	Ünite
1-2-3.Sınıflar	Hayat Bilgisi	1. Okulumuzda Hayat 2. Evimizde Hayat 3. Sağlıklı Hayat 4. Güvenli Hayat 5. Ülkemizde Hayat 6. Doğada Hayat
4-5-6-7.Sınıflar	Sosyal Bilgiler	1. Birey ve Toplum 2. Kültür ve Miras 3. İnsanlar Yerler ve Çevreler 4. Bilim Teknoloji ve Toplum 5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim 6. Etkin Vatandaşlık 7. Küresel Bağlantılar
3.Sınıf	Fen Bilimleri	1. Gezegenimizi Tanıyalım 2. Canlılar Dünyasına Yolculuk
4.Sınıf	Fen Bilimleri	1. İnsan ve Çevre

		2. Besinlerimiz
5.Sınıf	Fen Bilimleri	1. Canlılar Dünyası 2. İnsan ve Çevre
6.Sınıf	Fen Bilimleri	1. Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı
7.Sınıf	Fen Bilimleri	1. Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme
8.Sınıf	Fen Bilimleri	1. Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi 2. Madde ve Endüstri

Hayat Bilgisi dersinde işlenen kazanımlardan çevre içerikli olan kazanımların ilkokuldaki sınıflara göre dağılımı **Tablo 4.**'te görülmektedir (MEB, 2018).

Tablo 4. Hayat Bilgisi Dersinde Çevre İçerikli Kazanımların Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıf	Kazanımlar
1. Sınıf	HB.1.2.5. Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanır. HB.1.6.2. Yakın çevresinde bulunan bitkileri gözlemler HB.1.6.3. Yakın çevresinde bulunan hayvanları ve bitkileri korumaya özen gösterir. HB.1.6.4. Doğayı ve çevresini temiz tutma konusunda duyarlı olur. HB.1.6.5. Geri dönüşümü yapılabilecek maddeleri ayırt eder
2. Sınıf	HB.2.1.6. Okul kaynaklarını ve eşyalarını kullanırken özen gösterir HB.2.2.6. Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkılarını araştırır. HB.2.3.4. Sağlıklı bir yaşam için temizliğin gerekliliğini açıklar.

	HB.2.6.1. Bitki ve hayvanların yaşaması için gerekli olan şartları karşılaştırır. HB.2.6.2. Bitki yetiştirmenin ve hayvan beslemenin önemini fark eder. B.2.6.3. Yakın çevresindeki doğal unsurların insan yaşamına etkisine örnekler verir. HB.2.6.4. Tüketilen maddelerin geri dönüşümüne katkıda bulunur. HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanır.
3. Sınıf	HB.3.1.9. Okul kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur. HB.3.2.6. Evdeki kaynakların etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur. HB.3.3.1. Kişisel bakımını yaparken kaynakları verimli kullanır. HB.3.3.5. Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve hijyen kurallarına uyar. HB.3.6.1. İnsan yaşamı açısından bitki ve hayvanların önemini kavrar. HB.3.6.2. Meyve ve sebzelerin yetiştirme koşullarını araştırır. HB.3.6.4 İnsanların doğal unsurlar üzerindeki etkisine yakın çevresinden örnekler verir. HB.3.6.5. Doğa ve çevreyi koruma konusunda sorumluluk alır. HB.3.6.6. Geri dönüşümün kendisine ve yaşadığı çevreye olan katkısına örnekler verir.

Sosyal Bilgiler dersinde işlenen kazanımlardan çevre içerikli olan kazanımların sınıflara göre dağılımı **Tablo 5.**'te görülmektedir (MEB, 2018).

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre İçerikli Kazanımların Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıf	Kazanımlar
4.Sınıf	SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder. SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır. SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler. SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.

5.Sınıf	SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır. SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar. SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
6.Sınıf	SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.
7.Sınıf	SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar. SB.7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

Fen Bilimleri dersinde işlenen kazanımlardan çevre içerikli olan kazanımların sınıflara göre dağılımı **Tablo 6.**'da görülmektedir (MEB, 2018).

Tablo 6. Fen Bilimleri Dersinde Çevre İçerikli Kazanımların Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıf	Kazanımlar
3.Sınıf	F.3.6.1.1. Çevresindeki örnekleri kullanarak varlıkları canlı ve cansız olarak sınıflandırır. F.3.6.1.2. Bir bitkinin yaşam döngüsüne ait gözlem sonuçlarını sunar. F.3.6.2.1. Yaşadığı çevreyi tanıır. F.3.6.2.2. Yaşadığı çevrenin temizliğinde aktif görev alır. F.3.6.2.3. Doğal ve yapay çevre arasındaki farkları açıklar. F.3.6.2.5. Doğal çevrenin canlılar için öneminin farkına varır. F.3.6.2.6. Doğal çevreyi korumak için araştırma yaparak çözümler önerir.

4.Sınıf	F.4.5.5.1. Ses kirliliğinin nedenlerini sorgular. F.4.5.5.2. Ses kirliliğinin insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini açıklar. F.4.5.5.3. Ses kirliliğini azaltmaya yönelik çözümler üretir. F.4.6.1.1. Kaynakların kullanımında tasarruflu davranmaya özen gösterir. F.4.6.1.2. Yaşam için gerekli olan kaynakların ve geri dönüşümün önemini fark eder.
5.Sınıf	F.5.6.1.1. Biyoçeşitliliğin doğal yaşam için önemini sorgular. F.5.6.1.2. Biyoçeşitliliği tehdit eden faktörleri, araştırma verilerine dayalı olarak tartışır. F.5.6.2.1. İnsan ve çevre arasındaki etkileşimin önemini ifade eder. F.5.6.2.2. Yakın çevresindeki veya ülkemizdeki bir çevre sorununun çözümüne ilişkin öneriler sunar. F.5.6.2.3. İnsan faaliyetleri sonucunda gelecekte oluşabilecek çevre sorunlarına yönelik çıkarımda bulunur. F.5.6.2.4. İnsan-çevre etkileşiminde yarar ve zarar durumlarını örnekler üzerinde tartışır.
6.Sınıf	F.6.4.4.1. Yakıtları, katı, sıvı ve gaz yakıtlar olarak sınıflandırıp yaygın şekilde kullanılan yakıtlara örnekler verir. F.6.4.4.2. Farklı türdeki yakıtların ısı amaçlı kullanımının, insan ve çevre üzerine etkilerini tartışır. F.6.4.4.3. Soba ve doğal gaz zehirlenmeleri ile ilgili alınması gereken tedbirleri araştırır ve rapor eder.
7.Sınıf	F.7.4.5.1. Evsel atıklarda geri dönüştürülebilen ve dönüştürülemeyen maddeleri ayırt eder. F.7.4.5.2. Evsel katı ve sıvı atıkların geri dönüşümüne ilişkin proje tasarlar. F.7.4.5.3. Geri dönüşümü, kaynakların etkili kullanımı açısından sorgular. F.7.4.5.4. Yakın çevresinde atık kontrolüne özen gösterir. F.7.4.5.5.Eşyalarını, ihtiyacı olanlara iletmeye yönelik proje geliştirir.
8.Sınıf	F.8.6.1.1. Besin zincirindeki üretici, tüketici, ayrıştırıcılara örnekler verir. F.8.6.3.1. Madde döngülerini şema üzerinde göstererek açıklar. F.8.6.3.2. Madde döngülerinin yaşam açısından önemini sorgular. F.8.6.3.3. Küresel iklim değişikliklerinin nedenlerini ve olası sonuçlarını tartışır. F.8.6.4.1. Kaynakların kullanımında tasarruflu davranmaya özen gösterir. F.8.6.4.2. Kaynakların tasarruflu kullanımına yönelik proje tasarlar.

	F.8.6.4.3. Geri dönüşüm için katı atıkların ayrıştırılmasının önemini açıklar. F.8.6.4.4. Geri dönüşümün ülke ekonomisine katkısına ilişkin araştırma verilerini kullanarak çözüm önerileri sunar. F.8.6.4.5. Kaynakların tasarruflu kullanılmaması durumunda gelecekte karşılaşılabilecek problemleri belirterek çözüm önerileri sunar.
--	--

II.3.3.3. Ortaöğretimde Çevre Eğitimi

Ortaöğretim çağında okuyan genç kuşağın çevre konusunda yeterli şekilde eğitilmesi, bu genç kuşağı ileriki yıllarda çevreye davranış noktasında daha bilinçli, duyarlı bir hale getirme yönünden önem taşır. Bununla birlikte ortaöğretim kademesinde; eğitimi geliştiren, destekleyen hafta sonu kurs ve faaliyetlerin bulunmasının ve bu çalışmalarda çevre eğitiminin öğrenciye kazandırılmasının daha sürekli ve yaygın hale gelebileceği düşünülebilir (İleri, 1998).

Ortaöğretim programlarında çevre eğitiminin daha yaygın ve kapsamlı hale gelmesi ancak öğretmen, veli ve okuldan oluşan üçlünün ortak amaçlar doğrultusunda birleşmesi ile mümkün olabilir. Netice olarak; ortaöğretimde verilecek olan çevre eğitimi, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bu eğitimle çevrenin kollanmasında kişiye düşen görev ve sorumluluklar öğretilmelidir. Öğretmenler bu eğitimleri gerçekleştirebilecek yeterlilikte eğitilmeli, okuldaki program ve etkinlikler öğrencilerin ihtiyaçlarına göre hazırlanarak öğrenmeyi güdüleyecek, ilgi uyandıracak, tartışmalara yer verecek şekilde düzenlemelidir (Dinçer, 1998).

II.3.3.4. Yükseköğretimde Çevre Eğitimi

Yükseköğretim programlarında çevre eğitiminin asıl hedefi kişi ve topluma doğanın karmaşık yapısını anlatmak, çevre problemlerini öğretmek, yaşanabilir bir çevre oluşturmak ve sürdürülebilir bir dünya gerçekleştirmektir. Bu amaca ulaşmak için hizmet verecek uzman çevreciler de ancak çevre mühendisliği ya da çevre bilimleri eğitimi ile yetiştirilebilir. Üniversitelerin bazı bölümlerinde bu eğitimler verilmektedir. Özellikle çevre mühendisliği, orman mühendisliği, ziraat

mühendisliği, eğitim fakültesi, biyoloji bölümü, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinin bazı bölümlerinde çevre konusuyla ilgili dersler mevcuttur. Bu dersler ekoloji, Türkiye'nin Çevre Sorunları, Çevre Felsefesi, Çevre ve İnsan, Çevre Hukuku, Çevre Biyolojisi gibi farklı başlıklar altında üniversitelerde verilmektedir (Kavruk, 2002).

II.4. Doğa ve Çevre Koruma Kuruluşları

Dünya genelinde su, toprak ve havanın gün geçtikçe daha fazla kirlenmesi yaşam şartlarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Su kaynaklarında azalma ve tarım alanlarında çölleşme gibi etkenler çevre ve doğanın muhafaza sorununu, uluslararası boyutlarda daha fazla dünya gündeminde tutmaktadır. Çevre problemlerinin çözümü; özel sektör, kamu sektörü, sivil toplum kuruluşları ile hükümet dışı kuruluşlar arasındaki işbirliğini gerekli kılmaktadır (www.mfa.gov).

Büyük sanayi bölgelerindeki çevre sorunları, doğal kaynakların bilinçsiz tüketilmesi problemi ve atmosfere yayılan zararlı gazların her geçen gün artması durumu; doğayı koruma amaçlı çevreci kuruluşların kurulmasını hızlandırmıştır. Özellikle 90'lı yıllar ve sonrasında hükümet ve bakanlıkların desteğiyle pek çok yeni dernek ve vakfın kurulmasıyla doğa ile ilgili eğitim ve koruma çalışmaları da hız kazanmıştır. Türkiye'de gönüllü çevre kuruluşlarından birçoğu doğanın bozulmasına ve bunun sonucunda çevre sorunlarının artmasına tepki olarak birleşen çevrecilerin meydana getirdikleri örgütlenmelerdir. Bugün faaliyet gösteren birçok gönüllü kuruluşun oluşumunun ardında bu etmenler yatmaktadır. Doğal dengenin bozulması, canlı türlerinin yok olması, çevre kirliliği gibi problemlerden yerel veya küresel düzeyde olanların kamuoyu önünde tutulması, kuruluşların etkinlik alanlarını belirleyen başlıca etmenler olmuştur. Büyük çapta çevre sorunlarına yol açabilecek sanayi yatırımlarının da doğa koruma örgütlerinin kurulmasına katkıda bulunduğu söylenebilir (Duru, 1995).

Türkiye’de ve yurt dışında faaliyet gösteren birçok çevreci kuruluş bulunmaktadır. Bu çevreci kuruluşları faaliyet merkezlerine göre ulusal ve uluslararası olmak üzere iki başlık altında toplamak mümkündür.

II.4.1. Ulusal Doğa Koruma Kuruluşları

Türkiye’de çevre koruma ve geliştirme konusunda çalışmalar yapan onlarca kuruluş, vakıf ve dernek mevcuttur. Bu konuda en yetkili resmi kurum Çevre ve Orman Bakanlığı’dır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı da Türkiye’de çevrenin korunması ve geliştirilmesi noktasında faaliyet gösteren bakanlıklardır. Ayrıca gönüllü olarak faaliyet gösteren vakıf ve dernek olarak kurulmuş birçok çevre kuruluşu da vardır.

II.4.1.1. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı

Tarım Bakanlığı cumhuriyetin kuruluşundan itibaren faaliyet gösteren bir kurum olmuştur. İlk olarak 1920’de ticaret, ziraat, sanayi, maadin ve orman çalışmalarını yürütmek üzere İktisat Vekâleti olarak cumhuriyetten önce hizmete girmiştir. Son olarak 2011 yılında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve 2018 yılında da Tarım ve Orman Bakanlığı olarak adı değiştirilmiştir. Doğal yaşam alanlarını belirleme bu alanları muhafaza etme ve çevreyi koruma noktasında faaliyet gösteren en eski kuruluşumuzdur. Tarihi süreci cumhuriyetten önceye dayanan Tarım ve Orman Bakanlığı, bugün Türkiye’de yapılan çevreci faaliyetlerde en ehemmiyetli rolü üstlenmektedir.

Amaçları:

- 1- Çevreyi korumak ve iyileştirmek,
- 2- Kentsel ve kırsal alanlarda doğal kaynakların ve arazinin verimli bir şekilde kullanılmasını ve korunmasını sağlamak,
- 3- Ülkenin doğal hayvan ve bitki zenginliği ile doğal varlıklarının korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak,

- 4- Her türlü çevre sorunlarını ve kirliliğini önlemek,
- 5- Ormanların muhafazası, geliştirilmesi ve bu alanların genişletilmesini sağlamak,
- 6- Ormanların bitişğinde ya da içinde yaşayan köy ve köylülerin kalkındırılması amacıyla gerekli tedbirleri almak,
- 7- Orman sanayisinin geliştirilmesi ve orman ürünlerine olan ihtiyacı karşılamak ([www. yersu.com](http://www.yersu.com)).

II.4.1.2. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Türkiye'deki biyolojik çeşitliliği korumak ve doğal çevrenin öneminin anlaşılmasını sağlamak amacıyla 2003 yılında kurulmuştur. Bu amaca hizmet etmek için toplumu bilinçlendirmek, tabiatı korumak, koruma altında olan sahaları akılcı bir şekilde yönetmek kapsamında faaliyetlerde bulunmaktadır. Milli parklar, tabiat anıtları, tabiat parkları, tabiat koruma alanları, orman içi mesire yerleri, yaban hayatı muhafaza ve geliştirme sahaları ve sulak alanlar olmak üzere tüm biyolojik çeşitliliğin muhafazası, genişletilmesi ve işletilmesi gibi çok kapsamlı çalışmaları yürüten bir kuruluştur. Türkiye'de şu anda 42 milli park, 111 tabiat anıtı, 223 tabiat parkı, 8 mahalli sulak alanı, 30 tabiat koruma alanı, 308 gen koruma ormanı, 55 muhafaza ormanı, 142 kent ormanı, 185 tohum bahçesi bu kuruluş tarafından yönetilmektedir. 2018 yılında sadece Türkiye'deki milli parkları 25 milyondan fazla kişi ziyaret etmiştir. (www.milliparklar.gov).

II.4.2. Gönüllü Kuruluşlar

Türkiye'de kurulan ve etkinlik gösteren çevreci kuruluşlar (dernek, vakıf,) kuruluş tarihlerine göre sıralanarak çalışmaları ile ilgili özet bilgiler verilmiştir.

II.4.2.1. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği

Doğal çevre sevgisine ve çevre değerlerine ehemmiyet veren 40 kadar gönüllü üye bu derneği kurmuşlardır. Kuruluş yılı 1955'tir. Özellikle 1970'li yıllarda dünya üzerinde çevre hareketlerinin yeni başladığı bir dönemde, Türkiye'nin çevre problemlerinin çözümü için faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Amaçları; gelecek kuşaklara daha yaşanabilir bir doğa bırakmak, Türkiye'de yok olmaya yüz tutmuş doğal güzellikleri muhafaza etmek, yoksullukla savaşıarak Türkiye'nin verimli topraklarını korumak ve toplumsal barışa katkı sunmaktır. Bu sebeple her türlü kirliliği, amaç dışı arazi kullanımını ve hatalı tarım tekniklerini önlemek için çalışmalar yürütmektedir. Doğal yaşamın tahribine yönelik yerel ve uluslararası ekonomik, idari ve siyasi baskılara karşı mücadele etmek ve problemlere çözümler üretmek bu derneğin önemli bir görevidir. Ayrıca hükümetlerce doğal varlıkların muhafazasına yönelik politikaların üretilmesini, gereken yasal düzenlemelerin uygulamaya konulmasını ve uluslararası anlaşmalara uyulmasını sağlayarak, etkin ve bilinçli kamuoyu oluşturmayı hedeflemektedir. Dernek 1966 yılından bu yana yayımladığı "Tabiat ve İnsan" dergisi ile kamuoyunun bilinçlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. 1963 tarihinden beri IUCN üyesi olan dernek, 1970 yılından itibaren de "Avrupa Konseyi Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Haber Merkezleri", "Dünya Yaban Hayatı koruma Vakfı (WWF)", "Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)" gibi kuruluşlar ile ortak faaliyetler yürütmektedir (Demirel, 2005).

II.4.2.2. TÜRÇEK

Açılımı "Türkiye Çevre Koruma Yeşillendirme Kurumu" olan TÜRÇEK, Türkiye'de ilk gönüllü çevre kuruluşlarından biri olarak İstanbul'da 1972 yılında kurulmuştur. Türkiye'de çevre bilinci, doğanın ve yeşilin korunmasına yönelik faaliyetlerde temelleri atan vakıf, mimarlardan, yüksek mühendislerden ve uzmanlardan oluşmuş kurucu bir kadroya sahiptir. Çalışma düsturlarını "Demokratik ve katılımcı bir şekilde çalışarak siyaset üstü bir çevreci kuruluş olmak" şeklinde ifade eden TÜRÇEK; farklılaşan tüm şartlara rağmen çevrenin korunmasına ve yeşilin artmasına gönül vermiş bir şekilde çalışmalarını yürütmeye devam

etmektedir. Ayrıca hayvancılığın esası olan mera ve çayırları koruyup geliştirmek, doğal varlıkların bilinçsizce tüketilip geri dönüşümsüz bir halde yok olmasına müsaade etmeyerek korumak da faaliyetleri arasındadır. Bunlara ek olarak çölleşmeyle mücadele noktasında dünyaya emsal bir hareketi Türkiye’den başlatmıştır. Bu sebeple uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ve geçerli mevzuat kapsamında faaliyetlerde bulunmaktadır. Doğa eğitim merkezleri kurulması, çeşitli bölgelere fidan dikimi, çevre koruma dergileri yayımlamaları, çeşitli tanıtım ve reklam faaliyetleri gibi etkinlikleri devam etmektedir. Sosyal medya üzerinde yapılan çeşitli faaliyetleri de bulunmaktadır. Tüm bu çalışmalarla Türkiye’de faaliyet gösteren önemli bir çevreci kuruluş olmuştur. (www.yersu.com).

II.4.2.3. Doğal Hayatı Koruma Derneği

Bir grup aydın ve sanatçı tarafından 1975 yılında doğa koruma alanında öncü faaliyetlerde bulunmak amacıyla kurulmuştur. Bakanlar Kurulu Kararı ile 1990 yılında kamu yararına çalışan bu dernek; Türkiye’deki bütün canlı türlerinin ve yaşam alanlarının muhafazası, bütün doğal zenginliklerin sürdürülebilir kullanımına meydan vermesi gibi konularda çalışmalar yürütmektedir. Dernek 2001 yılında dünya çapında saygın çevre koruma kuruluşlarından olan Doğal Hayatı Koruma Vakfı’nın Türkiye’deki mümessili olarak WWF-Türkiye unvanını elde etmiştir (Demirel, 2005).

Vakıf çalışma alanlarını zamanla genişleterek destekçilerinin ve uzman kadrosunun katkılarıyla önemli doğa koruma projelerine öncülük etmiştir. Özellikle sulak alanlar, iklim değişikliği, ormanlar, hassas yaşam alanları ve nesli tehlike altında olan türler konularındaki profesyonel yaklaşımı ve uzmanlığıyla proje yönetimindeki çeşitli özel sektör ve kamu fonlarını kullanmaya hak kazanmıştır. Bunlarla birlikte vakıf değişik projeler yürütmeye devam etmekte, doğa öncüleri gençlik programları gerçekleştirmekte ve okullarda çevre koruma ile ilgili proje ve sunumlar gerçekleştirmektedir. (www.wwf.org; Duru, 1995).

II.4.2.4. TÇV (Türkiye Çevre Vakfı)

Dünya üzerinde yaşayan bütün insanların daha temiz, güzel ve düzenli bir çevrede yaşaması için yapabilecek çok şey var sloganı ile mahdud imkânlarla ortaya çıkan bu vakıf 1978 yılında kurulmuştur. Gönüllü ve aydınlardan oluşan bu kuruluş hedefine ulaşmaya yardım edecek faaliyetleri yürütmektedir. Türkiye'nin ilk çevre envanterini 1981 yılında yayınlayan Türkiye Çevre Vakfı şimdiye kadar yayınladığı dergi, kitap ve bültenlerle Türkiye'deki çevre eğitime büyük katkılarda bulunmuştur. Doğal çevrenin muhafazası ve geliştirilmesi amacıyla çalışmalar, araştırmalar ve bilimsel toplantılar düzenlemektedir. Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası kuruluşlar ile çeşitli ilişkiler içindedir (www.cevre.org; Demirel, 2005).

II.4.2.5. WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı)

Vakıf kendisinden önce kurulmuş bir dernek olan Türkiye Doğal Hayatı Koruma Derneği'nin öncülüğünde 1996 yılında kurulmuştur. Doğal Hayatı Koruma Vakfı 2001 yılında dünyanın en saygın ve etkili doğa koruma kuruluşlarından olan WWF'nin Türkiye yerel kuruluşu haline gelip, WWF-Türkiye adını almıştır. WWF-Türkiye projelerini; Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğinin korunması, doğal zenginliklerin sürdürülebilir kullanımının gerçekleştirilmesi, orman zenginliği, su kaynakları, deniz ve kıyıların muhafaza edilmesi kategorileri altında gerçekleştirmektedir (Demirel, 2005).

II.4.2.6. TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele ve Ağaçlandırma Vakfı)

Türkiye'nin en önemli ve tanınmış çevre kuruluşlarından biri olarak 11 Eylül 1992 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Türkiye'nin erozyon ve çölleşmeyle mücadelesini ana gayesi olarak benimsemiştir. Özellikle bu alandaki çalışmalarının bir hedefi olarak "Türkiye çöl olmasın" sloganını kullanarak kamuoyunda ehemmiyetli bir mevki edinmiştir. Vakıf, toplumu doğal çevreye yönelik tehlikeler noktasında bilinçlendirmektedir. Doğa koruma alanlarının oluşturulması ve milli

parkların kurulmasına öncülük eden kuruluşların başında gelmektedir. Bugüne kadar orman kurma, ağaçlandırma, fidan dikme projeleriyle kuraklık tehdidine nazarları çevirmiş, daha yaşanabilir ve yeşil bir Türkiye için önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle 450 bine yakın gönüllü üyesiyle genç kuşağın doğa bilinci içerisinde yetişmesinde payı bulunmaktadır. (Demirel, 2005).

II.4.2.7. ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı)

Diğer doğa kuruluşlarından farklı olarak yerel kültürleri ve kültürel miras alanlarını korumayı hedefleyen vakıf İstanbul'da 1990 yılında kurulmuştur. ÇEKÜL; gelişen teknoloji ile beraber insan, doğa, kültür ve tarihi bütünün parçaları gibi görerek bunların birlikte muhafazasına çalışmaktadır. Bunlarla beraber insan hayatının sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini ve sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir. Türkiye'nin dört bir tarafında 7 Bölge, 7 Kent, 92 Orman Projesi, GAP Bölgesi'nde Kültürel Miras Gelişimi, Çevre Seminerleri, Havza Koruma Çalışmaları, Doğal Kaynaklar Yönetimi gibi önemli projeleri devam etmektedir. ÇEKÜL, kültürel ve doğal zenginliklerin sürekliliğini Türkiye'nin gündeminde tutmak için aktif katılıma ve bilgiye ehemmiyet veren, gönüllülük esasına dayanan bir kuruluştur. Vakfın sivil girişimleri, "Doğa ve Kültürle Varız!" sloganı ile devam etmektedir (www.yersu.com).

II.4.2.8. ÇEVKOR (Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı)

ÇEVKOR; Dokuz Eylül ve Ege Üniversitesi'ndeki bir grup çevreci ve doğasever öğretim elemanı tarafından 1992 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Faaliyet alanı ekolojik ve doğal hayata yönelik eğitimlerdir. Günümüzde değişik illerde birçok okulda Türkiye'ye yönelik doğal hayatı koruma projeleri ve uzun soluklu eğitimleri ile çalışmalarına devam etmektedir. Vakıf toplumun her kesimine çevre duyarlılığı aşılamak, çevreyi korumanın toplumsal bir görev olduğunu belirtmek, temiz enerji kaynakları kullanmayı teşvik etmek ve kültürel mirası korumak gibi konuları ele almaktadır. Çalışmaları; televizyon belgeselleri, çeşitli uluslararası ve ulusal kongreler, ağaçlandırma projeleri, ekolojik yaz okulları gibi etkinliklerdir.

Ayrıca literatüre kazandırdığı çeşitli yayınları da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Çevre Eğitimi, Kavram ve Metodik Yaklaşımlar, Çevre Eğitimi: Metot ve Özel Konular, Çevre Eğitiminde Temel Kavramlar, Çevre Kirliliği ve Kontrolü (İngilizce, Türkçe), Çevre Eğitime Giriş, Ekolojik Topluma Doğru (Almanca) ve Okul Öncesi Çevre Eğitimidir (www.yersu.com).

II.4.2.9. ÇEVKO

Açılımı “Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı” olan kuruluş Türkiye’de ambalaj atıklarının geri kazanımı için yerel yönetim, sanayi ve tüketicilerin katılımlarıyla sürdürülebilir bir geri dönüşüm sisteminin kurulmasına yardımcı olmak amacıyla 1 Kasım 1991’de faaliyet gösteren 14 büyük sanayi kuruluşunun girişimleri sayesinde kurulmuştur. Vakıf ağaçlandırma çalışmaları yapma, doğal yaşamı koruma, çevre suçlarıyla mücadele gibi faaliyetler yürütmektedir. Bunlarla birlikte geri dönüşümcü sivil toplum örgütü kimliğiyle ön plana çıkan kuruluş, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından ambalaj atıklarının geri dönüşümünde yetkilendirilmiş en büyük kuruluştur. Çevre ve Orman Bakanlığı’ndan aldığı yetkiye ilave olarak özel işletmelerle gerçekleştirdiği birçok geri dönüşüm sözleşmeleri de bulunmaktadır. Türkiye’de ambalaj atıklarını geri dönüştürmeyi, toplumun her kesiminin ve her türlü işletmenin bilinçlendirilerek geri dönüşüm duyarlılığını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda önemli adımlar atmıştır. Cam, metal, kâğıt-karton ve plastik gibi türlü evsel atıklarının değerlendirilmesine gayret göstermektedir. Temiz, sağlıklı ve ülke gerçeklerine münasip bir geri dönüşüm sistemi oluşturulmasında ana unsurların; geri dönüşüm sanayi kapasitelerinin geliştirilmesine, bu atıkların kaynağında ayrı toplanmasına ve tüketici eğitiminin sağlanması gerektiğine inanarak bu doğrultuda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Ambalaj atıklarının geri kazanımı çerçevesinde, birçok şehirde yürüttüğü “Mavi Geri Dönüşüm” projesi ile piyasaya sürdüğü geri kazanılmış ambalajlar gibi ekonomiye maddi katkısı olan faaliyetleri devam etmektedir. Meyve suyu kutularının üst köşesinde ÇEVKO amblemi bulunmaktadır. Vakıf tüm bunlarla

birlikte okul öncesi, ilk ve ortaokul çağında olan çocuklar için seminer ve çeşitli eğitim etkinlikleri düzenlemektedir (www.cevko.com)

II.4.2.10. TÜRÇEV (Türkiye Çevre Eğitim Vakfı)

Türkiye’de Mavi Bayrak projesinin başlaması amacıyla 1993 yılında Turizm ve Kültür Bakanlığı’nın desteğiyle Ankara’da kurulmuştur. TÜRÇEV; ekolojik ve yeşil yaşamdan denizlerin kirliliğine, kültürel değerlerin muhafazasından bu konularda toplumun ve yeni neslin bilinçlendirilmesine kadar değişik alanlarda çalışmalar yürütmektedir. TÜRÇEV’in başlıca etkinlik alanları Antalya ve Muğla illeridir. TÜRÇEV; Uluslararası Çevre Eğitimi Vakfı (FEE, Foundation for Ecological Education,)’na da üye olarak Türkiye’deki çevreci faaliyetlerde uluslararası koordinasyonu sağlamaktadır. TÜRÇEV, kuruluşunu takiben Mavi Bayrak Programı’na başlarken, “Eko-okul”, “Çevrenin Genç Sözcüleri” ve “Okullarda Orman” programlarını ülkemizde yürütmeye başlamıştır. 2011 yılında ise “Uluslararası Yeşil Anahtar Ödülü” programı ülkemizde yürütülmeye başlanmıştır. Şimdiye kadar TÜRÇEV’in çevresel şartlara uygun olarak işletilen plajlara uyguladığı ve önemli bir çalışma olan “Mavi Bayrak” ödül projesi, deniz kirliliği konusunda kamuoyu oluşturma çalışmaları, çevreci görüşlere destek olmak ve geri dönüşüm bilinci oluşturmak amacıyla çocuklar için seminerler düzenlenmesi gibi pek çok faaliyetleri olmuştur (www.turcev.org).

II.4.2.11. Doğa ile Barış Derneği

Diğer sivil toplum kuruluşları gibi gönüllülük ilkesine dayanan dernek İstanbul’da 1993 yılında kurulmuştur. Samimi ve amatör bir ruha sahip olan dernek Türkiye’de faaliyet gösteren çevreci kuruluşlar arasında gençlerin en fazla ilgisini çekenlerden biri olmuştur. İnsan ile doğal çevrenin birbirinden bağımsız düşünülmesinin mümkün olmadığını düşünen dernek, teknolojik gelişmelere kendini aşırı kaptıran insanlık ile doğayı, münasip bir biçimde barıştırmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bununla birlikte her türlü çevre problemlerine karşı

yapılacak katkıya da destek vermektedir. Çevre suçlarıyla mücadele etmek amacıyla yapılacak kamuoyu çalışmalarını desteklemek için diğer çevre kuruluşlarıyla koordinasyonu sağlamaktadır. Böylelikle Doğa ile Barış Derneği; gönüllülerinin doğal çevrenin her alanıyla gereği kadar ilgilenmelerini sağlayıp doğa bilincini geniş kitlelere ulaştırmayı amaçlamaktadır (www.yersu.com).

II.4.2.12. TURMEPA

Deniz Temiz Derneği TURMEPA, Türkiye’de deniz ve kıyıların korunmasını ulusal bir görev haline getirmek ve gelecek kuşaklara, onları temiz denizlerin kucakladığı yaşanabilir bir ülke bırakmak gayesi ve “Yaşasın Deniz!” düsturu ile birlikte, Rahmi Koç tarafından 8 Nisan 1994 tarihinde başlatılmış bir sivil toplum hareketidir. TURMEPA adı uluslararası alandaki adının (Turkish Marine Environment Protection Association) ilk harflerinden oluşmaktadır. Deniz kirliliği ve temizleme faaliyetleri ile alakalı eğitici çalışmalar yürütürken aynı zamanda denizlerin kirlenmesine neden olan her çeşit çevre suçu ile de mücadele etmektedir. Türkiye’de denizler alanında çalışmalar gösteren en ehemmiyetli sivil toplum örgütüdür. Ayrıca çocuklar ile gençlerde çevre duyarlılığı oluşturulmasını ve denizlerin kirlenmemesini gaye edinmiştir. Çocuklarda çevre bilincinin oluşması gayesiyle çeşitli etkinlik ve faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu konuda örnek teşkil edecek çalışmaları vardır. Ayrıca bu konularda uluslararası anlaşmaların yürürlüğe girmesi için hükümet ve kamu sektörüyle beraber çalışarak etkin uygulamaları hayata geçirmeye çalışmaktadır. TURMEPA derneği ÇEVKO vakfı gibi; çevreye zararlı olmayan maddelerden yapılmış bulaşık deterjanı, sıvı el sabunu, tekne temizleyici gibi ürünler üretip satarak kendi gelirinin bir bölümünü bu üretimlerden sağlamaktadır (www.turmepa.org).

II.4.2.13. Eco-schools

ERASMUS gibi uluslararası bir eğitim programı olarak 1994 yılında Almanya, İngiltere ve Danimarka’da kurulan Eco-Schools; günümüzde pek çok sayıda ülkeyi

bünyesine dâhil etmeyi başarak “Uluslararası çevrecilik projesi” olmayı başarmıştır. Bütün dünyadaki çevreci kuruluşlar içinde bağlantı görevi üstlenmektedir. Türkiye 1995 yılında alınan karar doğrultusunda programa dâhil olarak sınırları içinde doğa dostu, çevreci uzun vadeli faaliyetlerin yürütülmesi adına önemli rol oynamıştır. Eco-Schools; Türkiye’deki benzer çevreci kuruluş ve derneklerden farklı olarak dünyanın her tarafındaki öğrencilerin çevresel problemler ve çevresel suçlar konusunda bilgi sahibi olmasını; bu öğrenciler yoluyla toplumun tüm vatandaşlarını bulundukları ülkede çevre bilincinin gelişmesini amaçlamaktadır. Bu sayede ailelerini, sivil toplum örgütlerini ve yerel yönetimleri çevresel konularda bilinçlendirmede etkili olmuşlardır. Bunlarla birlikte idealist ve zeki öğrencilerin sürdürülebilir bir dünya konusunda kendilerini geliştirerek aktif rol oynamalarını sağlamaktadır (www.ecoschools.org).

II.4.2.14. Su Vakfı

Hayatın en temel kaynağı ve asli gereksinimlerden olan suyun canlı hayatı ve toplum üzerindeki kıymetinin ve ehemmiyetinin insanlara kavratılması son derece önemlidir. Su vakfı; su tüketimi konusunda toplumun bilinçlendirilmesi, su nimetinin en verimli şekilde kullanılması ve korunması gayesiyle 19 Nisan 1995 yılında kurulmuştur. Vakıf; su, hava ve yenilenebilir temiz enerji hakkında toplumu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek çalışmaları için çeşitli seminerler sunmakta, broşürler ve kitaplar basıp dağıtmaktadır. Aynı zamanda suyun değerini insanlara bildirmek, suyun israf edilmeden kullanılmasını sağlamak ve su kirliliğinin çözümüne katkı sağlamak amacıyla bilgi şöleni, kongre, panel ve konferanslar düzenlemektedir (www.suvakfi.org).

II.4.2.15. Ege Orman Vakfı

Hızlı şehirleşme ve orman yangınları sebebiyle gittikçe çoraklaşan İzmir’in doğal görünümünü korumayı gaye edinen Bakioğlu Şirketler Grubu öncülüğünde İzmir’de 1995 yılında kurulmuştur. İlk faaliyetleri İzmir Havalimanı yanında 70

hektarlık bir alana 40 bin fidandan oluşan Bakioğlu Orman'ı kurmak olmuştur. Vakıf orman alanlarının verimli bir şekilde kullanılarak sürdürülebilirliğinin korunması, arazi bozulması, orman yangınları, sel havzası iyileştirme, çölleşme, iklim değişikliği, canlı çeşitliliğinin korunması, kırsal kalkınma, yenilenebilir enerji, düşük karbon salım teknolojileri adaptasyonu ve enerji verimliliğinin genişletilmesi için çalışmalar yaparak toplumun duyarlılığını arttırmak için çalışmalar yürütmektedir. Bu konularda yürüttükleri eğitim faaliyetleri de vardır. Doğayı koruyan ve seven gelecek kuşaklar için Milli Eğitim Müdürlükleri ve Ege Orman Vakfı ile yapılan ortaklık anlaşması kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda çevre eğitimleri vermektedir. Bu çalışmalarda; doğal süreçlerin öğrenilmesi, ekosistemlerle tanışmanın yanında insan-doğa ve kullanma-koruma etkileşiminin güçlendirilmesi suretiyle çevresel bilincin oluşturulması konularında temel faaliyetler yürütmektedir (www.yersu.com).

II.4.2.16. TÜDAV (Türkiye Deniz Araştırmaları Vakfı)

Deniz yaşamının muhafazası ve denizlerin temizliği amacıyla çalışan vakıf İstanbul'da 1997 yılında kurulmuştur. TÜDAV Deniz Temiz derneği gibi denizlerde temizliğin korunması, toplumun her kısmının bu alanda bilinçlenmesi amacıyla çalışmaktadır. Deniz bilimleri konularında yaptığı bilimsel çalışmalarla literatüre katkı sağlamakta ve daha çok bu cihetle tanınmaktadır. Bazı projeleri Ya Yakarsa, Gözüm Sende Karadeniz, Gökçeada Projesi gibi çalışmalardır. Ayrıca derneğin yunus, balina, foklar üzerine yürüttüğü araştırma ve koruma faaliyetleri de camiada oldukça büyük etki uyandırmıştır. TÜDAV'ın İngilizce ve Türkçe yayınlanmak üzere yıllık olan "Türk Sucul Yaşam" ve "Journal of the Black Sea" adlı yayınları bulunmaktadır (www.yersu.com).

II.4.2.17. ÇEKUD (Çevre Kuruluşları Dayanışma Derneği)

Çevreye duyarlı doğaseverler tarafından İstanbul'da 1999'da kurulan ÇEKUD, kendi yaptığı faaliyetler ile beraber diğer doğa dernek ve kuruluşları bir araya

getirecek şekilde faaliyetler yürütmektedir. Dernek; sosyal, kültürel ve doğal çevrenin muhafazası ve geleceğe güvenle bırakılması amacıyla faaliyetler yürütmektedir. Ayrıca kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleriyle iş birliği halinde çalışarak; analitik ve kritik düşünce yapısına sahip, kültürel değerlerine bağlı ve çevre sorumluluğuna sahip bireylerden oluşan bir toplumun oluşmasına katkı sağlamak gayesiyle çalışmalar yapmaktadır. Ormanları koruma ve ağaçlandırma ile beraber insani ve kültürel değerlere de ehemmiyet veren bir kuruluş olarak çalışmalarını yürütmektedir. Bu bağlamda çevresel ve sosyal duyarlılığa dayanan sempozyumlar, kongreler, seminerler düzenlemektedir. Dernek toplumsal sorunların da üzerine eğilen, çevre suçları ile mücadele eden bir sivil toplum örgütü halindedir. Şimdiye kadar gerçekleştirdiği etkinlikler arasında “Tutacak Bir Dalımız Olsun”, “Her Fidan Bir Hayat”, “Türkiye Ağaçlanıyor”, “Çocuklar Ağaçla Büyüsün”, “Sen Yoksan Kimse Yok” gibi çevresel ve büyük çapta projeleri mevcuttur (www.ttkder.com).

II.4.2.18. Doğa Derneği

Bir sivil toplum örgütü olarak Ankara’da 2002’de kurulmuştur. Türkiye’deki önemli doğal alanların muhafazası, diğer canlıların doğal yaşam alanlarına zarar verilmemesi, kuş gözlemi yapılması ve pek çok koruma projeleriyle diğer derneklerden daha özgün bir faaliyet alanı bulunmaktadır. Dernek “Doğa bizim!” düsturu ile faaliyet göstermektedir. Ayrıca dernek; doğal çevre ile insanoğlunu bir bütün görerek, her ikisinin birbirinden tefrik edilemeyeceğini ifade edip, doğal çevre ile insan arasında kopmaz bir bağ olduğunu vurgulamaktadır. Dernek üyeleri araştırmacılardan sanatçılara, öğrencilerden köylülere, kuş gözlemcilerinden gezginlere kadar uzanan geniş bir kesimden oluşmaktadır. (www.dogadernegi.org).

II.4.3. Ülkelerin Ortaklığı İle Oluşturulan Resmi Kuruluşlar

Doğal hayatı korumak ve geliştirmek amacıyla ülkelerin iş birliğiyle kurulmuş birçok resmi kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar sürdürülebilir kalkınma sürecinin

uygulanmasına yardımcı olmak ve insanların çevresel etkilerini azaltmak amacıyla çalışmalar yapmaktadırlar.

II.4.3.1. UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

UNEP, Birleşmiş Milletler çevre faaliyetlerini koordine eden, gelişmiş ve gelişmekte olan devletlere çevre politikaları noktasında yardımcı olan ve çevresel duyarlılığı olan kalkınma stratejileri öneren bir Birleşmiş Milletler kuruluşudur. Haziran 1972'de “İnsan ve Çevresi” konulu Birleşmiş Milletler Konferansı’ndan sonra kuruldu. Merkezi Nairobi, Kenya'dır. Bu kuruluşun ayrıca altısı bölgesel olmak üzere çok sayıda devlet ofisi bulunmaktadır. Doğa ve çevre ile ilgili bilimsel bulguları toplayarak güncel çevresel bilgileri devletlerin ve uluslararası kamuoyunun nazarına sunar. Hükümetleri toplanmaya davet ederek gerekli çalışmaların yürütülmesine imkân sağlar (www.unep.org; Demirel, 2005).

II.4.3.2. UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

İkinci Dünya Savaşı’nın akabinde 1946 yılında kurulan UNESCO’nun temel görevi, ortak paylaşımı olan değerlere dayalı insanlar, kültürler ve medeniyetler arasında diyalog kurulması için çalışmaktır. Merkezi Paris'te olan ve Genel Konferans, Sekreterlik, Yürütme Konseyi olmak üzere üç birimi olan UNESCO; eğitim, kültür ve bilim alanlarındaki hedeflerini kendisine bağlı olan her ülkede kurulan “Milli komisyonlar” vasıtasıyla gerçekleştirmektedirler. Kendi bütçesi, organları ve diğer statüleri açısından tamamen bağımsız olan kuruluş, Birleşmiş Milletler’in özel bir kurumu olması sebebiyle faaliyetleri hakkında Birleşmiş Milletler’e bilgi verir. Bütün Birleşmiş Milletler üye devletleri aynı zamanda UNESCO’nun da bir üyesi olabilirler. UNESCO çalışmalarını beş alan üzerinden yürütür: Eğitim, kültür ve beşeri ilimler, doğa bilimleri, iletişim, kültür. UNESCO üye ülkeleri kendi devletlerinde, hükümet bünyesi dışında faaliyet gösteren millî komisyonlar kurarlar. Bu komisyonlar UNESCO amaçlarına uygun olan faaliyetlerin uygulanması için hükümetle beraber çalışmaların icrasını takip etmektedirler.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu; bilim, eğitim, iletişim ve kültür işleriyle görevli özel ve kamu kuruluşlarını UNESCO tarafından yürütülen faaliyetler konusunda bilgilendirmek, bunların çalışmalarına katkı sağlamak, merkez ile ilgili konu ve işlemlerde hükümete danışmanlık etmek ve işbirliğini sağlamak amacıyla Bakanlar Kurulu kararıyla 25 Ağustos 1949 tarihinde kurulmuştur (www.mfa.gov).

II.4.4. Gönüllü Küresel Kuruluşlar

Doğal hayatı korumak ve geliştirmek amacıyla ülkelerin iş birliğiyle kurulmuş gönüllü kuruluşlar aşağıda sıralanmıştır. Bu kuruluşların amaçlarından bazıları şunlardır: Doğal ormanları korumak ve bu amaçla faaliyetler gerçekleştirmek, ağaçlandırma çalışmaları yapmak, bireylere ağaç sevgisi kazandırmak, tarım alanlarını ve meraları kollamak, tarım alanlarının amacı dışında kullanılmasına engel olmak.

II.4.4.1. IUCN (Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği)

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) 190 ülkeden 1.350'nin üstünde hükümet ve sivil toplum kuruluşunu aynı çatı altında toplayan bir doğa koruma kuruluşudur. Türkiye'de Tarım ve Orman Bakanlığı ile birlikte, Kuzey Doğa Derneği (KuzeyDoğa), TEMA, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (TTKD), Kaz Dağı ve Madra Dağı Belediyeler Birliği (KMBB), Doğa Derneği (DD), Türkiye Doğal Yaşamı Koruma Vakfı (WWF-Türkiye) da bu kuruluşun üyesidir (www.mfa.gov).

Kuruluş tarihi 1948'e dayanan ve sekreteryası İsviçre'nin Cenevre kentinde olan IUCN, doğa ve çevrenin muhafazası ve sürdürülebilir bir çevre yönetiminin sağlanması adına uluslararası çalışmaları organize etmekte, çevre suçlarının önlenmesine yönelik çalışmaların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Birlik Türkiye'nin de müdahil olduğu "Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi", "Nesli Tehlike Altında Olan Türler Sözleşmesi", "Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi" sekreteryalarını da yürütmektedir. Ayrıca çevre sözleşmelerine ek olarak doğal kaynakların kullanımı ve belgelerinin hazırlanması aşamasında diğer

ulusal ve uluslararası kuruluşlara rehberlik etmekte ve çalışmaların yürütülmesinde anahtar rolü oynayabilmektedir (www.mfa.gov).

II.4.4.2. WWF (Dünya Yaban Hayatı Fonu)

WWF (World Wild Life Fund) Amerikalı ve Avrupalı çevrecilerin ortak çalışmaları sonucunda İsviçre’de 1961 yılında kurulmuştur. Özellikle doğal hayatı muhafaza, nesli tükenmek üzere olan hayvanları koruma altına alma ve hızlı sanayileşme neticesinde doğal yaşam alanlarına zarar verilmesine karşı çalışmalar yürütmektedir. Greenpeace örgütü gibi protesto eylemleri bulunmamaktadır. Ayrıca kuruluş 1981 yılında yayınlanan “Dünya Koruma Stratejisi” genelgesinde yer alan kuruluşlardandır. IUCN’nin genel faaliyetlerini belirleyen, devletler ile uluslararası kuruluşlara IUCN’nin politikaları doğrultusunda önerilerde bulunan IUCN kongresi her dört yılda bir defa düzenlenmekte olup, en sonuncu IUCN kongresi Eylül 2016’da Hawai’de yapılmıştır. 2020 yılında düzenlenmesi planlanan kongre ise salgın hastalık sebebiyle ileri bir tarihe ertelenmiştir. Dünya üzerinde 100’den ziyade ülkede faaliyetlerde bulunan kuruluş, uluslararası bir çevre koruma kuruluşudur. Ana hedefi; küresel ölçekte bir gelişim oluşturarak, dünya üzerinde en değerli yaşam sahalarını ve canlı türlerini korumaktır. Çevre korumanın devlet sınırlarını aşan yönü sebebiyle, biyolojik çeşitliliğin muhafazasına yönelik çalışmalarında ülkeler arası işbirliklerinin yapılmasına öncülük etmektedir (www.fee.global).

II.4.4.3. Greenpeace (Yeşilbarış Organizasyonu)

Greenpeace; Kuzey Amerika kökenli çevresel faaliyetler yürüten bir sivil toplum kuruluşudur. Dünyada 50’den fazla ülkede şubesi bulunan örgüt, bir grup çevrecinin 1971 yılında Alaska’da bulunan nükleer deneme alanına bir tekneyle ulaşmaları ile Kanada’da doğmuştur. Kuruluş Türkiye’de, 1992 yılında Akdeniz ofisine bağlı olarak çalışmalara başlamıştır. Günümüzde Greenpeace; dünya üzerinde doğaya zarar verecek her çeşit çalışmalara, çevre suçu oluşturacak davranışlara, ormanların yok edilmesine, küresel ısınmaya, aşırı avlanmaya ve buna benzer

çevreye zarar veren faaliyetlere karşı bilimsel olarak mücadeleyi hedef itti haz etmiştir. Çalışmaları yasal olup gönüllülük ve protesto yoluyla kamuoyu oluşturmayı ve yetkililer üzerinde baskı oluşturmayı sağlamaya çalışmaktadırlar (www.fee.global).

II.4.4.4. Greenpeace Akdeniz

Greenpeace Akdeniz aşağıdaki hedefler doğrultusunda faaliyet göstermektedir:

- Nükleer enerjinin ve fosil yakıtların tüketimine karşı çıkarak yenilenebilir, temiz enerjileri desteklemek,
- Enerji verimini sağlayarak iklim değişikliği ile mücadelede yenilenen enerji kaynakların kullanılmasını sağlamak,
- Denizleri koruma kampanyaları yaparak, mavi orkinos gibi türü tehdit altında olan canlıları kollamak ile sürdürülebilir balıkçılık uygulamalarının benimsenmesini sağlamak (www.greenpeace.org).

II.4.4.5. Okullarda Orman Programı

Okullarda Orman programı, 1999 yılında Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Şu anda yaklaşık 28 ülkede (Avrupa ülkeleri, Kanada, Amerika, Şili vb.) FEE' ye bağlı olarak değişik doğa kuruluşları tarafından binlerce okulda program devam ettirilmektedir. Vakfın Türkiye temsilciliği 1995'den beri Türkiye Çevre Eğitim Vakfı tarafından yürütülmektedir. TÜRÇEV öncülüğünde yürütülen "Okullarda orman programı" 1995 yılından itibaren hayata geçerek bazı üniversitelerin vakıf okulları, Mili Eğitime bağlı resmi ve özel okullar ile beraber son yıllarda hızlanmıştır. 2019-2020 eğitim öğretim yılında anaokulu, ilkokul ve ortaokul seviyesinde 268 okulda devam etmektedir (www.turcev.org).

Geçmiş yüzyıllarda doğal çevre çocukların oyun arkadaşlarından iken, günümüzde ise çocukların doğayı tanıma ve doğada tecrübe edinme yönünde büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Çocukları, henüz anlayamadıkları bir kısım

problemler beklemektedir. Çocuklar; dünyanın doğal kaynaklarının hızla tükenmesi, temiz içme suyunun azalması, iklim değişikliği, hava ve toprak kirliliği, buzulların erimesi, zararlı tarım ilaçlarının etkisi gibi küresel tehlikeler ile karşılaşacakları bir yaşama doğru ilerlemektedirler. İnsanlar doğal çevreden bihaber olarak, tükettikleri suyun ve yedikleri gıdanın kaynağına zarar verdiklerinin bile farkında değildirler. Ayrıca insanlar; sınırsızca kullanılan poşetlere, petlere, ambalajlara, hediye kutularına ve diğer çöplere neler olduğunu bilmemektedirler. Yine insanlar yaşadıkları çevreye gelen göçmen kuşların, doğalarına has ağaç ve bitki türlerinin farkına varamamaktadırlar. Kendisini doğal çevrenin hâkimi değil de hadimi olarak gören kuşaklar yetiştirebilmek son derece önemli hale gelmiştir. Çocukların; dünyanın bütün doğal dengesini yeniden gözden geçirebilmesi ve doğal hayatın sağlıklı bir parçası olabilmesi için bütün öğretmenler ve ebeveynlere çok çeşitli görevler düşmektedir. Doğaya çıkıp canlılara dokunmaktan korkan ve zamanlarını teknolojik ürünlerle oynayarak geçiren çocuklar doğal çevreden uzaklaşmaktadırlar. Bu durum da onların sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyerek düşünme yetilerini ve keşif yeteneklerini kısıtlamaktadır (Amus, 2015).

Türkiye’de orman okulları programını ilk uygulayan kişi, İstanbul Üniversitesi’nin ilk rektörü olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu’dur (1886-1978). İlk olarak 1910 yılında bir yıllığına İngiltere, Fransa, İsviçre, Belçika ve Almanya’ya gittiğinde orman okulları ve açık hava okulları olgusuyla karşılaşmış, Türkiye’ye geri döndüğünde yöneticiliğini yaptığı İstanbul’daki okulunda (1912) ilk açık hava okulunu açmıştır. Bu girişimi o dönem çok fazla tutulmamış, buna ek olarak Balkan Savaş’ları sebebiyle okulun olduğu yer Genelkurmay’a tevdi edilince okul kapanmak zorunda kalmıştır (Baltacıoğlu, 1930).

Orman okulları bireyin doğal çevreden bağımsız olmaması gerektiği fikriyle ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, çocukların ormanlık alanlarda ve doğa içinde eğitim görmesine fırsat sunan bir sistemdir. Okuldaki her yaş grubunu farklı aşamaların beklediği orman okullarında, alanında uzman öğretmenler çocukları, onlara doğal yaşam şartlarında yaşama bilincini aşılayarak eğitmektedirler. Okul dışı eğitim; çocukların yeşil alanlarda ve doğal çevrede zaman geçirdikleri, serbest oyunla

eğitildikleri bir eğitim modeli olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntemle çocukların fiziksel gelişimleri desteklenmekte ve çocuklara sosyal beceriler kazandırılmaktadır. Ormandaki ağacı, dalı, yaprağı keşfeden çocuğun bu bilgileri sınıfta da kitaplar ile öğrenebileceği mümkün gözükebilir. Ancak asıl hedefin, ormanda çocuğun birebir yaparak yaşayarak öğrenmesini ve tecrübe edinmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir (Amus, 2015).

Ayrıca Türkiye’de Kasım 2010’da kurulan “Başka Bir Okul Mümkün Derneği (BBOM)” de bu yaklaşıma benzer bir çalışma yürütmektedir. Özgün finansman, çevreci duruş, alternatif eğitim ve demokratik yönetim olarak 4 esas üzerine bina edilen kurumun hedefi; alternatif eğitimle toplumsal çözüm odaklı olmak ve çocuk merkezli eğitim modelleri sunabilmektir. Bu dernek okul kurmak yerine okul açmak isteyen gönüllülere destek olmaktadır. Okullarda özellikle akran eğitimine değeri verilmekte ve bu doğrultuda bilhassa atölye faaliyetlerinde farklı yaş grupları oluşturmaktadır. Karma yaş gruplarında ağabeylik ve ablalık rollerinin gelişerek büyüklerin küçüklere sevgi beslemesi, küçüklerin büyüklere saygı duyması hedeflenmektedir. İlk kurulan BBOM Okulu, Eylül Mutlu Keçi ismiyle 2013 yılında Bodrum’da faaliyete geçmiştir. Şimdi ise İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir ve Çanakkale’de kurulan 5 okul ile faaliyetlerini sürdürmektedir (www.yersu.com).

Bedensel ve zihinsel gelişimin çok hızlı olduğu, çocuğun özgüven, eğitim ve benlik mücadelesinde önemli bir yeri olan erken çocukluk dönemini anlamaya ve açıklamaya dair birçok yaklaşım ortaya çıkmıştır. “Erken çocuklukta bireyin eğitim programı nasıl olmalı” sorusuna ilişkin çeşitli açıklamalar ve çalışmalar yapılmakta, en iyi metotlara ulaşılmaya çalışılmaktadır. Birçok ülkenin eğitim sisteminde erken çocukluk döneminde eğitimsel yaklaşımlar, çocuk merkezli olarak devam etmektedir. Eğitimin merkezinde orman alanlarındaki yapraklar, dallar, toprak, temiz hava, su ve çocuğun hayal dünyası bulunmakta, bu etmenlerin çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi için en fitri kaynaklar olduğu belirtilmektedir (Amus, 2015).

Okullarda orman programında, günümüzde sürdürülebilir hayat için ehemmiyetli bir role sahip olan ormanların sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik değerlerin toplumun tüm kesimleri tarafından öğrenilmesi, yeni nesillere

aktarılması ve günlük yaşamda insanların davranış ve hareketlerine aksetmesi amaçlanmaktadır. Programın başta çocuklar ve çocuklar aracılığıyla bütün toplum tarafından anlaşılması, programın birincil amacını oluşturmaktadır. Program ilkokullarda bir veya iki koordinatör sınıf öğretmeni sorumluluğunda, 15-20 kişilik öğrenci grubu oluşturularak çevre ile ilgili bir konunun seçilmesi ve bu konunun bir yıl süresince işlenmesi üzerine kurulmaktadır (www.turcev.org).

Program genel olarak şu esaslara dayanır:

- 1) Alternatif eğitim metotları,
- 2) Değerler eğitimi,
- 3) Sürdürülebilirlik için eğitim,
- 4) Eğitimin çeşitli etkinliklerle (tiyatro, oyun, resim, müzik) desteklenmesi,
- 5) Okul dışında eğitim,
- 6) Yaşayarak öğrenme.

Orman okulları özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da oldukça yaygınlaşmış bir eğitim modelidir. Avrupa'da bilinen adıyla "Learning About Forest (LEAF)" orman okulları, okul öncesi dönemde 20'den fazla ülkede çalışmalar yapan uluslararası bir çevre eğitimi faaliyetidir. Orman okulları özellikle Finlandiya, İsveç, Kanada, Danimarka, Rusya, Norveç, İngiltere, Japonya, Avustralya, Lübnan gibi ülkelerde yaygın olarak çalışmalarda bulunmaktadır. Sadece Almanya'da 1.500 civarında orman okulu mevcuttur. Danimarka ise tümüyle doğaya dönmüş gibidir. Danimarka ve İngiltere'de yüzlerce orman okulu vardır.

II.5. Eko-okul Programı

Eko-okul çevre eğitim hareketi, anaokullarından başlayarak ilkokul ve ortaokul seviyesindeki bireylere, gençlere hatta yetişkinlere orman alanlarında doğal çevreyle bütünleşerek hayatı yaşamayı öğrenme ve bireye kendini geliştirme imkânı sunmaktadır. Çocuklara çevre sevgisiyle bütünleşmiş bir eğitim sunmaktadır. Yine bu program; ağaçları, hayvanları, bitkileri, çevreyi anlayarak yaşamasına olanak

sunarak, çocuğun âlemine tesir eden bir eğitim modelidir. Aktif katılım yaklaşımı uygulanmaktadır. Böylece okullardaki öğrenci ve veliler; çevresel alanlarda kazandıkları bilgileri çevreleriyle, yerel yönetimlerle, sivil toplum kuruluşları ile paylaşarak bireyleri bilinçlendirmede aktif rol oynamaktadırlar. Eko-okullar projesi eğitim kurumlarına çevre eğitimi noktasında rehber bir program sunmaktadır. Programın bir başka amacı da programa dâhil olarak çalışmaları ve verdikleri çevre eğitimleriyle muvaffak olan kurumlara Yeşil Bayrak ödülü kazandırmasıdır. Bu sebeple de bir ödül planı taşımaktadır. Bu ödül; uluslararası seviyede bilinen ve saygınlığı olan, doğaya duyarlı olan okulları ifade eden bir etikettir (www.ekookullar.org).

Programda sürdürülebilir dünya amacına uygun olarak, öğrenciler okulun çevreye verdiği zararı en aza indirmek için vurgulanan adımları uygularlar. Ayrıca çocuklar programı uygularken aktif olmak için yönlendirilirler. Bu sebeple eko-okul programı, okulda ders öğretmenin ilerisine geçerek toplumun her kesimine çevre bilinci kazandırılmasında aktif rol almaktadır. Program, doğa için ortaya konan kapsamlı bir okul faaliyetini içine almaktadır. Programın uygulandığı kurumlardaki başarısı, yönetim ekibi başta olmak üzere öğretmenlerin ve çalışanların ilgisine bağlıdır. Ayrıca eko-okullar projesindeki en ehemmiyetli etken ise öğrencinin aktif katılımıdır. Proje ekibinin okul çevresini ve yöneticileri bilinçlendirme gayretleri ise öğrencilerde iletişim kurabilme yeteneklerini geliştirmeyi ve bilinçli yurttaş eğitimi kazandırmaktadır (www.ekookullar.org).

Okulların isteği doğrultusunda, “Ormanlar, ormanların faydaları, ormansızlaşmanın sebepleri ve sonuçları, suyun ehemmiyeti, geri dönüşüm, küresel ısınma ve yenilenebilir enerji” konularında seminerler verilebilmektedir. Eğitimler sınıflarda “Kuramsal eğitim”, ormanlık alanlarda ise uygulamalı “Doğada eğitim” şeklinde yapılmaktadır. Doğa eğitim ekibini orman mühendisliği eğitimi almış bir öğretmen ve ekip arkadaşları oluşturmaktadır. Doğal çevrede eğitimler; olumsuz hava şartlarından dolayı kapalı mekânları tercih eden eğitimcilerin, yetişkinlerin ve ebeveynlerin “Kötü hava” algılarını değiştirmek ve öğrencilerin doğayla münasebet

kurmaları için başlamıştır. Dört duvarın haricinde de eğitimin yapılabileceği fikrini yayabilmeyi hedeflemektedir (www.yersu.com).

Eko-okul programının en önemli teması orman ve içinde barındırdığı bütün yaşam alanlarıdır. Bununla birlikte, verilen eğitimler ile “İsrafsız tüketim” bilincini topluma yaymak hedeflenmektedir. Ayrıca gereği kadar tüketen, gelecek kuşaklara karşı sorumluluk duyan ve çevre problemlerine karşı bilinçli, duyarlı ve katılımcı bir birey modeli yetiştirme hedefi de bulunmaktadır. Program öğrencilere çevre bilinci kazandırmasının yanı sıra, başta orman timinde bulunan öğrenciler olmak üzere, programa dâhil olanlara çevreci kimlik kazandırmaktadır. Ayrıca gözlem yapma, raporlama, grup çalışması alışkanlığı kazandırması açısından da ayrı bir ehemmiyeti vardır (www.ekookullar.org).

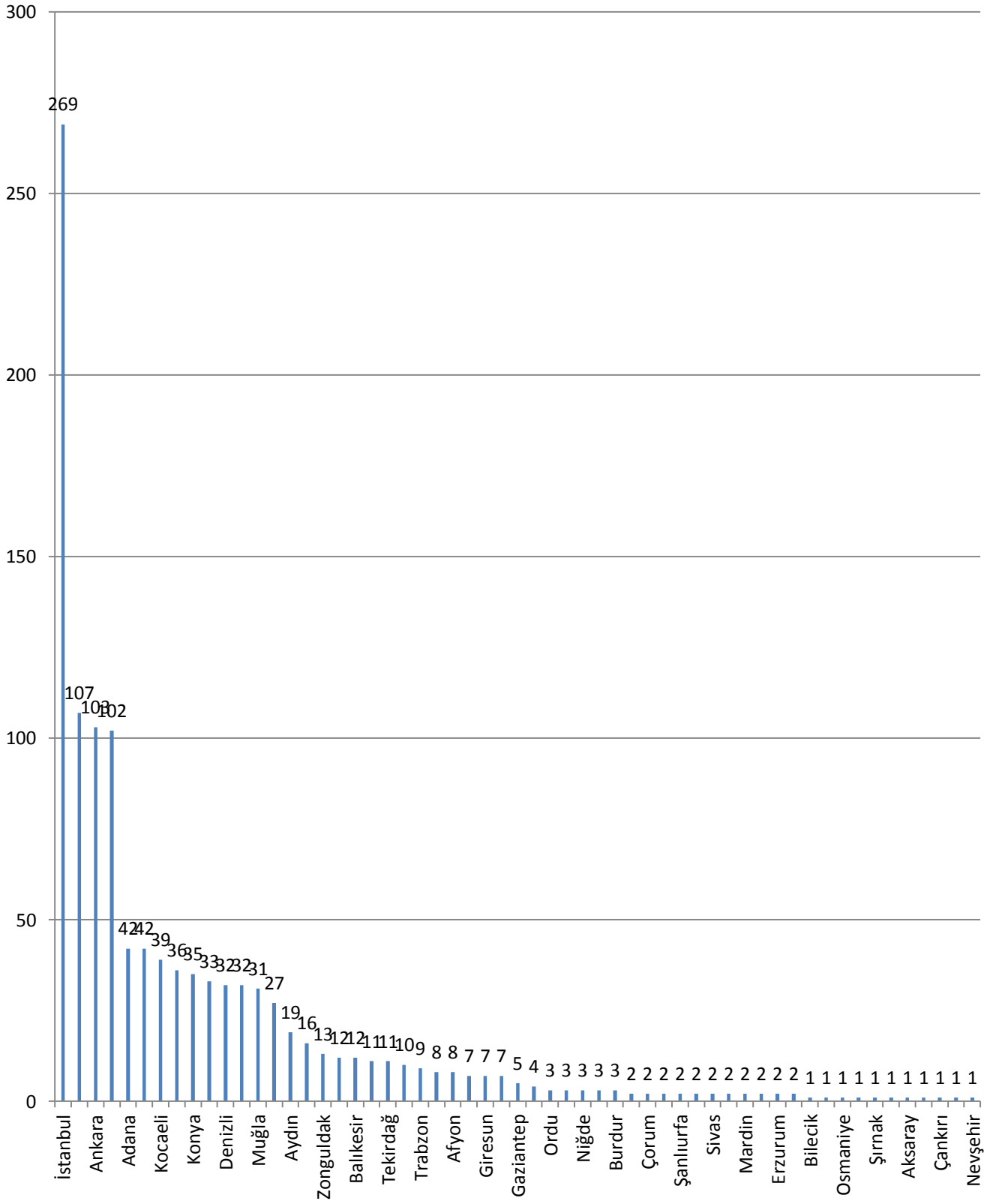
Program üzerinde, ormanların tüm işlevselliğini (sosyal, kültürel, ekonomik vb.) gösterecek bir şekilde çalışılmalı, ormanların çok yönlü kullanım şeklinin de günümüz dünyasının önemli bir gerçeği olduğu ifade edilmelidir. Yani ormanın, orman ürünlerinin ve geri dönüşümün birbiriyle doğrudan ilişkili konular olduğu unutulmamalıdır. Ormanlar geri dönüşüm sağlayarak, sürdürülebilir bir dünya ve sağlıklı bir yaşam için son derece önemli bir role sahiptir. Ormanların yalnız ağaçlar topluluğu değil, kendisinde yüzlerce canlı ve cansız türleri barındıran doğal bir yaşam alanı olduğu, insan hayatında son derece ehemmiyetli bir yeri olduğu çeşitli yöntemlerle anlatılmaya çalışılır. Bu hedef doğrultusunda çocukların ormanları ormanda öğrenmesi hedeflenmektedir.

Eko-okul programı öğrencilere çevre problemleriyle ilgili bilinç kazandırmaktadır. Bununla birlikte çocuklar; toplumun, ailelerin ve yerel yönetimlerin de bu konularda bilinçlenmesine aktif olarak katılırlar. Eko-okul programı; geniş kapsamlı okul etkinliklerini içeren bir programdır. Bu program okullarda işlenen çevresel konuların günlük hayatta uygulanmasına da yardım eder. Ayrıca çocukların doğaya ilişkin konuların ehemmiyetini anlamasını ve kendi hayatlarında bu konuları yaşamalarını sağlar (Aktepe ve Girgin, 2009).

Oldukça esnek bir program olan eko-okul projesi, değişik tür ve kademedeki okullarda çeşitli etkinlik ve faaliyetlerle farklı bir şekilde uygulanabilir. Katılımcı

yaklaşım biçimiyle okullardaki bireyler hem çevre konularında bilgi sahibi olurlar, hem de ailelerini ve yerel yönetimleri bu konularda bilinçlendirmede aktif rol alırlar. Türkiye’de devlet ve özel okullar olmak suretiyle birçok okulda program başarıyla uygulanmaktadır. Eko-okul programını uygulayan okulların bulunduğu şehirler **Şekil 1.**’de gösterilmiştir (www.ekookullar.com).

Şekil 1. Eko-okulların Türkiye’deki İllere Göre Dağılımı

Bu okullardan bazıısı devlet okulları, bazıısı da özel okullardır. Bu program anaokulu, ilkokul ve ortaokullarda uygulanmaktadır. Lise kısmında ise “Çevrenin genç sözcüleri” programı uygulanmaktadır. Eko-okul programı okullarda sınıf içi etkinlik yoluyla çevresel ve sürdürülebilir gelişme konularına önem verilmesini amaçlar. Bu katılımcı yaklaşım sayesinde, hem okul içinde bulunan öğrencileri hem de okul dışında bulunan kişileri programa dâhil eder. (www.ecoschools.org).

Eko-okul programına yeni kayıt yapmış okullar, ilk iki yıl geri dönüşüm ya da çöp-atık konuları üzerine çalışmalar yaparlar. Bu konular okul ve çevre yönetimi açısından bütüncül bir sistem oluşturur. Çöp-atık konusunda çalışmalar yaparak yeşil bayrak ödülü alan eko-okullar; enerji, tüketim alışkanlıkları, su ve biyolojik çeşitlilik konularından birini seçerler. Eko-okullar bu konular üzerine ikişer yıl çalışmaya ek olarak öğrencilerin de konuyu anladıklarından emin olduktan sonra ulaşım, iklim değişikliği, hava kirliliği, ışık kirliliği, sağlıklı yaşam, organik tarım vb. konularında çalışmalarını devam ettirebilirler. Temel hedef, insanların çevre üzerindeki olumsuz etkilerini, çocukları harekete geçirerek azaltmaya çalışmaktır. Program öğrenmeyi okulun ve sınıfın dışına da taşıyarak, geniş toplumsal ortamlarda sorumluluk içeren davranışlar kazandırmayı hedefler (www.ecoschools.org).

Programda önemli başarı elde eden okullara “Eko-okul Yeşil Bayrak Ödülü” verilir. Bu ödül çevresel eğitim çalışmaları için bir eko-etiket hükmündedir. Ayrıca program; öğrencilerin inanç ve değerler sisteminin bir parçası olarak çevresel duyarlılığı ve çevre değerlerini kazandırmak için tasarlanmıştır. Esnek bir şekilde hazırlanan program sayesinde, farklı okullar farklı etkinlikler düzenleyebilir ve tamamen değişik bir uygulama metodu takip edebilirler.

Program hedefinin okul içindeki belirli fiziksel gelişimleri ödüllendirmek olmadığı, asıl olanın tutum ve davranışları geliştirmek olduğu belirtilmektedir. Eko-okul programı uzun soluklu bir programdır. Türkiye’de ödül iki yılda bir yenilenmektedir. Ödüllendirilen okullar eko-etiketi olan yeşil bayrak ödülünü alır. Eko-okul programı uygulanan ülkeler **Tablo 7.**’de görülmektedir (www.ekookullar.org).

Tablo 7. Eko-okul Programı Uygulanan Ülkeler (www.ekookullar.org)

ABD	Hırvatistan	Malezya
Almanya	Hint Okyanusu	Malta
Avusturalya	Hollanda	Mauritius
Bahamalar	İngiliz Virjin Adaları	Meksika
Belçika - Brüksel	İngiltere	Moğolistan
Belçika - Flaman Bölgesi	İran	Norveç
Belçika - Valon Bölgesi	İrlanda	Polonya
Bermuda	İskoçya	Portekiz
Birleşik Arap Emirlikleri	İspanya	Porto Riko
Brezilya	İsveç	Romanya
Bulgaristan	İsviçre	Rusya
Çek Cumhuriyeti	İtalya	Sırbistan
Çin	İzlanda	Singapur
Danimarka	Japonya	Slovakya
Dominik Cumhuriyeti	Karadağ	Slovenya
Estonya	Kenya	Tanzanya
Fas	Kıbrıs	Tayland
Finlandiya	Komorlar	Türkiye
Fransa	Kuzey İrlanda	Uganda
Galler	Letonya	Ukrayna
Gana	Litvanya	Ürdün
Güney Afrika	Madagaskar	Yunanistan
Hindistan	Makedonya Cumhuriyeti	Zanzibar

II.5.1. Eko-okul Programının Faydaları

Eko-okul programının öğrencilere kazandırdığı birçok fayda vardır. Program sayesinde öğrenciler (www.ecoschools.org):

- Yeni kimlik geliştirir ve bir grubun üyesi olurlar,
- Grup çalışmalarına etkin katılım göstererek ortak bir yapı oluştururlar,
- Problem çözme, karar verme ve irade kullanma becerilerine sahip olurlar,
- Plan yapma ve rapor yazma yeteneklerini geliştirirler,
- İsrafsız tüketim anlayışını kazanarak savurgan olmamaya özen gösterirler,
- Doğal kaynakları koruma bilinci kazanırlar.

II.5.2. Program Aşamaları

Programa katılım ve programın akışında yer alan aşamalar şöylece sıralanabilir;

1. Kayıt olma
2. Programı yürütme
3. Ödül İçin başvuru
4. Ödül yenileme

II.5.2.1. Kayıt Olma Aşaması

Okulun programa kayıt olması, okul yönetiminin ve diğer okul çalışanlarının anlaşmasını iktiza eder. Okul yönetimi ve programı icra edecek olan öğretmenler, programı benimsemiş ve programı okullarında uygulamaya karar vermişlerse

başvuru yaparlar. Okul yönetimi ekookullar programının internet sayfasında "üye ol" kısmından başvuru yapabilirler. Kayıt ayları ağustos eylül ve ekim aylarıdır. Okullar, eğitim-öğretim başlamasıyla beraber en geç 2 Ekim tarihine kadar kayıt yaptırılabilirler. Kayıt işleminin tamamlanabilmesi için üye ol kısmı doldurularak yıllık katılım payının da yatırılması ve dekontun okul tarafından okul profilinde yer alan "katılım payı" bölümüne yüklenmesi gerekmektedir. Her okul kendine ait bir profil oluşturur. Oluşturulan bu bölüme dekontu başarıyla yükledikten sonra programın, okulda ve okulun bulunduğu çevrede geliştirebilmesi için gerekli dokümanlar okula gönderilecektir. Katkı payı 435 TL olup, her yıl kayıt yenileme döneminde okul tarafından yeniden yatırılıp okul profiline yüklenir (www.ekookullar.org).

Okul yönetimi, programa kayıt olduktan sonra programın iktiza ettiği gerekli evrak ve formları TÜRÇEV'e gönderir. Bu formların gönderilmesi programa etkin katılımı sağlarken gelecekte de ödül için başvuru niyeti noktasında teyit anlamını taşır. Yani bu belgeler kurumun programa bağlı görev ve sorumluluklarına ilişkin göstergeler niteliğindedir. Programa destek vermek amacıyla okul yöneticileri, öğretmen ve öğrencilere çeşitli seminerler düzenlenir. Bir kurum çalışanları içinden, birkaç kişi eğitimlere katılırsa o kurum programa dâhil olabilir. Eğitim alan kişiler genellikle programın koordinatörleri olurlar. Okul koordinatörleri diğer personelleri; program dâhilinde elde edilecek yararlar, zaman içinde ifade edilecek yedi program adımı, program esnekliği, okul içinde çevre eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uzun süreli program hedefleri konularında bilgilendirmeler yaparlar.

Okul koordinatörleri o kurumun program lideri konumundadır. Bir kurumun lideri ne kadar istekli olursa programı yürütme de o kadar başarılı olur. Program öğretmenlere ek yük getirebileceğinden bu konuda gönüllü ve istekli öğretmenlerin seçilmesi önem arz etmektedir. Aksi halde programın yürütülmesi sekteye uğrayabilir.

Kayıt olma düşüncesi okul bileşenleri (yönetici, öğretmen, öğrenci, veli) tarafından kabul görürse bir sonraki adıma geçilir. Bu da program kaydının

tamamlanmasıdır. Türkiye’de programa kayıt yaptırmak isteyen kurumlar “www.ekookullar.org.tr” adresinden kayıt formu doldurarak kayıtlarını yapabilirler.

II.5.2.2. Programın Uygulanma Aşaması

Programın hedefi müfredatta oluşturulan çevresel farkındalığın okul çevresinden daha geniş alanlara yayılmasını sağlamaktır. Bununla toplumsal bilinçlenmeye katkı sunmaktır. Eko-okul programını uygulayan okullar kendi müfredatları ile birlikte programın özü olan yedi adımı uygularlar (Şekil 2):

1. Eko-okul komitelerinin kurulması,
2. Çevresel inceleme,
3. Eylem planı,
4. Gözlem ve değerlendirme,
5. Müfredat çalışması,
6. Bilgilendirme ve katılım,
7. Eko-ilke (www.ekookullar.org).

Şekil 2. Uluslararası Eko-okul Programı 7 Adımı (www.ekookullar.org)

II.5.2.2.1. Eko-okul Komitesinin Kurulması

Eko-okul komitesi, projenin işlevsel gücünü meydana getirir ve yapılan faaliyetleri inceler. Bu komite iki ayrı takım şeklinde kurulur. Birinci komite; değişik yaş grubu öğrencilerinden oluşan 20-25 kişilik grup ve koordinatör öğretmenden oluşan “Eko-tim” grubudur. Bu birinci komite projenin kurumdaki yürütücüsü konumundadır. İkinci komite ise; okul müdürü, okul aile birliğinden bir temsilci, ilgi gösteren öğretmenler, muhtar, anne-babalar, okuldaki program öğrenci temsilcisi ve çevresel üyelerden oluşur (www.ekookullar.org). Komite çocukların bilişsel ve gelişim özelliklerine dikkat ederek değişik şekillerde hazırlanabilir. Bu konuda okullarda farklı uygulamalar olabilir. Bu komite şu hedeflere ulaşmayı amaçlar:

- Çocuklarda sorumluluk bilinci uyandırmak,
- Çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine önem vererek saygıya değer olduklarını hissettirmek,
- Tüm ekibin fikir ve görüşlerini dinlemek,
- Projenin sürekliliğini sağlamak,
- Yerel yönetimleri programa dâhil edebilmektir.

Okullarda kurulacak bu komite, çocukların yetenek ve yaşlarına bağlı olarak değişik şekilde oluşturulabilir. Asıl önemli olan kurulacak bu komitenin tüm ilgili kesimleri temsil etmesidir (www.ekookullar.org).

II.5.2.2.2. Çevresel İnceleme

Programın bu aşaması okulun bulunduğu durumu belirlemekle başlar. Program dâhilinde bireyler, okulun atılan çöp miktarından tutun da alt yapı yetersizliğine kadar her alanda inceleme yaparlar. Okulun hâlihazırdaki durumunu saptamak, etkin ve gerçekçi hedefler koyup başarıyı elde etmek için son derece önemlidir. Bu çalışmalara öğrencileri de katmak hatta mümkünse çocukların eliyle bu çalışmaları

yürütmek gereklidir. Çevresel inceleme tamamladıktan sonra tim, okulun iki dönem süresince çalışacağı konuyu belirler. Bunlar su, enerji, biyolojik çeşitlilik ve çöp-atık konularıdır. Çevresel inceleme neticesinde kontrol listesi ortaya konur ve bu rapor okulun ihtiyaçlarına göre düzenlenebilir veya çeşitli konulara bölünebilir (www.ekookullar.org).

II.5.2.2.3. Eylem Planı

Eylem planı programın çekirdeği hükmündedir (www.ecoschools.org). Çevresel incelemenin neticesinde ortaya çıkan durumu değerlendirerek belirlenen önceliklere uygun gerçekçi hedefler ortaya konur. Bu hedefleri gerçekleştirmek ve çevresel faaliyetleri geliştirmek üzere bir eğitim-öğretim süresi için etkinlikler planlanır. Eylem planları her yıl için tercih edilen konuya göre düzenlenerek ulusal operatöre gönderilir. Ulusal operatör görevini Türkiye’de TÜRÇEV yürütmektedir.

II.5.2.2.4. Gözlem ve Değerlendirme

Eko-okul programının adımlarından olan değerlendirme, uygulama neticelerine güvenirlik ve geçerlilik sağlar. Çünkü hedeflere ulaşıldığı ancak değerlendirme ile anlaşılır. Süreç devamlı olarak kontrol altındadır. Gözlem, eylem planına bağlı olarak devam eder. Çocuklar, farkındalıklarını geliştirerek çevresel tutumlarını iyileştirmek için değerlendirme ve gözlem faaliyetlerinin sorumluluğunu sahiplenmeleri için yönlendirilirler. Buna ek olarak “Başarıyı kutlamak ve bunu göstermek” programın politikasıdır. Böylelikle hem öğretmenler hem de öğrenciler kendilerini bu programa etkin katılmış ve iş birliği halinde hareket etmelerinden dolayı ödüllendirilmiş hissederler (www.ekookullar.org).

II.5.2.2.5. Müfredat Çalışması

Program okulun ulusal resmî programından ayrıdır ancak bu programdan destek alarak yürütülür. Burada amaç çevresel konuların okulda veya okul dışında

yeri geldiğinde vurgulu bir biçimde işlenmesini sağlamaktır. Müfredat içinde bulunan çevre konularına ek olarak çeşitli çevresel faaliyetler yürütülür. Diğer bir önemli nokta da çevre eğitiminin bütün derslerde verilmesinin önemidir. Her derste çevresel konulara değinmek ve bu konuda dikkat çekmek önemli görülmektedir. Bu nedenle okuldaki bütün öğretmenlerin programı uygulaması ve programa gönülden destek vermesi gerekir.

II.5.2.2.6. Bilgilendirme ve Katılım

Programın faaliyetleri ve başarılarıyla ilgili olarak bütün yerel halk haberdar edilmeli ve tüm bu çalışmalara dâhil edilmelidir. Okullar deneyim ve bilgi elde edebilmek için televizyon ve radyolarla iletişime geçebilirler. Ayrıca yaptıkları faaliyetlerle yakın çevrelerini doğaya karşı duyarlı olmaya çağırırlar. Okul içinde ise yaptıkları tüm çalışmaları okul gazetesinde, okul toplantılarında, proje ve sergilerinde duyururlar.

II.5.2.2.7. Eko-ilke

Eko-ilke okul proje ekibinin bağlılığını doğa yönelimli eylemlere dönüştüren amaçların ifadesidir. Bu ifade bütün çocukların ve çalışanların sahiplenip uygulamaya koyabileceği ve çevrenin menfaatine olan çalışmaları ifade eden eylem cümlesidir. Bu ifadeler uygulanabilir olmalıdır. Kullanılan her ifade öğrencilerin yapabileceği belirli eylemi anlatmalıdır. Buna ek olarak daima güncel tutulmalıdır. Örneğin “Çevreye dost temizlik malzemeleri kullanmalıyım.” ya da “Tasarruf lambaları kullanacağız.” eko-ilke olabilecek cümlelerdir. Öğrencilerin eko-ilke ifadelerini oluşturmasında söz sahibi olmaları son derece önemlidir. Kendilerinden olmayan hazır eko-ilkeyi yok sayabilirler. Mümkünse ilke tartışılmalı ve öğrencilerin katılımları ile oluşturulmalıdır (www.ekookullar.org).

II.5.2.3. Değerlendirme ve Ödül Aşaması

Eko-okul program uygulamalarını iki yıl boyunca yapan bir okul, eylem planlarının da değerlendirilmeye uygun olduğu hükmüne varırsa, ulusal eko-okul program koordinatörü tarafından değerlendirmeye alınır. Hazır olan okullar ulusal operatöre haber verir. Ulusal operatörler ölçüt olarak 7 Adım öğelerini dikkate alırlar. Ulusal operatör değerlendirme başvuru formu doldurulduktan sonra 12 sorunun yanıtını uygulamalarında arar. Bu sorular şöyledir:

1. Eko-komitede kimler vardır?
2. Komitenin çalışması nasıldır?
3. Çevresel inceleme nasıl hazırlanmıştır?
4. Eylem planı hedefleri nasıl belirlenmiştir?
5. Belirlenen hedeflere ne kadar ulaşılmıştır?
6. İlerleme nasıl izleniyor ve nasıl değerlendiriliyor?
7. Etkinliklerine katılan bireylerin yaşı ve sayısı nedir?
8. Programda hangi konular ele alınmıştır?
9. Okulun eylem günü nedir?
10. Toplumun program hakkında nasıl bilgisi oldu?
11. Toplumun program hakkında fikri nedir?
12. Okulun eko-kodu nedir? Eko-kodunuzu nasıl oluşturdunuz?

Programa iki eğitim-öğretim yılı devam edenler ödüle başvurabilirler. Bu süre; öğrenci ve öğretmenlerin programa uyum sağlaması, çevrelerini bilinçlendirmeleri ve çalışmaların tamamlanması için gereklidir. Eylem planlarından üçte ikisini hayata geçiren okullar “Yeşil Bayrak Ödül” başvurusunda bulunabilirler. Programın sürdürülebilir kalkınma sürecine katkı sağlaması ve öğrencilerin okulun çevresel zararlarını azaltmak için uygulanan 7 adımda etkin rol almak için teşvik edilirler. Bu sebeple eko-okul programı uygulanan okullar, sınıfta ders işlemenin ötesine geçerek toplumun tüm bölümlerinde de çevre bilincinin kazanılmasında rol alırlar. Projenin

bir okulda etkin ve muvaffak olabilmesi için okul yönetiminin desteği, öğrencilerin her basamaktaki faaliyetlere ve karar alma süreçlerine katılma arzusu, çalışanların etkin katılımı, bir değişime vesile olmak üzere harekete geçme enerjisi gereklidir (www.ekookullar.org).

Eko-okul programının başarılı olmasında, uygulanan okulun çevresel özelliklerinin etkili olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeple okul bahçesinin büyük ve yeşil olmasının gerekliliği ifade edilmiştir. Çocuklara çevre ile alakalı sınıf içinde ifade edilenlerin sınıf dışında da uygulanabilir ve görülebilir olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca eko-okul programı ile bireylerin israfa girmesi önlenir, tüketim alışkanlıkları değişir, doğal kaynakları koruma bilinci gelişir, tasarruf etmesi sağlanır, çevresel bilinci artar ve bireyler kendilerinin doğanın bir parçası olduğunu fark ederler. Bütün bu öğrenmelerin doğrudan yaşantılarla elde edilebileceği düşüncesinden yola çıkarak, eko-okulların bahçe özellikleri noktasından öğrencilerin doğa ile ilgili zengin yaşantılar elde etmelerine olanak sunması beklenmektedir (www.ecoschools.org).

II.6. İlgili Araştırmalar

Aktepe (2005), Aktepe ve Girgin (2009), eko-okullarla klasik okulları çevre eğitimi noktasından karşılaştırmak amacıyla 86 eko-okul ve 92 klasik okul 8. sınıf öğrencisine başarı testi ve anket uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, eko-okullardaki çocukların çevre konulu uygulamalı çalışmalarda daha başarılı ve bilinçli olduğu sonucuna varılmıştır. Test sonuçlarına göre teorik bilgilerde klasik okullardaki öğrencilerin daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Yücel (2009), “Klasik Okullar ile Eko-okullar ve Yeşil Bayraklı Eko-okulların Çevre Eğitimi Açısından Karşılaştırılması” adlı çalışmasında, söz konusu okulları kıyaslamak amacıyla yeşil bayraklı eko-okullarda öğrenim gören 110, normal eko-okullarda öğrenim gören 100 ve klasik okullarda öğrenim gören 90 8. sınıf öğrencisine anket uygulamıştır. Anket sonuçlarına göre, klasik okullarda verilen çevre eğitimi yetersiz kalırken, eko-okullarda ve yeşil bayraklı eko-okullarda verilen

evre eğitimi yeterli bulunmuştur. Buna ek olarak klasik okullarda diğer okullara göre daha az uygulamalı etkinlikler yapıldığı saptanmıştır.

Aktepe ve Girgin (2009), yaptıkları çalışmada klasik ve eko-okulları evre eğitimi açısından karşılaştırmışlardır. Bu araştırmada eko-okullarda verilen evre eğitiminin klasik okullardakiyle kıyaslanmasının, evre eğitimi noktasında ne derece başarılı olduklarının ve öğrencileri bilinçlendirmede hedeflerine ulaşıp ulaşmadıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ğrencilerin evre bilincini ve evre problemleri hakkında bilgilerini ölçen bir test bulunmaktadır. Çalışmada uygulanan bu testle klasik ve eko-okulların evre problemlerine yaklaşımı, çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmeye yönelik çalışmalara ne derece önem verdikleri karşılaştırılmıştır. Ayrıca ğrencilerin evre problemlerine yaklaşımı, evre bilgileri, klasik ve eko-okullarda verilen eğitimin öğrenciler üzerindeki etkileri, Türkiye’de uygulanan projenin ne derece muvaffak olduğu ortaya çıkarılmak istenmiştir. Araştırma 2004-2005 eğitim ğretim yılında, Ankara ilinde bulunan eko-okullarda ve klasik okullarda öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencilerini kapsamıştır. Araştırma neticesinde; eko-okullarda okuyan öğrencilerin evre uygulamalarında klasik okul öğrencilerine oranla daha bilinçli ve başarılı oldukları saptanmıştır.

Hallfreğsdttir (2011), İzlanda’da klasik okullarda eğitim gören öğrenciler ile eko-okul projesinin uygulandığı okullarda eğitim gören öğrencilerin evre bilgilerini, farkındalıklarını ve tutumlarını incelemek için öğrencilere anket uygulamıştır. Anket neticelerine göre, eko-okul ğrencilerinin evre konularıyla ilgili bilinçleri klasik okul öğrencilerine oranla daha iyi olduğu görülmüştür. Özellikle de geri dönüşüm noktasındaki farkındalık düzeylerinin istatistiksel olarak daha iyi olduğu ortaya çıkmıştır.

Arık (2014), eko-okul programı uygulanan okullarda öğrenim gören 7. Sınıf ğrencileriyle çalışma yapmıştır. Bu alışma kapsamında öğrencilerin sera etkisi hakkındaki düşüncelerini ortaya koymak istemiştir. Öğrencilere, sera etkisinin kendileri için ne anlama geldiğini çizerek göstermelerini ve bu çizimleri açıklamalarını istemiştir. Ayrıca bu bilgilere nasıl ulaştıklarını da sormuştur. Öğrencilerin izim ve açıklamaları sonucunda öğrencilerin konu hakkında bilgi

sahibi olduklarını bununla birlikte bazı kavram yanılgılarının olduğunu tespit etmiştir.

Van Petegem ve Boeve-de Pauw (2013) araştırmalarında, Fransa’da eko-okullara giden çocukların çevresel davranışlarını ve değerlerini incelemiştir. Çalışma grubu 10-12 yaş aralığında olan 1287 çocuktan oluşan bu çalışmanın gayesi, temelde eko-okulların etkililiğinin araştırılmasıdır. Araştırma sonucunda; eko-okullara giden çocukların çevresel davranışları ve çevreyi koruma değerleri üzerinde sosyal düzeylerinin ve cinsiyetin etkisi olmadığı görülmüştür. Eko-okullarda okuyan çocukların kontrol grubundaki çocuklara nispeten çevresel konulara daha fazla duyarlı oldukları belirlenmiştir.

Ajiboye ve Silo (2008) çalışmalarında okul kulüplerinin çocukların çevresel tutumları üzerinde etkisi olup olmadığını belirlemek amacıyla 400 öğrenci üzerinde çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre okullardaki kulüp faaliyetlerinin öğrencilerin çevresel duyarlılıklarına katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Batak (2011) çalışmasında, yeşil bayraklı eko-okullarla klasik eko-okullar arasında öğrencilerin çevre eğitimi noktasındaki farklılıkları belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya Ankara’da bulunan yeşil bayrak sahibi üç okul ile bayrak almamış iki okul katılmıştır. Öğrencilere araştırmacı tarafından geliştirilmiş bir anket uygulanmıştır. Anket, bu okullarda eğitim gören sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Öğrencilerin çevre konularına olan bilinç düzeyleri ve duyarlılıkları ile çevre eğitiminin ne kadar başarılı olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Sonuçta yeşil bayraklı eko-okullardaki öğrencilerin, yeşil bayrağı olmayan eko-okullardaki öğrencilere oranla, temel çevre bilgilerinin daha fazla olduğu saptanmıştır.

Bozdemir (2011), eko-okullarda öğrenim gören öğrenciler ile klasik okullarda öğrenim gören öğrencileri; çevre bilgisi, çevreye karşı ilgi ve çevre dostu davranışlar noktasından karşılaştırmıştır. Araştırma Ankara ilinde bulunan üçü klasik okul, üçü eko-okul olmak üzere altı okulda ikinci kademedeki 656 öğrenci ile yapılmıştır. Öğrencilere, onları çevre bilinci noktasında karşılaştırmak üzere “Çevre Bilinci Anketi” uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre eko-okul öğrencilerinin çevre bilgilerinin daha fazla olduğu görülmüştür.

Bogner (2010), çevresel eğitimin öğrenciler üzerinde etkilerini belirlemek, öğrencilerde uzun süreli davranış değişikliklerini etkilemek, çevresel konularda olumlu davranışları tespit etmek ve çocuklara çevresel bilgi kazandırmak amacıyla çalışma yapmıştır. Araştırmada 700 öğrenciye 14 ay süresince milli parkta dış mekan ekoloji programının versiyonlarını uygulamıştır. Çalışma sonunda öğrencilere anket uygulamıştır. Uygulanan anket, programların çocukların çevresel duyarlılıklarını geliştirdiğini göstermiştir.

Muranen (2014) çalışmasında; okul dışı çevre eğitimi kuruluşlarının, çevre eğitimini okul müfredatına dâhil etme sırasındaki rolünü ve önemini incelemiştir. Çalışmada; çevre eğitimi, çevre eğitiminin kavramsal arka planı ve eğitim değişikliğini etkileyen faktörler noktasında irdelenmektedir. Okul dışı çevre eğitimi kuruluşları; öğretmenlere, yöneticilere çevre eğitimi konusunda yardımcı olma ve tüm paydaşlarla bağlantı kurması noktalarında yardımcı olduğu vurgulanmaktadır. Okul dışı ve okul içi çevre eğitim faaliyetlerinin bir arada bulunmasının birbirini olumlu anlamda etkilediği ve böylece çevre eğitiminin daha verimli olacağını belirtilmiştir.

Korkmaz (2014) çalışmasında, sürdürülebilir gelişme için eko-okul programı uygulanan özel ve resmî okul öncesi eğitim kurumlarının ortam özelliklerini ve eğitim uygulamalarını karşılaştırmalı olarak araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma grubu Ankara ilinde bulunan yeşil bayrak ödüllü dört resmî ve dört özel eko-okul programı uygulanan okul öncesi eğitim kurumlarından oluşmuştur. Okulların ortam özelliklerini ortaya çıkarmak amacıyla okul gözlem formları kullanılmış, sekiz yönetici ve on altı öğretmenle görüşmeler yapılmıştır. Buna ek olarak 40 öğretmene SGE (sürdürülebilir gelişme odaklı eğitim) uygulamaları için “Öğretmen ölçek formu” uygulanmıştır. Araştırma neticesinde resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının bahçe özelliklerinin, SGE’nin ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel anlamda özel okulların resmî okullara oranla daha yüksek frekans değerine sahip olduğu saptanmıştır.

Ceylan (2015), eko-okul programı uygulanan okullarda çalışan öğretmenlerin liderlik rollerini, özelliklerini ve liderlik türlerini saptamak amacıyla nitel bir

araştırma yapmıştır. Çalışmasında eko-okul programı ve liderlik temel kavramları üzerinde durmuştur. Yeni bir kavram olan eko-liderliğin tanımından ve eko-okullardaki eğitim liderlerine uygun liderlik stillerinden bahsetmiştir. Eko-okul liderlerinin, problem durumuna uygun olarak önceden hazırlanmış olan 21 tane soruya verdikleri cevaplar ile ve bizzat okullarında gözlem yaparak verilere ulaşmıştır. Araştırma, 3 farklı ilden rastgele seçilen eko-okullarda yapılmıştır.

Er (2015) çalışmasında, klasik okullar ile eko-okullarda öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencilerinin çevre bilinci ve çevreye yönelik tutum ve davranışları arasında anlamlı fark olup olmadığını saptamayı amaçlamıştır. Araştırma neticesinde, eko-okulların çevre eğitime yönelik uygulamalar yaptığı belirlenirken, klasik-okullarda ise geri dönüşüm dışında her hangi bir uygulama yapılmadığı saptanmıştır. Eko-okullarda eğitim gören öğrenciler genel olarak okullarında verilen çevre eğitiminden memnun görünürken, klasik-okullarda eğitim gören öğrenciler daha fazla çalışma yapılmasını istedikleri belirlenmiştir. Çevre bilgisi noktasından ders kitaplarında yer alan bilgileri her iki öğrenci grubu da benzer biçimde cevapladıkları görülmüştür.

Öner (2018) çalışmasında “Canlılar dünyasını gezelim ve tanıyalım” ünitesi kapsamındaki uygulamaların öğrencilerin çevre bilgi düzeyi ve çevreye yönelik tutumlarına etkisinin belirlenmesi ve bilişsel, duyuşsal kazanımların nasıl farklılaşabileceğinin ortaya çıkartılması amacıyla çalışmasını yürütmüştür. Çalışmayı, Samsun’da farklı üç okulda eğitim gören 116 öğrenciyle gerçekleştirmiştir. İl merkezindeki devlet okulu ve özel okula oranla, köydeki devlet okulu öğrencilerinin çevre bilgi düzeylerinde daha fazla gelişme olduğu belirlenmiştir. Doğal çevre ile iç içe olan öğrencilerde çevre bilgisinin daha fazla geliştiği sonucuna ulaşmıştır. Tutumlar açısından öğrenciler arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Doğal yaşama yakın öğrencilerin çevre bilgisi açısından daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Eko-okul programı ile ilgili yapılan tez ve çalışmalara bakıldığında çalışmaların çoğunlukla klasik okullar ile eko-okul programı uygulanan okullardaki çevre eğitiminin karşılaştırılması şeklinde olduğu görülmektedir. Eko-okul programı

uygulanan ve uygulanmayan okulların bahçe özelliklerinin karşılaştırıldığı çalışmaların da yapıldığı saptanmıştır. Bu çalışmalarda öğrencilerin çevre bilgileri, çevresel tutumları, çevreye verdikleri değerlerler, çevreye yönelik davranışlar araştırılmıştır. Çalışmalarda genel olarak anket kullanılmıştır. Yine görüşmenin de veri toplama aracı olarak kullanıldığı çalışmaların olduğu görülmüştür. Bu çalışmaların öğrencilere yönelik olduğu ve program dâhilinde öğretmenlere yönelik herhangi bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın öğretmen ve yönetici görüşlerine yönelik olmasının alanyazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, araştırmacının rolü, çalışma grubu, veri toplama yöntemi, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

III.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan “Olgu bilim” (fenomenoloji) deseni ile desenlenmiştir. Olgu bilim deseni, fark edilen ama derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde bilgi sahibi olunamayan olgulara yönelmektedir. Olgularla yaşanan dünyada deneyimler, olaylar, kavramlar, algılar, projeler ve yönelimler gibi değişik şekillerde karşılaşılabılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu nedenle eko-okul programı uygulanan okullarda görev yapan öğretmenlerin bu programa ilişkin görüş ve önerilerini, onların deneyim ve yaşantılarına dayalı olarak açıklamayı amaçlayan bu araştırmada fenomenoloji deseninden faydalanılmıştır.

III.2 Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, amaçsal örnekleme stratejilerinden olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik, evrende irdelenen problemle alakalı olarak kendi kapsamında benzeşik farklı durumların bulunarak, çalışmanın bu farklı durumlar üzerinde icra edilmesi şeklinde tanımlanabilir (Büyüköztürk 2012). Bu araştırmanın çalışma grubunu ise 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Erzincan ili Merkez ilçe ve Refahiye’de, eko-okul programı uygulanan on okulda görevli öğretmen ve yöneticiler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin özellikleri **Tablo 8.**’de gösterilmektedir.

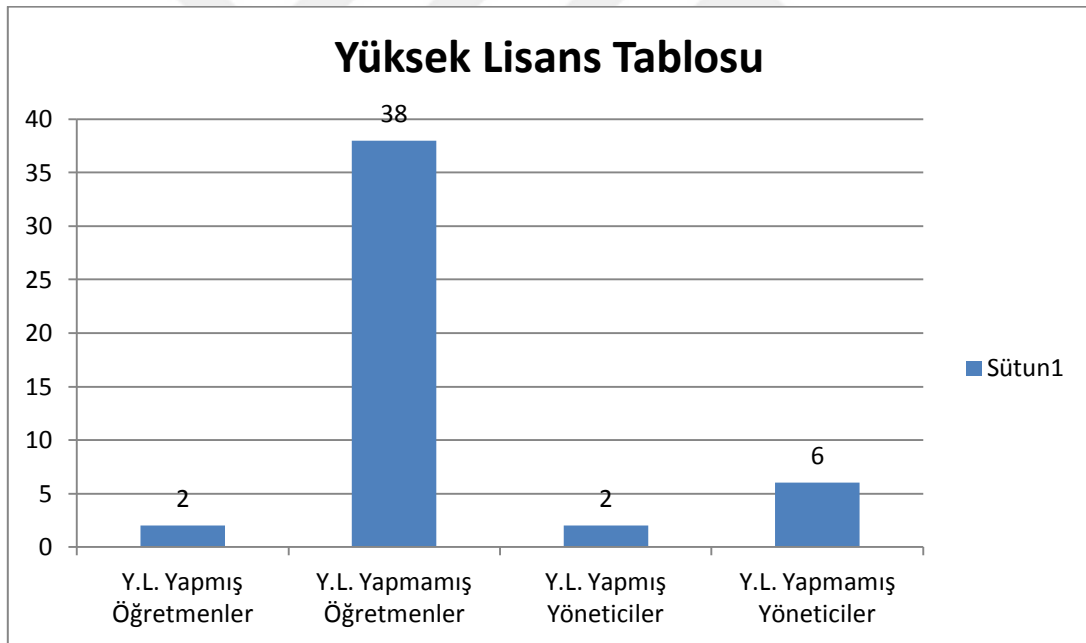
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Öğretmen ve Yöneticilerin Özellikleri

Kod	Kıdem	Cinsiyet	Branş	Öğrenci Sayısı	Eğitim Düzeyi	Çevre Eğitimi Alma
Y1	15	Kadın	Anasınıfı		Lisansüstü	Yok
Y2	12	Kadın	Anasınıfı		Lisansüstü	Yok
Y3	18	Kadın	Anasınıfı		Lisans	Yok
Y4	15	Kadın	Anasınıfı		Lisans	Yok
Y5	14	Erkek	Sınıf Öğr		Lisans	Yok
Y6	22	Erkek	Sınıf Öğr		Lisans	Yok
Y7	20	Erkek	Fen Bil		Lisans	Yok
Y8	16	Kadın	Anasınıfı		Lisans	Yok
Ö1	12	Kadın	Anasınıfı	18	Lisans	Yok
Ö2	15	Kadın	Anasınıfı	19	Lisans	Yok
Ö3	9	Kadın	Anasınıfı	20	Lisans	Yok
Ö4	14	Kadın	Anasınıfı	20	Lisans	Yok
Ö5	20	Kadın	Anasınıfı	22	Lisans	Yok
Ö6	20	Kadın	Anasınıfı	22	Lisans	Yok
Ö7	22	Kadın	Anasınıfı	19	Lisans	Yok
Ö8	18	Kadın	Anasınıfı	20	Lisans	Yok
Ö9	16	Kadın	Anasınıfı	18	Lisans	Yok
Ö10	11	Kadın	Anasınıfı	16	Lisans	Yok
Ö11	13	Kadın	Anasınıfı	18	Lisans	Yok
Ö12	15	Kadın	Anasınıfı	18	Lisans	Yok
Ö13	8	Kadın	Anasınıfı	20	Lisans	Yok
K1Ö14	8	Kadın	Anasınıfı	21	Lisans	Yok
Ö15	12	Kadın	Anasınıfı	22	Lisans	Yok
Ö16	9	Kadın	Anasınıfı	25	Lisans	Yok
Ö17	14	Kadın	Anasınıfı	22	Lisans	Yok
K2 Ö18	16	Kadın	Sınıf Öğr	23	Lisans	Yok
Ö19	13	Erkek	Sınıf Öğr	18	Lisansüstü	Yok
Ö20	11	Erkek	Sınıf Öğr	18	Lisansüstü	Yok
Ö21	23	Erkek	Sınıf Öğr	20	Lisans	Yok
Ö22	16	Erkek	Sınıf Öğr	21	Lisans	Yok
Ö23	23	Kadın	Sınıf Öğr	22	Lisans	Yok
Ö24	15	Erkek	Sınıf Öğr	23	Lisans	Yok
Ö25	20	Kadın	Sınıf Öğr	22	Lisans	Yok
K3Ö26	18	Erkek	Sınıf Öğr	24	Lisans	Yok
Ö27	18	Kadın	Sınıf Öğr	24	Lisans	Yok
Ö28	17	Erkek	Sınıf Öğr	22	Lisans	Yok
K4Ö29	14	Kadın	Sınıf Öğr	23	Lisans	Yok
Ö30	14	Kadın	Sınıf Öğr	21	Lisans	Yok
Ö31	15	Kadın	Sınıf Öğr	19	Lisans	Yok
Ö32	9	Kadın	Sınıf Öğr	17	Lisans	Yok
Ö33	12	Kadın	Sınıf Öğr	16	Lisans	Yok
Ö34	18	Kadın	Sınıf Öğr	16	Lisans	Yok
Ö35	18	Kadın	Sınıf Öğr	17	Lisans	Yok
K5Ö36	14	Kadın	Sınıf Öğr	18	Lisans	Yok
Ö37	16	Erkek	Sosyal Bil	19	Lisans	Yok
Ö38	11	Kadın	Fen Bil	20	Lisans	Yok
Ö39	13	Kadın	Türkçe	20	Lisans	Yok
K6Ö40	12	Erkek	Fen Bil	22	Lisans	Yok

Araştırmaya katılan çalışma grubunun kişisel özellikleri incelendiğinde grubun 8'inin (%17) yönetici, 40'ının (%83) öğretmen olduğu görülmektedir. Cinsiyet yönünden incelendiğinde katılımcıların 12'sinin (% 25) erkek, 36'sının (% 75) kadın olduğu görülmektedir.

Katılımcıların mesleki kıdemleri incelendiğinde % 10'unun 5-10 yıl arası, % 48'inin 11-15 yıl arası, % 35'inin 16-20 yıl arası, % 7'sinin 21 yıl üzeri olduğu görülmektedir. Katılımcıların öğrenci sayılarının 16 ile 25 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Öğretmen ve Yöneticilerin Mezun Oldukları Programlar

III.3 Veri Toplama Aracı

Alanyazına bakıldığında fenomoloji çalışması için belli başlı veri toplama araçlarının gözlem ve görüşme olduğu ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışma çerçevesinde veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formlarının, özel bir konuda ayrıntılı soru

sorma, eğer cevap noksan veya net değilse mükerrer sorular sorarak konuyu daha açık bir hale getirip yanıtları tamamlama olanağı vermesi açısından avantajlı olduğu ifade edilmektedir (Çepni, 2012). “Olgulara ilişkin anlamları ve yaşantıları meydana çıkarmak amacıyla görüşmenin araştırmacılara sağladığı etkileşim ve esneklik yoluyla inceleme özelliklerinin kullanılması icap etmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışma için hazırlanmış görüşme formu 2 bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde görüşme yapılan katılımcıların kişisel bilgileri ile ilgili sorular sorulmuştur. İkinci bölümde ise öğretmenlerin eko-okul programı hakkındaki görüşleri, programın öğrencilere katkısı ve programı yürütürken karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara karşı çözüm önerileri hakkında sorular sorulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme sırasında araştırmacı, soracağı soruları önceden hazırlar. Araştırmacı görüşme sırasında görüşmenin durumuna göre yan ya da alt sorularla görüşmenin gidişatını etkileyebilir. Araştırmacı katılımcının cevaplarını açmasını ya da detaylandırmasını sağlayabilir. Eğer katılımcı görüşme esnasında belirlenen soruların cevaplarını diğer sorularda cevaplamışsa araştırmacı bu soruları sormayabilir (Türnüklü, 2000).

III.4 Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamında eko-okul programının uygulandığı okullarda görevli öğretmen ve yöneticilere, eko-okul programı ile ilgili 10 soru sorulmuştur. Yönetici ve öğretmenlere ilk olarak çalışmanın amacı ile ilgili geniş bilgi verilmiş, görüşmenin ses kayıt cihazıyla kaydedileceği belirtilerek izin alınmıştır. Görüşmeler, öğretmenler ile sağlıklı iletişimlerin yapılabileceği ve kendilerini rahat hissedebilecekleri ortamlarda (Öğretmenlerin kendi okullarında, Öğretmen odalarında vb.) gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler ortalama olarak 30-40 dakika sürmüştür. Görüşmelerde toplanan veriler bilgisayar ortamına geçirilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılara sorulacak sorular belirlenirken önce alanyazın irdelenerek araştırma kapsamında sorulabilecek araştırma sorularının bulunduğu soru havuzu meydana getirilmiştir. Oluşan bu soru havuzu içindeki 18 sorudan 11 tanesi sorulmak üzere belirlenmiştir. Bunlarla birlikte sorular hazırlanırken alanında uzman

2 akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Konu uzmanlarıyla yapılan fikir alışverişi neticesinde iki soru birleştirilerek tek soru haline getirilip soru sayısı 10'a düşürülmüştür. Hazırlanan sorular anlaşılabilirliği açısından konu uzmanı iki akademisyenin görüşleri yönünde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Tüm bunların neticesinde son hali verilen sorular çalışmanın katılımcıları olan öğretmen ve yöneticilere sorulmuştur.

III.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Araştırmada iç geçerliği sağlamak ve katılımcı onayını kazanmak amacıyla görüşmeler bilgisayar ortamında yazıya geçirilerek katılımcı öğretmenlerin onayına sunulmuştur. Bununla birlikte uzman irdelemesi yoluyla çalışmanın inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu kapsamda çalışma verileri ayrıntılı bir şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada tutarlılık (iç güvenirlilik) amacıyla araştırmacı tarafından veriler değişik zamanlarda kodlanmış ve farklı zamanlarda yapılan bu kodlamaların tutarlı olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca çalışmaya tarafsız bir gözle bakılmasını sağlamak amacıyla; görüşme aracı hazırlanırken, veriler toplanırken ve analiz edilirken uzman yardımına başvurulmuştur. Bununla birlikte teyit edilebilirlik (dış güvenirlilik) için de çalışmanın görüşme verileri, alınan saha notları ve analiz sırasında yapılan kodlamalar muhafaza edilerek gerektiğinde teyit amaçlı incelemeye hazırdır.

Maxwell (1992) “Nitel araştırmalar sürecinde araştırmacının irdelenen olayla ilgili gördüğü, fark ettiği ve duyduğu her şeyi raporlaması gerektiğini, bununla birlikte elde edilen çalışma sonuçlarının ve verilerin, istatistiksel anlamda desteklenebileceğini betimsel geçerlik” kavramı ile ifade etmiştir. Araştırma sürecinde öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerin her bir adımında elde edilen veriler kategoriler halinde ifade edilmiştir. Öğretmen ve yöneticilerle yapılan görüşmelerden çıkan kategoriler alan uzmanları sayesinde tekrar değerlendirilmiş ve öneriler yönünde çalışma bulguları yeniden düzenlenmiştir. Yine verilerin yorumlanması sürecinde ilk olarak en yüksek frekans değerinde olan değişkenler dikkate alınmıştır.

Maxwell (1992) tarafından belirtilen diğ er bir geçerlik türü de genellenebilir ge erliktir. Nitel  alışmalar sürecinde genellenebilirliğin uygunluğu noktasında tartişılmalar vardır. Fakat amaçlı olarak araştırma sorularına ve irdelenecek olaya uygun ve benzer özellikler sunan bir örneklem seçilmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada araştırmacı tarafından hazırlanan raporlaştırma sürecinde  ğretmen ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir.

III.6. Araştırmada Kullanılan Veri Analiz Teknikleri

Veriler analiz edilirken önce yapılan ses kayıtları bilgisayar ortamına aktarılmış ve bulunan verilerin dökümü yapılmıştır. Ortaya çıkan verilere içerik analizi tekniği uygulanmıştır. İçerik analizi; birbirine benzer özellikteki verileri, belirli kavram ve temalar kapsamında bir araya getirmek ve bu verileri okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyip yorumlama sürecini ifade etmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2005).

Bunların yanında  ğretmen görüşmelerinden elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Kodlamanın güvenirliğini sağlaması için araştırmacı tarafından oluşturulmuş kodlar, alanında uzman iki akademisyen tarafından irdelenmiş ve kodlara puan verilmesi istenmiştir. Alanında uzman akademisyenler ile yapılan çalışmalar sonucunda “0” puan alan kod tekrar kodlanmalı, “1” puan alan kod ise kabul edilebilir olarak hesaplanmıştır. Uzman akademisyenlerden “0” puan alan kodlama ifadeleri tekrar düzenlenmiştir. Yeniden düzenlenen ifadeler de kontrolden geçerek teze girmiştir.

İçerik analizi yapılırken tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Tümevarımcı analiz, önceden bilinmeyen kavramların içerik analizi ile açıklanması ve bir takım önermelere ulaşılmasıdır (Yıldırım ve şimşek, 2013). İçerik analizi sözel, yazılı ve diğ er materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak sağlar. Bu şekilde söylenenleri anlama ve yorumlamada öznel etkilerden korumayı sağlamak hedeflenmektedir. Ayrıca İçerik analizinde önce veriler kodlanmış, elde edilen kodlar kategoriler haline getirilmiş ve son olarak da temalara ulaşılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen verilerin analizi sürecinde öncelikle katılımcılar tarafından söylenen bütün ifadeler bilgisayara aktarılmış. Her öğretmen ile en az iki defa görüşülerek onlardan teyit alınmıştır ve veriler düzenlenmiştir. Daha sonra ortaya çıkarılan bu ifadelerin eko-okul programı ile ilgili net bir anlam ifade edip etmediği irdelenmiştir. Bu aşamada, eko-okul programına yönelik geçerli cevap vermeyen veya gerekçesi açıklanmayan yanıtlar ayrılmıştır. Uygun olmayan cevapların ayıklanmasından sonra tekrar eden veriler kodlanarak (çevre eğitimi veren program, program ücreti, veli desteği, öğretmenlerin iş yükü vb.) bunları açıklayan temalar oluşturulmuştur. Daha sonra temalar arasındaki ilişkiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Temalar netleştirilerek sorular kapsamında incelenmiş ve veriler görüşmelerden örnekler verilerek alıntılar yapılmıştır. Çalışma sonucunda veriler açıklanmış ve sonuçlar yazılmıştır.

Öğretmen ve yöneticilerin görüşleri, isimleri zikredilmeden gizlilik esasına uygun olarak kodlanmıştır. Öğretmenleri ifade etmek için “Ö” harfi kod olarak kullanılmıştır. Her bir öğretmene görüşme sırasına göre “Ö1, Ö2, Ö3, Ö4 ...” şeklinde numaralandırma yapılmıştır. Yöneticileri ifade etmek için “Y1, Y2, Y3, Y4 ...” şeklinde kodlar verilmiştir. Bu öğretmenlerden koordinatör olanlara “K1, K2, K3, K4 ...” şeklinde numaralandırma yapılmıştır. Eko-okul programına yönelik katılımcılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizine göre incelenmiş, en çok geçen ifade ve cümleler bulunarak bir sınıflandırma yapılmıştır. Görüşmeye katılan 48 katılımcının frekans (*f*) ve yüzde (%) değerleri bulunmuş, elde edilen veriler tabloya işlenmiştir. Yüzde (%) değeri tabloya yazılırken yuvarlama yapılmıştır. Tablodaki veriler incelenerek alt problemlere göre bulgular ve yorumlar yapılmaya çalışılmıştır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, alt problemlere göre kategorize edilerek tablolar haline getirilmiş ve yorumlanmıştır.

Alt problemlerden her biriyle ilgili olarak katılımcıların vermiş oldukları yanıtlara göre anahtar ifadeler veya cümleler oluşturulmuş ve her bir alt problem için iki başlık belirlenmiştir. Bu belirlenen başlıklara göre öğretmen ve yöneticilerin görüşleri incelenerek bulgular oluşturulmuştur. Öğretmen ve yöneticilerin eko-okul programı ile hakkındaki düşünceleri ve programı anlama noktasındaki ifadeleri “Tanımlar” başlığı kapsamında incelenmiştir. Öğretmen ve yöneticilerin programın çevre eğitimine katkısı ile ilgili düşünceleri “Çevre eğitimi” başlığı kapsamında incelenmiştir. Öğretmen ve yöneticilerin programı benimseme durumlarına göre görüşleri “Programı benimseme” başlığı kapsamında incelenmiştir. Öğretmen ve yöneticilerin programı etkili bulup bulmama yönündeki görüşleri “Program kazanımları” başlığı kapsamında incelenmiştir. Programın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için uygun okul ortamları konusunda öğretmen ve yöneticilerin görüşleri “İdeal okul ortamı” başlığı kapsamında incelenmiştir. Programın etkin uygulanabilmesi için kurumlara düşen görevlere yönelik öğretmen ve yöneticilerin görüşleri “Kurumdan beklentiler” başlığı kapsamında incelenmiştir. Öğretmen ve yöneticilerin programı uygularken karşılaşılan sorun ve güçlüklerle yönelik görüşleri “Karşılaşılan sorunlar” başlığı kapsamında incelenmiştir. Öğretmen ve yöneticilerin programı uygularken karşılaşılan güçlüklerle karşı çözüm önerilerine yönelik görüşleri “Çözüm önerileri” başlığı kapsamında incelenmiştir. İçerik analizi yaptıktan sonra okuyuculara öğretmen ve yöneticilerin görüşlerini doğrudan aktarabilmek için, her bir alt problemin altına katılımcıların sorulara vermiş oldukları cevaplar aynen verilmiştir. Görüşmeler sonunda oluşan başlıklar **Şekil 3.**'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşlerine Yönelik Oluşan Başlıklar

IV.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular: Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programına İlişkin Bilgi Düzeyleri

Yapılan görüşmelerde katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar içerik analizine göre incelenmiş ve en çok kullanılan ifadeler kategorize edilmiştir. Sınıflandırma öncelikle tablolarla gösterilmiş ve altında öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcı görüşleri ifade edilirken sistematik bir şekilde ifadelere yer verilmiştir. Bu sistematik durum ise şöyledir; temalardan frekansı yüksek olan katılımcı görüşleri seçilerek her temadan en az bir katılımcı görüşünün aynen yazılması sağlanmıştır. Görüşmeler sonucunda çıkan temalar ve alt temalar şekiller ile de gösterilmiştir. Araştırmada öğretmenlere ve yöneticilere ilk olarak eko-okul programı ile ilgili bilgi düzeylerinin ne olduğu sorulmuştur. Bu soruyu öğretmenler ve yöneticiler programı çeşitli yönleriyle ifade ederek cevaplamışlardır. Program uygulayıcısı olan öğretmenler ve yöneticiler program hakkında bildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan alınan cevaplar analiz edilerek temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler **Tablo 10.**'da gösterilmektedir.

Tablo 10. Tanımlar

Temalar	Alt Temalar	<i>f</i>	%
Program Hakkında Bilgi	Çevre eğitimi veren bir program	12	25
	7 temel adımda uygulanır	4	8
	Gönüllülük esasına göre yürütülür	6	13
	Doğa ile iç içe eğitimi vurgular	5	10
	TÜRÇEV tarafından yürütülür	2	4
	Sürdürülebilir çevreyi desteklemek	2	4
	Çevre okuryazarlığı oluşturmak	6	13
	Kapsamlı okul aktivitesi	3	6
	Uluslararası bir program	3	6
	Yeşil bayrak ödülü vardır	5	10
	Çevreye duyarlı bir toplum	4	8
Programın Amacı	Çevre bilinci oluşturmak	9	19
	Çevreye saygı duymak	2	4
	Bilinçli tüketici	5	10
	Çevreye dost bireyler yetiştirmek	2	4
	Öğrenilenleri hayata aktarmak	2	4
	İş birliği ve takım çalışması	1	2
	Tüketimi azaltmak	1	2
	Geri dönüşümü anlatmak	3	6
	Anaokulu, ilkokulu ve ortaokul öğrencilerini kapsar	2	4
Programın Kapsamı	Öğrenci Velilerini	2	4
	Okuldaki tüm çalışanları	1	2
	Okul ve okul dışı etkinlikleri	1	2
	Basit ve pratik etkinlikler	3	6
	Her okulun kendine özgü eylem planı ile yürütülmesi	2	4
Program Özellikleri	Takım çalışması gerekir	2	4
	Süreç ile iç içe değerlendirme	1	2
	Etkili çalışmalar içerir	3	6
	Somut konular	1	2
	Zengin içerik	2	4
	Her okula özgü program	2	4

Tablo 10. incelendiğinde en yüksek frekansa sahip alt temanın, “Program hakkında bilgi” temasında bulunan “Çevre eğitimi veren bir program” alt teması

olduğu görülmektedir. Bu alt temayı “Programın amacı” temasında bulunan “Çevre bilinci oluşturmak” alt teması izlemektedir. Daha sonra ise “Program hakkında bilgi” temasında bulunan “Çevre okuryazarlığı oluşturmak” ve “Doğa ile iç içe eğitim” alt temaları gelmektedir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre “Program hakkında neler biliyorsunuz?” sorusuna öğretmenler programı, çevre eğitimi veren bir program olarak ifade etmişlerdir. Bunlara ek olarak öğretmenler programı; müfredata ek olarak çocuklara çevresel konularda bilgi vermeyi hedefleyen, çocukların çevre sorunlarına duyarlı hale gelmelerini amaçlayan bir program olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca çevresel bilinci geliştirmeyi ve çevre okuryazarlığı oluşturmak amacıyla yürütülen, yeşil bayrak ödülü olan bir program olduğuna değinmişlerdir. Özellikle koordinatör öğretmenlerin ve yöneticilerin program hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Koordinatör öğretmenler programı çeşitli yönleriyle ifade etmiş ve programı teferruatıyla anlatmışlardır. Fakat bazı uygulayıcı öğretmenlerin konu hakkında eksik öğrenmelerinin olduğu fark edilmiştir. Konu hakkındaki eksiklerini de koordinatör öğretmenler ve yöneticiler sayesinde telafi etmişlerdir. Öğretmenler program hakkında bildiklerini ifade ederken programın özelliklerine, kapsamına ve amacına yönelik cevaplar vermişlerdir. Verilen cevaplar alt temalar altında ifade edilmiştir. Bu durumla ilgili Ö12, Ö19 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

Ö12: Çevre eğitimi veren bir program. Çocuklarda çevre bilinci oluşturan ve çevreye saygı duymayı hedefliyor. Aslında sadece çocuklarda değil okulun tüm çalışanlarını kapsayan bir program (Çevre eğitimi veren bir program).

Ö19: Öğrencilerin çevreye ilgi duymasına ve temiz bir çevre için sorumluluk kazanmasına yardımcı oluyor. Program gönüllü öğretmenler tarafından uygulanır. Çocuklar öğrendiklerini kendi ailelerine ve sosyal çevrelerine aktarırlar (Gönüllülük esasına göre yürütülür).

Katılımcılar program hakkında bildiklerini ifade ederken programın amacına değinmişlerdir. Bu amaçlar çeşitli ifadeler ile ortaya konmaktadır. Özellikle “Çocuklarda çevre bilinci oluşturmak” ifadesi katılımcılar tarafından sıkça kullanılmıştır. Buna göre program başta çocuklar olmak üzere, toplumda çevre

bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Eko-okul programı kapsamında yapılan etkinlik ve çalışmaların, okulun tüm paydaşlarını kapsamayı, toplumsal farkındalık anlamında önemli bir adım olarak görülmektedir. Çevre tahribine karşı geniş kitlelere ulaşarak programın etkisinin artırılması düşünülmektedir. Çünkü geniş kapsamlı çözümler, ancak toplumun bilinçlenmesi ile ortaya konulabilir. Bu konularda Ö5, Ö9, K3, Y5 bunu şöyle ifade etmiştir:

Ö5: Çocuklarda ve ailelerde çevre bilinci geliştiriyor. Bu konuda çok eksiklerimiz var zaten. Artık çevreyi fazla önemsemiyoruz. Bu da çevreye zararı artırıyor (Çevre bilinci oluşturmak).

Ö9: Çalışmalara tüm okul çalışanlarını ve aileleri de katıyoruz. Toplumsal bilinçlenmeye katkı sunduğumuzu düşünüyorum. Ormanlar hakkında şarkılar öğretilmesi, eko koro gibi çalışmalar yaptık. Sosyal etkinliklerde çevre vurgusunu pekiştirdik (Çevreye duyarlı bir toplum).

K3: Doğayı severek çevre dostu bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca doğaya verdiğimiz zararı fark ediyoruz. Zaten bütün kirliliğinin kaynağı insan değil mi? Bu konuda farkındalık oluşmasını sağlamaktadır. Çocuklarda programın etkili olduğunu düşünüyorum. Onları çevre dostu olarak görmek güzel (Çevreye dost bireyler yetiştirmek).

Y5: Program bilinçli tüketici olmanın önünü açıyor (Bilinçli tüketici).

Öğretmen görüşlerinden programın amacı dâhilinde verdikleri cevaplar incelendiğinde, çocukların doğa ile geçirdikleri zaman arttıkça çevreye daha duyarlı bireyler haline geldiğine değinilmiştir. Çünkü doğa ile fazla vakit geçiren bireylerin, doğaya karşı yakın ilişkiler kurması kolaylaşır. Teknolojinin gelişmesi, çocukları teknolojik aletlere bağımlı hale getirmiş ve çocukların doğa ile olan bağlarını zayıflatmıştır. Bu da çocukların doğadan uzaklaşmasına sebep olmuştur. Doğadan uzaklaşan çocuklar doğaya karşı yabancı kalmış ve duyarsız hale gelmişlerdir. Oysaki doğa ile iç içe olan bireyler doğanın kıymetini daha iyi bilmektedirler. Bununla birlikte Türkiye ve tüm dünya için önemli olan geri dönüşüm konusu da öğretmenler tarafından ifade edilen bulgular arasındadır. Doğal zenginlikler ve ülke

ekonomisi açısından önemli bir yeri olan geri dönüşüm kavramının öğrencilere anlatılması, programın amaçlarından olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda Ö1, Ö6 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Ö1: Eko-okul programı ile çocukların doğada daha çok zaman geçirmeleri destekleniyor. Böylece çevreye duyarlı bireyler olabiliyorlar (Doğa ile iç içe eğitimi vurgular).

Ö6: Özellikle geri dönüşüm konusunda önemli çalışmalar oldu diyebilirim. Evde kullanılmayan malzemelerden çeşitli oyuncaklar yaptık. Bu hem çocukların hem de velilerin hoşuna gitti (Geri dönüşümü anlatmak).

Programın kapsamına vurgu yapan katılımcı görüşleri incelendiğinde, veli iletişiminin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Okul, veli ve öğrenci üçlü sacayağı düşünüldüğünde, velinin eğitim üzerindeki rolü ortaya çıkmaktadır. Veli olmadan çevre eğitiminin başarılı olması mümkün görülmemektedir. Programın etkili olabilmesi için veli desteğinin şart olduğu, okul ve veli ilişkisinin sıcak tutulması gerektiği ifade edilmiştir. Velilerin üstleneceği aktif roller ile program daha etkili olabilmektedir. Öğretmenler programı velilere anlattıklarını, bazı aşamalarda velilerden doğrudan faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Program etkinliklerine öğrenci velileri doğrudan katılım sağlayabilmişlerdir. Hatta bir kısım etkinlikler doğrudan veli eliyle yürütülmüştür. Ayrıca öğretmenler programın uygulanmasında hazırlanan kitapları incelediklerini, yeri geldiğinde bu kitaplardan istifade ettiklerini belirterek, kendi yaş grubu öğrencilerde programın etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Program kapsamında hazırlanan bu kitapçıkların öğretmenlere rehber olduğu anlaşılmıştır. Bu konularda Ö12, Ö28, Ö30 görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

Ö12: Programda velilerin desteği de önemli. Bazı çalışmaları veliler üstlendi. Velileri işin içine katmak gerekiyor. Aksi halde çalışmalar etkisiz kalıyor. Ayrıca yapılan bazı etkinliklerde veli izni şart (Öğrenci velileri).

Ö28: Programa başlarken programın internet sitesinde olan program kitapçıklarını inceledik. Çocuklar için pratik etkinlikler var. Su, enerji

kitapçıkları vardı. Genel olarak onlardan yararlandık (Basit ve pratik etkinlikler).

Ö30: Küçük yaştaki çocuklarda böyle çalışmalar etkili bence. Daha kalıcı oluyor ve çocuklar unutmuyor (Somut konular).

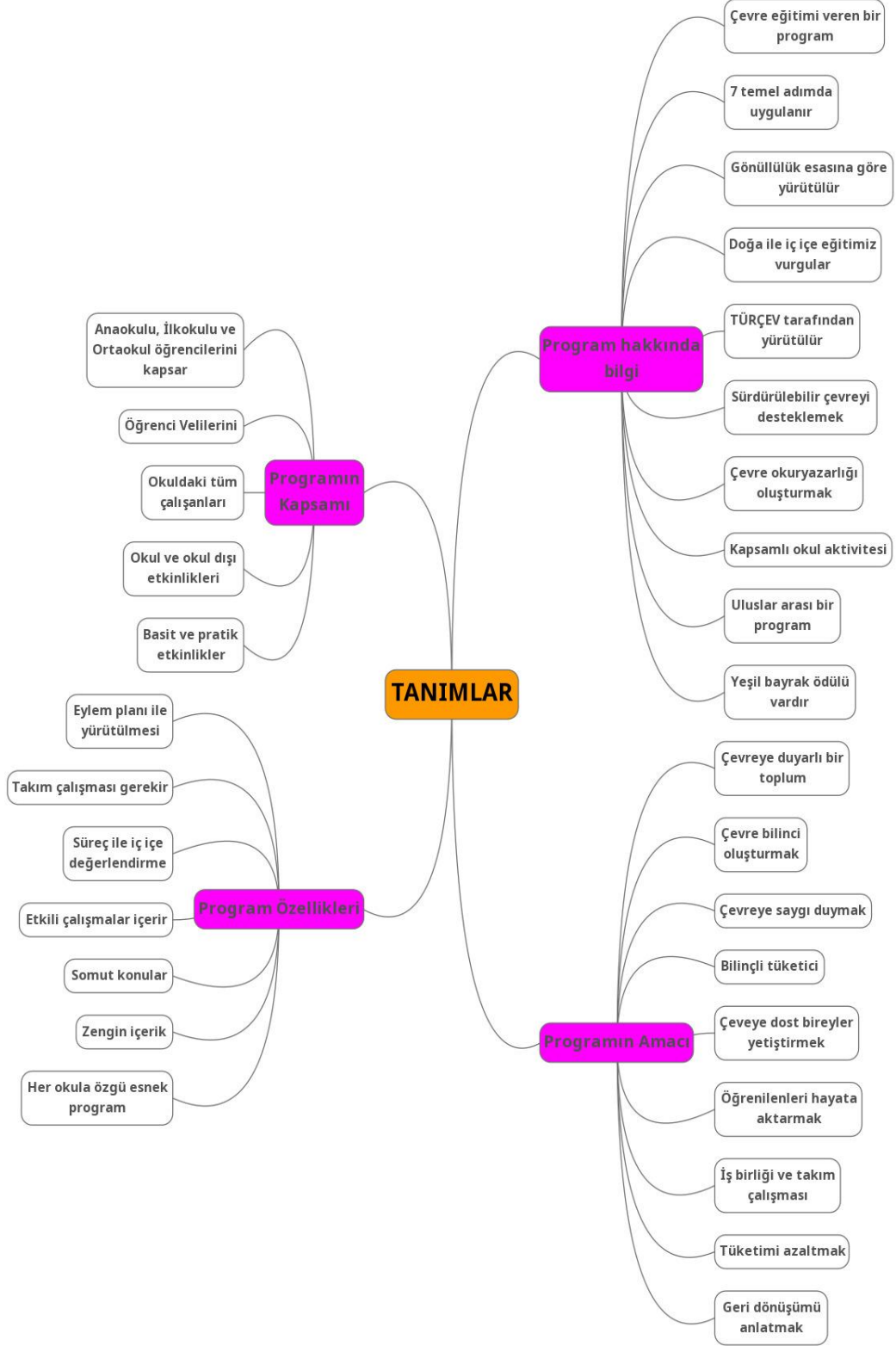
Öğretmen ve yöneticiler program hakkında görüşlerini ifade ederken programın özelliklerine de değinmişlerdir. Program uygulayıcılarının ayrıntı denebilecek noktaları görmeleri programın iyi irdelendiğini göstermektedir. Öğretmenlere göre uygulama sırasında takım çalışması yapılması başarının artmasında önemli bir etkidir. Takım olabilen, bilgi alışverişinde bulunan, birbirlerini destekleyen öğretmen ve yöneticilerin olması; başarıyı artıran etkenler olarak görülmüştür. Nitekim öğretmenler karşılaştıkları sorunların çözümünde yardımlaşma ve dayanışma vurgusu yapmışlardır. Ayrıca program haritası olan eylem planının her okula özgü olmasının uygulayıcılar için kolaylık sağladığı ulaşılan bulgular arasında yer almaktadır. Her okul, eylem planını kendine özgü hazırlayabilmekte ve çalışmalarını buna göre düzenleyebilmektedir. Programın esnek yönü uygulayıcıların işlerini kolaylaştırmıştır. Bu konularda Ö21, K6 bunu şöyle ifade etmiştir:

Ö21: Ben 11 yıldır bu okuldayım. Öğretmen arkadaşlarla iyi bir birlikteliğimiz var. Programı yürütürken birbirimize yardımcı olduk. Elbette eksiklerimiz de var. Ama bunların üstesinden gelebiliriz (Takım çalışması gerekir).

K6: Bizim çağıdaki çocuklarda (4-6 yaş) etkinlikleri daha dikkatli seçmelisiniz. Eylem planını çocuklara göre hazırladık. Özellikle görsel ağırlıklı etkinliklerle programı yürüttük. Bu çalışmaları da gerek aile gruplarında gerekse okul internet sitesinde paylaştık (Her okula özgü plan).

Öğretmenlerin program hakkındaki bilgi düzeylerini öğrenmek amacıyla sorulan sorulara verilen cevaplar **Şekil 4.**'te gösterilmiştir.

Şekil 4. Tanımlar

IV.1.2. Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programının Çevre Eğitime Yönelik Katkısı Noktasındaki Görüşleri

Öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerde, programın çevre eğitimine yönelik katkısı sorulmuştur. Öğretmen ve yöneticiler programın çevre eğitimine yönelik etkilerini ifade etmişlerdir. Görüşmeler sonunda ortaya çıkan tema ve alt temalar **Tablo 11.**'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Çevre Eğitimi

Temalar	Alt Temalar	<i>f</i>	%
Çevre İçin Etkinlikler Yapma	Çeşitli yarışmalar düzenleme	3	6
	Çevreyi sanatsal etkinliklerle anlatma	3	6
	Doğa yürüyüşleri düzenleme	2	4
	Eko dergi ve gazete çıkarma	2	4
	Şiir, resim çalışmaları	2	4
	Alanında uzman konuklar	1	2
	Tiyatro, sunum ve drama çalışmaları	2	4
	Fidan dikimi	1	2
	Afiş çalışmaları	3	6
	Sınıflarda bitki yetiştirme	2	4
Çevre Bilinci Oluşturma	Doğayı sevmek	4	8
	Geri dönüşüm ile tanışmak	3	6
	Atık pil toplama	3	6
	Orman yangınlarına dikkat çekme	3	6
	Çevre odaklı düşünme	1	2
	Enerji ve su konusunda bilgilendirme	2	4
İnsanın Çevreye Etkisini Fark etme	Canlı çeşitliliğinin azalması	1	2
	Doğal çevreyi tahribin artması	2	4
	Çöp miktarını azaltmak	1	2
	Nesli tükenen canlılar	2	4
	Çevre kirliliğinin artması	3	6
Çevresel Duyarlılık Kazanma	Çevre sorunlarıyla ilgilenme	3	6
	Kaynakların sınırsız olmadığını fark etme	2	4
	Değişen tüketim alışkanlıkları	1	2
	Çevreye karşı kazanılan olumlu	1	2

	davranışlar		
	Çevresel farkındalık kazanma	2	4
Çevreyi Koruma Güdüsü Geliştirme	Çevreye verilen zararı azaltma	4	8
	Temiz çevre için sorumluluk alma	2	4
	Çevreyi temiz tutmak	6	13
	Doğal zenginliğimizi korumak	1	2
	Çevreyi koruyucu tedbirler almak	3	6
Çevresel Değerleri Fark Etme	Doğal çevrenin önemini fark etme	1	2
	Doğayı aracısız keşfetme	1	2
	Canlılar üzerinde bilgi sahibi olmak	1	2
	Sürdürülebilir çevre	1	2
	Biyolojik çeşitliliği fark etme	1	2
Tasarruf Yapmak	Enerji tasarrufu	3	6
	Su tasarrufu	2	4
	Okul malzemelerinde tasarruf	4	8
	Tasarrufu öğrenmek	6	13
	Tüketmeden üretmeyi öğrenmek	1	2

Tablo 11. incelendiğinde en yüksek frekansa sahip alt temanın “Çevreyi koruma güdüsü geliştirme” teması altında “Çevreyi temiz tutmak” alt teması olduğu görülmektedir. Ayrıca farklı temalar altındaki “Fidan dikimi, değişen tüketim alışkanlıkları, çevreye karşı kazanılan olumlu davranışlar, doğal çevrenin önemini fark etme, su tasarrufu ve enerji tasarrufu” alt temaları yüksek frekanslarda ifade edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin, programın çevre eğitimine katkısını farklı başlıklarla ifade ettikleri görülmektedir. Bu konuda çocukların ilgisini çekmek için çevre konulu çeşitli yarışmalar düzenlendiği, çevreyi çeşitli sanatsal yönlerle ifade çalışmaları yapıldığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmaların sergilenmesi önemli görülmüştür. Öğretmenler yapılan çalışmaları bazen sınıf panolarında, bazen de okul panolarında sergilediklerini ifade etmişlerdir. Tüm çalışmaların birlikte sergilendiği etkinlikler de düzenlendiği belirtilmiştir. Çalışmaların sergilenmesi hem programın etkinliğini arttırmış, hem de çocukları mutlu ettiği ifade edilmiştir. Çevre için etkinlikler yapma temasını içeren beyanlardan Ö2, Y5, Y6 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö2: Mesela okulumuzda yaptığımız çalışmaları gösteren eko gazetemiz oldu. Bu çocukların ilgisini çekmişti ve yaptıklarını görmeleri onları sevindirmişti (Eko dergi ve gazete çıkarma).

Y5: Sınıflara uygun küçük saksılar koyduk. Bu saksılarda çocuklarla nohut ve fasulyeler ettik. Çocuklar bu bitkilerin takibini yaptılar. Fasulye ve nohutların büyüüyüp gelişmesine şahit oldular (Sınıflarda bitki yetiştirme).

Y6: Resim dersinde yapılan afişleri okul panolarına ekliyoruz. Çocuklar kendi yaptıklarını görünce seviniyorlar. Hem öğrenilenlerin paylaşımı daha kolay oluyor (Çevreyi sanatsal etkinliklerle anlatma).

Çevre bilinci oluşturma temasında öğretmenlerin cevaplarına göre çocukların ilk kez tanıştıkları atık pil toplama, geri dönüşüm gibi kavramlardan bahsedilmiştir. Öğretmenler programın asıl amacının doğayı sevmek ve doğal kaynakları bilinçli kullanmak olduğunu ifade etmişlerdir. Doğayı sevmenin, doğayı korumak için ön koşul olduğu vurgulanmıştır. Doğayı seven insanların doğayı koruyacakları, bu sebeple de doğa sevgisinin kalplerde yer etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin Ö15 bu durumu şekilde ifade etmiştir:

Ö15: Öğrencilerin doğayı sevmelerine olanak sağlıyor. Derslerde doğal kaynakları bilinçli kullanmamız gerektiğini ifade ediyoruz (Doğayı sevmek).

Öğretmenlerin cevaplarında dünya için önemli bir konu olan, insanlığın doğaya verdiği zararlar da yer almaktadır. “İnsanın çevreye etkisini fark etme” temasında “Doğal çevreye verdiği tahribin artması” ve “Nesli tükenen hayvanlar” gibi cevaplara ulaşılmıştır. Zaman geçtikçe insanın doğaya verdiği zararlar artmakta ve insan kaynaklı çevre problemleri çoğalmaktadır. İnsanoğlunun bu zararlı etkisini fark etmesi çözüm için önemli bir adımdır. Katılımcılardan Y2 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Y2: Çevre kirliliğın büyük problem. Biz küçük yaşlarda buna vurgu yapmalıyız. Öğrenciler sınıfını, okulunu temiz tutarsa çevreyi de kirletmemeyi öğrenir. Benim yönetici olarak çocuklara söylediğim hep şudur: okulu temizlemekle

okulu temiz tutamayız, okulu kirletmemekle temiz tutarız (Çevre kirliliğinin artması).

“Çevresel duyarlılık kazanma” önemli bir diğer temadır. Bu tema altında “Çevre sorunlarıyla ilgilenme, değişen tüketim alışkanlıkları, tüketmeden üretmek” gibi alt temalar bulunmaktadır. Özellikle kaynakların sınırsız olmadığı fikri insanlarda yer etmelidir. Doğal kaynakları sınırsız sanan insanoğlu, bunları israf edip gereksiz kullanabilmektedir. Küçük yaşlardan itibaren kaynakları bilinçli kullanmak fikri çocuklarda yer etmelidir. Bu durumla ilgili Y2, Ö35 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Y2: Çevre kirliliği artık büyük sorun. Her geçen gün artıyor. Bu konuda bilinçlenmemiz gerekiyor. Programda buna vurgu yapılıyor (Çevre kirliliğinin artması).

Ö35: Çok ilginç bir konu var. Çocuk, “Marketten su istiyoruz geliyor.” diye düşünüyor. Hazıra alışmış bir nesil. Hâlbuki o suyun kıymeti bilinmezse her kaynak gibi o da tükenebilir. Kaynaklar sınırsız değil (Kaynakların sınırsız olmadığını fark etme).

Ayrıca “Çevreyi koruma güdüsü geliştirme, çevresel değerleri fark etme, tasarruf yapma” temaları görüşmelerden çıkan diğer temalardır. Çocuklara görev ve sorumluluklar vermek, istenmeyen davranışların azalmasında önemli bir etkiye sahiptir. Verilen ödev ve yükümlülükler çocuklarda sorumluluk alma ve verilen görevi yerine getirme duygusunu geliştirmektedir. Uygulama esnasında çocuklara sorumluluklar verilerek sınıf düzeni sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler bu durumdan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte tasarruf konusunun program kapsamında işlendiği, müfredata ek olarak çocuklara katkı sağladığı ifade edilmiştir. Özellikle tasarruf konusunda öğrencilerde değişikliklerin olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenlerden Ö27, Ö30, Ö37 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö27: Çocuklara sorumluluklar verdim. Bu hem sınıf düzeni hem de öğrenme açısından iyi oldu. Sınıfta istenmeyen davranışlar azaldı. Çocukta sorumluluk

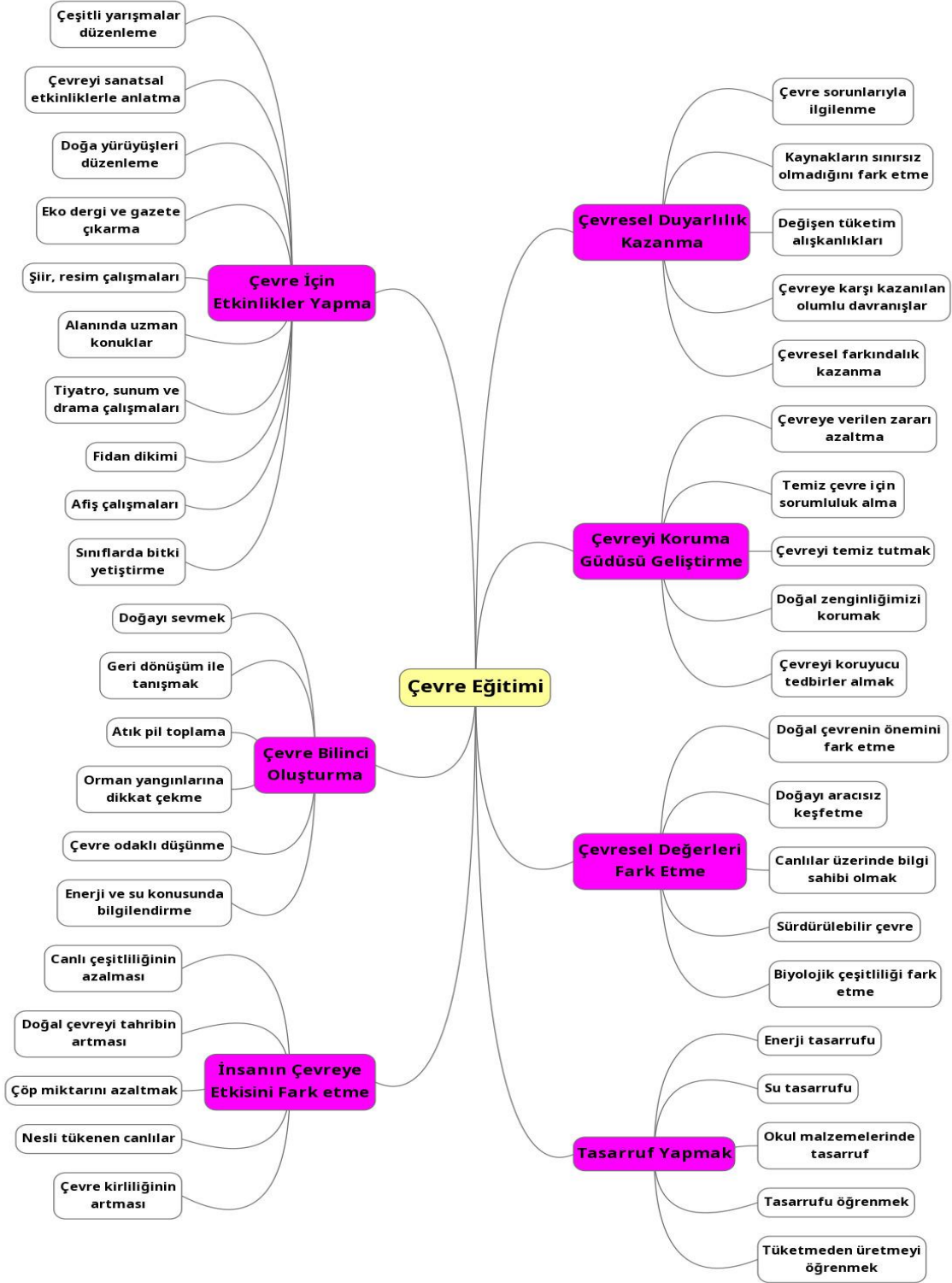
bilinci gelişti. Mesela her gün sınıfa nöbetçiler belirledim. Onlar o gün sınıfın temizliğinden sorumlu oldu (Temiz evre için sorumluluk alma).

30: Bir etkinlik yapmıştık. Çocuklar çok sevmişti. Her sınıfa bir bitki adı verdik. ınar, kavak, incir. Değişik resimler astık. Çocuklar bitkiler hakkında bilgi sahibi oldular ve o bitkileri daha çok sevdiler. Belli bir zaman sonra hayvan isimleri gibi (Canlılar üzerinde bilgi sahibi olmak).

37: Enerji tasarrufu sağlandı. En basitinden lavaboda, sınıflarda gereksiz yanan lambaları söndürme alışkanlığı (Enerji tasarrufu).

Öğretmen ve yöneticilerin, programın evre eğitimine katkısı noktasındaki görüşleri **şekil 5.**'te gösterilmiştir.

Şekil 5. Çevre Eğitimi

IV.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular: Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programını Benimsemeye Yönelik Görüşleri

Öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerde öğretmen ve yöneticilerin programı benimsemeye yönelik görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların, programdan memnuniyetleri ve program ile nelerin değiştiği konuları hakkında görüşleri alınmıştır. Görüşmeler sonunda ortaya çıkan tema ve alt temalar **Tablo 12.**'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Programı Benimseme

Temalar	Alt Temalar	<i>f</i>	%
Program İle Nelerin Değiştiği	Tüketim alışkanlıkları	6	13
	Kaynakların sınırsız olduğu fikri	3	6
	Okuldaki faaliyet sayısı	2	4
	Çocukların iletişim becerileri	2	4
	Çevreye bakış açıları	2	4
	Beslenme alışkanlıkları	3	6
	Spor yapma alışkanlıkları	2	4
Programdan Memnuniyet	Çoklu zeka kuramı içeriyor	2	4
	Program heyecan getirdi	3	6
	Değerler eğitimi mevcut	2	4
	Uygulaması kolay	3	6
	Sorumluluk almayla İstenmeyen davranışlar azaldı	2	4
	Yeşil bayrak ödülü	3	6
Programın Gerektirdikleri	Raporlama	1	2
	Çalışmaları sergileme	1	2
	Yeni yaklaşım ve etkinlikleri bilme	1	2
	Zaman ve emek	2	4
	Bilgi birikimi	1	2
	Sene boyu devamlılık	2	4
	Takım çalışması ve iş birliği	1	2
Programın Türkiye'deki Durumu	Türkiye'de sayısı giderek artıyor	1	2
	Erzincan'da 10 okulda uygulanıyor	1	2
	Türkiye şartlarına uygun	1	2
	Avrupa'nın gerisindeyiz	1	2

Tablo 12. incelendiğinde en yüksek frekansa sahip alt temanın "Program ile nelerin değiştiği" teması altında olan "Tüketim alışkanlıkları" alt teması olduğu görülmektedir. Program ile çocukların israf etmeden tüketim alışkanlığı kazandığı anlaşılmıştır. Ayrıca "Kaynakların sınırsız olduğu fikri" de verilen cevaplar arasındadır. Öğretmen görüşleri incelendiğinde program ile nelerin değiştiği sorusuna "Tüketim alışkanlıkları" ve "Okuldaki faaliyet sayısı" cevaplarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcılar programın hedeflerinden olan, gereksiz tüketimden kaçınmanın hedefine varıldığı görüşünü dile getirmişlerdir. İmkânların artmasıyla insanların istediklerine ulaşması kolaylaşmıştır. Haliyle de tüketim artmıştır. Artan tüketimin azaltılması, bilinçli tüketim alışkanlığının kazanılması program ile değişen konular arasındadır. İnsanların ihtiyacından fazlasını tükettiği ve bunu fark etmediği ifade edilmiştir. Bu durumla ilgili Ö8, Ö10 görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö8: Proje ile tüketim alışkanlığı değişiyor. Daha bilinçli nesiller yetiştiğini düşünüyorum. Bireylerde çevreye karşı duyarlılık geliştiğini fark ediyoruz. Bu sadece öğrencilerde değil, projenin bütün paydaşlarında ortaya çıkıyor. Özellikle çocukların doğaya karşı daha hassas olduklarını görüyoruz. Çevre konusunda farkındalık oluşturarak çevreye önemli bir katkı sunmaktadır (Tüketim alışkanlıkları).

Ö10: Aslında yaşantımıza bakarsak lüzumsuz tüketimin fazla olduğunu görüyoruz. Mesela akan musluk, yanan lamba. Bu konuda çocukların daha duyarlı olmalarına çalışıyorum. Özellikle tasarruf konusunda çok fazla faaliyet yürüttük (Okuldaki faaliyet sayısı).

Programın beslenme üzerindeki etkisine değinen katılımcılar olmuştur. Çocukların zararlı besinleri tüketme alışkanlıkları bilinen bir gerçektir. Bunun yerine mugaddi (Besleyici) besinlerin tercih edilmesi, abur cubur tüketiminin azaltılması önemlidir. Böylelikle hem sağlıklı nesiller yetişecek hem de zararlı alışkanlıklar azalacaktır. Okullarda yapılan beslenme saatlerinde buna dikkat edildiği ifade edilmiştir. Çocuklar için mugaddi besinler tercih edilmiş, velilerin bu konuda bilgilendirildiği belirtilmiştir. Öğretmen ve velilerin, beslenmedeki bu değişimlerden

memnun oldukları görülmüştür. Öğretmenlerden Ö15 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Ö15: Beslenme konusunda önemli değişiklikler oldu. Mesela abur cubur yemeği azaltıyoruz. Bunun yerine daha faydalı besinler tercih ediyoruz. Zaten çocuklar hazır gıdalara alışmışlar. Bari okulda bu tür besinler yemesinler. Bu konuda velilerimizin de desteğini aldık (Beslenme alışkanlıkları).

Katılımcı görüşleri “Programdan memnuniyet” teması altında da incelenmiştir. Öğretmen ve öğrencileri güdülemede, ödül teşvikinin önemli bir etken olduğu görülmektedir. Program sonrası verilen yeşil bayrak ödülü veliler, öğrenciler ve öğretmenler üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Bu ödülü almak isteyen öğretmen ve yöneticilerin, ödül süresi olan iki yılı tamamlamak istedikleri anlaşılmıştır. Öğretmenlerin, öğrencileri de bu yolla teşvik ettiği belirlenmiştir. Ödülü almak isteyen öğrenci ve öğretmenlerin, programa daha fazla katılım sağladığı görülmüştür. Program ile okulun isminin daha fazla duyularak popülaritesinin artması da öğretmenler için önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Bulunduğu bölgede yeşil bayrak ödülünü almak, okulun adının duyulmasında önemli olmuştur. Ayrıca öğretmenlerin, programı uygulayan diğer okullardaki öğretmenlerle iletişim ve iş birliği içinde oldukları belirtilmiştir. Programın uygulanmasının kolay olduğu da öğretmen görüşlerinden anlaşılmıştır. Katılımcılardan Ö16, Ö17, K4, Ö31 görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö17: Programdan memnunum. Program sayesinde yeşil bayrak ödülü aldık. Bu sembolik de olsa çok değerli. Çocuklarda da etkili oldu (Yeşil bayrak ödülü).

K4: Program ile okulumuza heyecan geldi. Okulun ismi daha da duyuldu. Program sonunda yeşil bayrak ödülümüz var. Uluslararası anlamda geçerliliği olan bir etiket. Çevreye saygı duyan okulu temsil ediyor. Bu da gurur verici (Program heyecan getirdi).

Ö16: Bizim manevi değerlerimiz olduğu gibi maddi değerlerimiz de var. Mesela ormanlar. Mesela su. Bunların kıymetini bilmeliyiz (Değerler eğitimi mevcut).

Ö31: Programın uygulanmasının kolay olduğunu düşünüyorum. Her okul yapabilir. Sadece biraz girişken olmanız gerekiyor (Uygulaması kolay).

Araştırmada programın gerekliliği konusunda yapılan çalışmaların sergilenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Etkinlik ve çalışmaların; öğrenci, öğretmen ve davetliler üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Öğretmen ve öğrencilerin kendi çalışmalarını sergilerken memnun olduğu, velilerin de çocuklarının çalışmalarını izlemek için okula geldikleri anlaşılmıştır. Bu konuda Ö20 görüşünü şöyle ifade etmiştir:

Ö20: Programda çalışmaları sergilemek çok verimli oldu. Biz değişik zamanlarda sergiler yaptık. Bu sergilere çeşitli yerlerden davetliler katıldı. Davetliler ve veliler bu sergilere ilgi gösterdiler (Çalışmaları sergileme).

Görüşmelerde, ciddi bir planlama ile program gerekliliklerinin yerine getirileceği, programa sarf edilen emeğin karşılığının alınacağı belirtilmiştir. Bazı öğretmen ve yöneticilerin buna benzer projeleri daha önce de uyguladığı ve bu konuda tecrübeli olduğu anlaşılmıştır. Bu durumla ilgili Ö25 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Ö25: Her proje gibi bu da emek ister. Çalışırsanız bir şeyler yapmak isterseniz meyvelerini görürsünüz. Uzun erimli bir program. Programı yürütürken sabırlı olmanız gerekiyor. Zaten ödülü de en erken iki yıl içinde alabiliyorsunuz (Zaman ve emek).

Araştırma sonucunda programın sürekliliğinin sağlanmasının program gereklilikleri açısından önemli olduğu anlaşılmıştır. Programın sadece belli zaman dilimlerinde değil, bütün seneye yayılarak uygulanması vurgulanmıştır. Belirli gün ve haftaların önemine değinilmiştir. Programın okulun bir parçası olması gerektiği vurgulanmıştır. Program ile maddi ve manevi değerler işlenmiştir. Bunlar içinde doğal zenginlikler olan ormanlar önemli bir yer tutmaktadır. Ormanlar ile ilgili çeşitli

etkinlik ve çalışmalar yürütüldüğü belirtilmiştir. Tüm bu çalışmalar yapılırken Avrupa ülkelerinden geride kaldığı ifade edilmiştir. Ö11 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö11: Program tüm seneye yayılmalı. Her ayın ayrı bir özelliği var. Bunlar değerlendirilebilir (Sene boyu devamlılık).

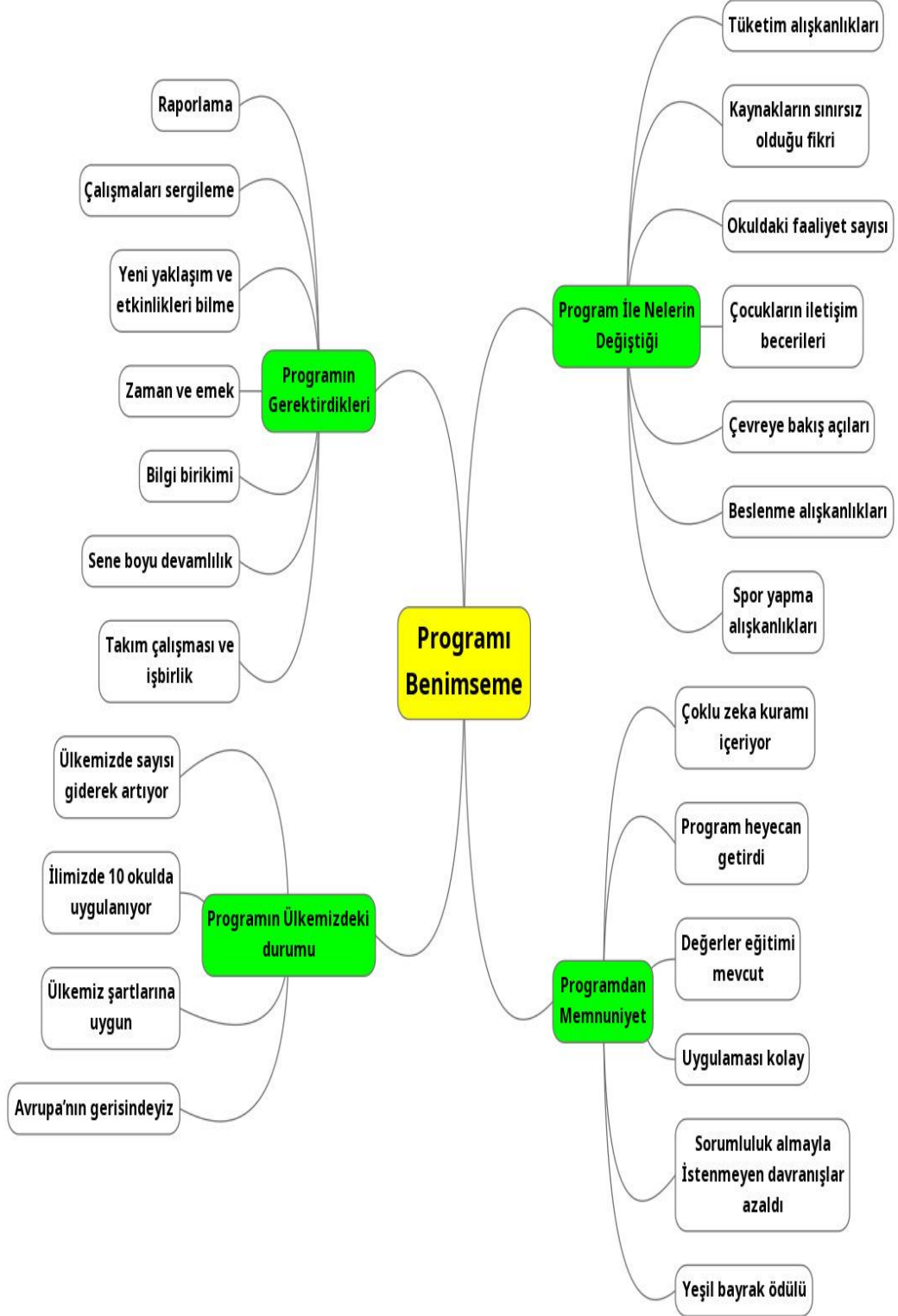
Programın Türkiye'deki durumuna da değinen öğretmenler olmuştur. Bu cevaplar "Programın Türkiye'deki durumu" teması altında irdelenmiştir. Bazı öğretmenler Türkiye ile Avrupa'yı karşılaştırırken bazı öğretmenler Erzincan ilindeki durumu değerlendirmiştir. Ö22, Ö32 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö22: Almanya'da binlerce okulda uygulanıyor. Bizim ülkemizde de uygulanabilir. Bazı aksaklıklar giderilirse her okul uygular rahatlıkla (Avrupa'nın gerisindeyiz).

Ö32: Program Erzincan'da on okulda var. Yanılmıyorsam yakınımızdaki... anaokulunda da uygulanıyor. Fikir alışverişinde bulunmuştuk (Erzincan'da on okulda uygulanıyor).

Öğretmenlerim programı benimseme durumlarına yönelik verdikleri cevaplar **Şekil 6.**'da gösterilmiştir.

Şekil 6. Programı Benimseme

IV.2.1. Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programının Kazanımları Noktasındaki Görüşleri

Öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerde öğretmenlere programın uygulamadaki başarısı hakkında sorular sorulmuştur. Öğretmenlerin programın uygulama noktasındaki başarı durumlarını ifade etmeleri istenmiştir. Öğretmenler; okulun, velilerin, öğrencilerin ve öğretmenlerin kazanımlarından oluşan başarıları ifade etmişlerdir. Görüşmeler sonunda ortaya çıkan tema ve alt temalar **Tablo 13.**'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Program Kazanımları

Temalar	Alt Temalar	<i>f</i>	%
Öğrenci Kazanımları	Öz güvenin artması	2	4
	Akran öğrenmeleri	2	4
	Öğrenci sosyalleşmesi	2	4
	Kalıcı öğrenmeler	1	2
	Zararlı alışkanlıkları önleme	3	6
	Alan gezileri ile deneyim	2	4
	Problem çözme becerileri	2	4
	Gözlem yeteneği	2	4
Veli Kazanımları	Okul ile daha sıkı iletişim kurma	2	4
	Bazı etkinlikleri yürütme	3	6
	Mektup/anket ile görüş beyanı	3	6
	Programın bir parçası	2	4
Okul/Kurum Kazanımları	Okulun adının duyulması	5	10
	Çevrenin okula bakış açısının değişmesi	3	6
	Okul popülaritesinin artması	2	4
	Okul öğrenci sayısının artması	2	4
Öğretmen Kazanımları	Proje yürütme tecrübesi	2	4
	Önemli raporlama çalışmaları	2	4
	Çevre konulu etkinlikler geliştirme	2	4
	Proje yürüten diğer okul öğretmenleriyle iletişim	1	2
	Uluslararası proje yapma isteği	1	2
	Öğretmenler arasında artan iletişim	2	4

Tablo 13. incelendiğinde en yüksek frekansa sahip alt tema "Okul/Kurum kazanımları" teması altında bulunan "Okulun adının duyulması" alt temasıdır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenler, program kazanımlarını ifade ederken, dört tema üzerinde yanıtlar vermişlerdir. Özellikle öğrenciler üzerinde önemli kazanımların olduğu görülmektedir. Alan gezileri ile deneyim kazanma bu kazanımlardan biridir. Bu durumla ilgili Y3 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

Y3: Program kapsamında gezi düzenledik. Çocukları Sümela Manastırı'na götürdük. Çocukların geneli ilk kez gitmişti. Çok sevdiler. Böyle etkinlikler çocuklar için güzel hatıralar oluyor. Bu sebeple okul dışı etkinliklere ağırlık verebiliriz. Biz okul olarak bunu her sene yapmaya çalışıyoruz (Alan gezileri ile deneyim).

Program uygulandığında velilere yönelik kazanımlar olmuştur. Öğretmenlerin ifadelerine göre bazı çalışmalar doğrudan veli eliyle yapılmıştır. Velilerin programa dâhil olması uygulamayı kolaylaştırmıştır. Velilerin desteğiyle bazı etkinlikler yürütülmüştür. Programa dahil olan velilerin hem okul ile etkileşimleri artmış hem de be veliler okula maddi katkıda bulunmuşlardır. Örneğin Ö10 bu durumu şekilde ifade etmiştir:

Ö10: Biz her konuda veli desteğini önemsiyoruz. Programda bazı veliler sağ olsun yardımcı oldu. Hatta bazı etkinlikleri onlar üstlendiler. Okulumuz için kermes yaptılar. Okulun ihtiyaçlarının bir kısmı bu şekilde giderildi (Bazı etkinlikleri yürütme).

Okul/kurum kazanımları noktasında, öğretmen görüşleri incelendiğinde "Okulun adının duyulması" kazanımı çok fazla dile getirilmiştir. Öğretmenlere göre buna benzer projeler veli ilgisini çekebiliyor. Okulun adının duyulması veli talebini arttırmış, bilinçli velilerin okula katılmasıyla okulun kalitesinin de arttığı ifade edilmiştir. Ö13 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Ö13: Okulun adının duyulması oluyor. Yani etkinlikler yaptıkça adınız daha fazla duyuluyor. Böylece veli talebi artıyor. Okulun kalitesi de artıyor. İlgili

veliler okulun daha iyi yerlere gelmesi için destek olabiliyor (Okulun adının duyulması).

Öğretmen ve yönetici ifadeleri incelendiğinde “Öğretmen kazanımları” temasına ulaşılmıştır. Program ile öğretmenler arasında bilgi alışverişi okul içiyle sınırlı kalmayıp diğer okul öğretmenleriyle de devam etmiştir. Programın uygulandığı komşu okullar, proje konusunda yardımlaşmışlardır. Okullar arası işbirliği ve iletişim artmıştır. Hali hazırda okullarda uygulanan uluslararası projeler mevcuttur. Bu projeler önemli ölçüde bilgi birikimi ve tecrübe gerektirmektedir. Eko-okullar programı ile bu tür projelere hazırlık yapıldığı anlaşılmıştır. Okullarda uluslararası proje yapma isteğinin gelişmesine sebep olabilmektedir. Bu durumla ilgili Y4, Ö4 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Y4: Biz okullar ortak çalışmalar da yapıyoruz. İdareci arkadaşlar ile bilgi ve tecrübe alışverişi gibi. Burası çok büyük bir yer değil. Herkes birbirini tanıyor. Zaten ara ara yapılan toplantılarda bilgi alışverişlerinde bulunabiliyoruz (Proje yürüten diğer okul öğretmenleriyle iletişim).

Ö4: Etwinning projesi de yaptık. Bu proje ona bir hazırlık oldu. Bence her okulda bu tür projeler olmalı. Çünkü bazı kazanımları sadece böyle projelerle elde edebiliyorsunuz. Hem projeler öğrenme hevesini ve dinamikliğini canlı tutuyor. Faaliyet ve etkinliklerin olması okulun havasını değiştiriyor (Proje yürütme tecrübesi).

Araştırmaya göre program sayesinde öğretmenlerin okul içinde birbirleriyle olan iletişim ve iş birliklerinin arttığı anlaşılmıştır. Programın yürütülmesinde gerek yöneticilerin gerekse de öğretmenlerin yardımlaştığı belirtilmiştir. Programın yeni olması ve bazı öğretmenlerin programı ilk defa uygulayacak olması öğretmenler arası ilişkileri arttırdığı ifade edilmiştir. Programı yürütmede sıkıntı yaşayan öğretmenler birbirlerine destek olarak sıkıntıların üstesinden geldiklerini ifade etmişlerdir. Ö27 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

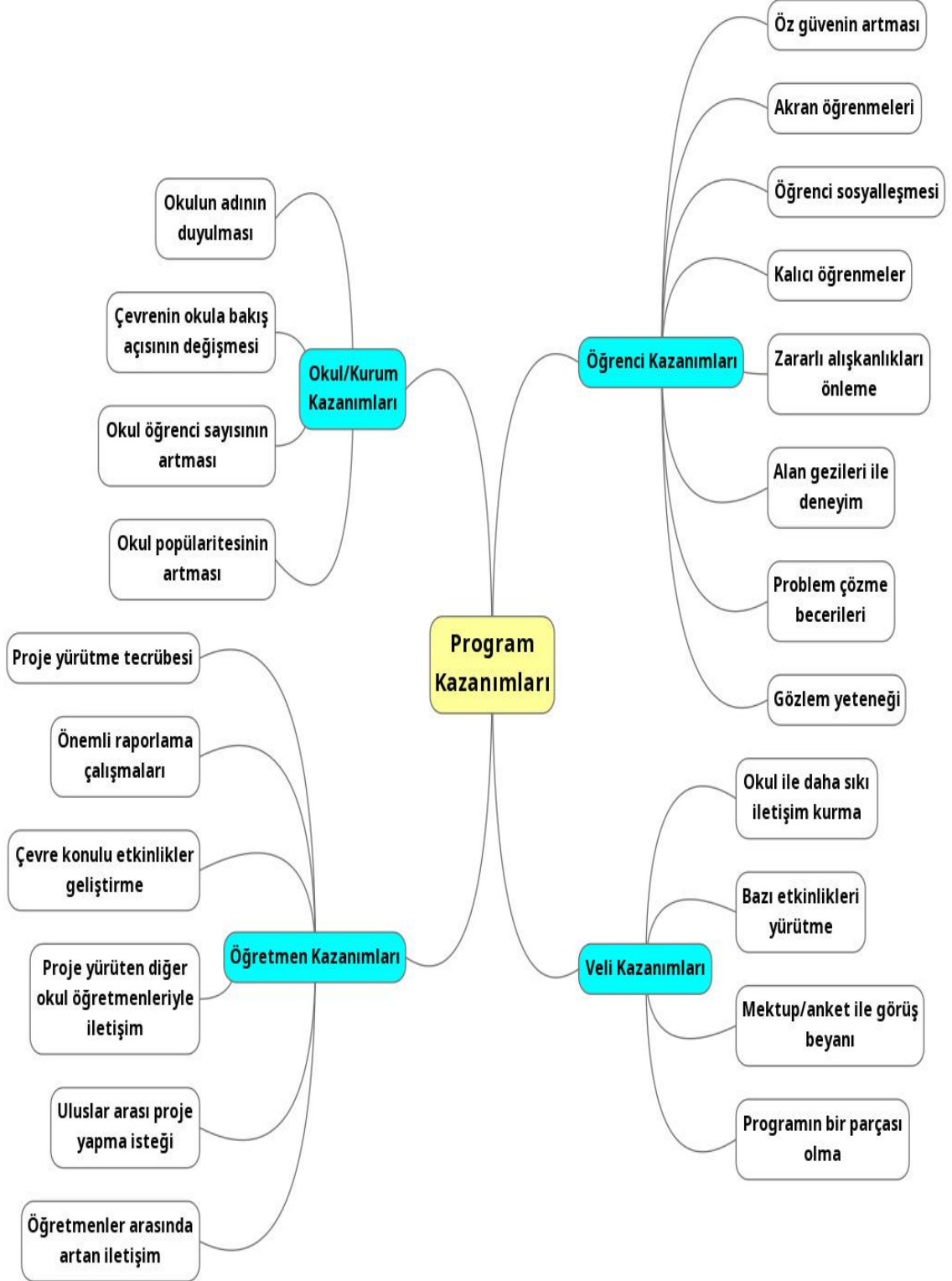
Ö27: Zorlandığımız noktalarda birbirimize destek olduk. Ortak toplantılarda daha fazla görüşme imkânımız oldu. Bizim okulda aidiyet duygusu var. Yani

okulu sahiplenme var. Herkes okula bir şeyler katabilme isteğinde olunca işler de rahat yürüyor. Yani okulumuzda aile havası da var. Bu sebeple okulumuza yeni gelen bir arkadaşımız bile bize çabucak ısınabilir. Programı yürütürken okulumuzun bu sıcak ikliminden faydalandık (Öğretmenler arası artan iletişim).

Öğretmenlerin program kazanımlarına yönelik verdiği cevaplar **Şekil 7.**'de gösterilmiştir.

Şekil 7. Program Kazanımları

IV.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular: Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eğitim Ortamlarının Eko-okul Programına Uygunluğuna Yönelik Görüşleri

Öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerde eğitim ortamlarının eko-okul programına uygunluğu noktasında sorular sorulmuştur. Görüşmeler sonunda ortaya çıkan tema ve alt temalar **Tablo 14.**'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Eğitim Ortamları

Temalar	Alt Temalar	<i>f</i>	%
Okul Bahçesi	Ekime müsait olması	3	6
	Bitki ve yeşil alanların olması	8	17
	Her sınıfa ait alanlar	3	6
	Sürekli de olsa kümes ve hayvanların bulunması	2	4
	Her bahçede uygulanabilir	6	13
	Çeşitli araç gereçlerin bulunması	3	6
Sınıflar	Panolar	3	6
	Bilgisayar ve internet	2	4
	Çeşitli görsel materyaller	3	6
Koridorlar	Pano için alanlar	2	4
	Geri dönüşüm alanları	2	4
	Afiş ve görseller	3	6
	Atık pil toplama kutuları	1	2
Konferans Salonu/Kütüphane	Eko kitaplığı	1	2
	Sunum ve filmler izlenecek alanlar	3	6
	Yarışma ve münazara alanları	3	6

Tablo 14. incelendiğinde en yüksek frekansa sahip alt tema "Okul bahçesi" teması altında bulunan "Bitki ve yeşil alanların olması" alt temasıdır. Öğretmen ifadelerine bakıldığında ideal okul ortamı noktasında okul bahçesinin büyük önem taşıdığı ifade edilmiştir. Programın yürütülmesinde, etkinliklerin yapılmasında okul bahçesi gereklidir. Okul bahçesinin de bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Özellikle bitki ve yeşil alan içeren okul bahçeleri etkinliklerin rahatlıkla uygulandığı

yerlerdir. Öğrencilerin her vakit gezi yapmaları mümkün değildir. Ancak okul bahçesi gidilebilecek en güvenli ve yakın eğitim ortamıdır. Bu sebeple öğretmenler bu konuya fazlaca değinmişlerdir. Bahçenin sınıflara ayrılarak bölünmesi, öğrencilerin kendi alanlarını sahiplenmesi ve daha fazla koruması anlamına gelmektedir. Bu sebeple geniş okul bahçeleri uygun görülmektedir. Bu durumla ilgili Ö7 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

Ö7: Bizim büyük okul bahçemiz var. Bahçede her sınıfa ait alanlar belirledik. Çocuklarda sahiplenme artıyor böylece. Hem çocuklar bahçede daha kaliteli vakit geçiriyor. Okul bahçesinin büyük ve yeşil alanlara sahip olması çok önemli (Bitki ve yeşil alanların olması).

Sınıfta eko-pano oluşturularak program etkinliği arttırılmak istenmiştir. Böylece öğrenciler yaptıkları çalışmaları sergileme fırsatları bulmuştur. Öğretmenlerden Ö5 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Ö5: Çalışmaları sınıf panolarında sergiledik. Bir müddet asılı kalıyor. Böylece okula gelen misafirler ve diğer çocuklar görebiliyor (Sınıflar-Panolar).

Yapılan etkinliklerin koridorlarda sergilenmesi önemlidir. Öğretmenler; öğrenci ve ailelerinin bu çalışmaları görmekten memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Sergileme, çalışmaların etkinliğini genişletmek adına önemli bir adımdır. Okula gelen misafirler de yapılan çalışmalardan haberdar olabilmektedir. Örneğin Ö33 bu durumu şekilde ifade etmiştir:

Ö33: Yapılan çalışmaları koridorda sergiliyoruz. Hem çocuklar hem okula gelen misafirler için etkili oluyor (Pano için alanlar).

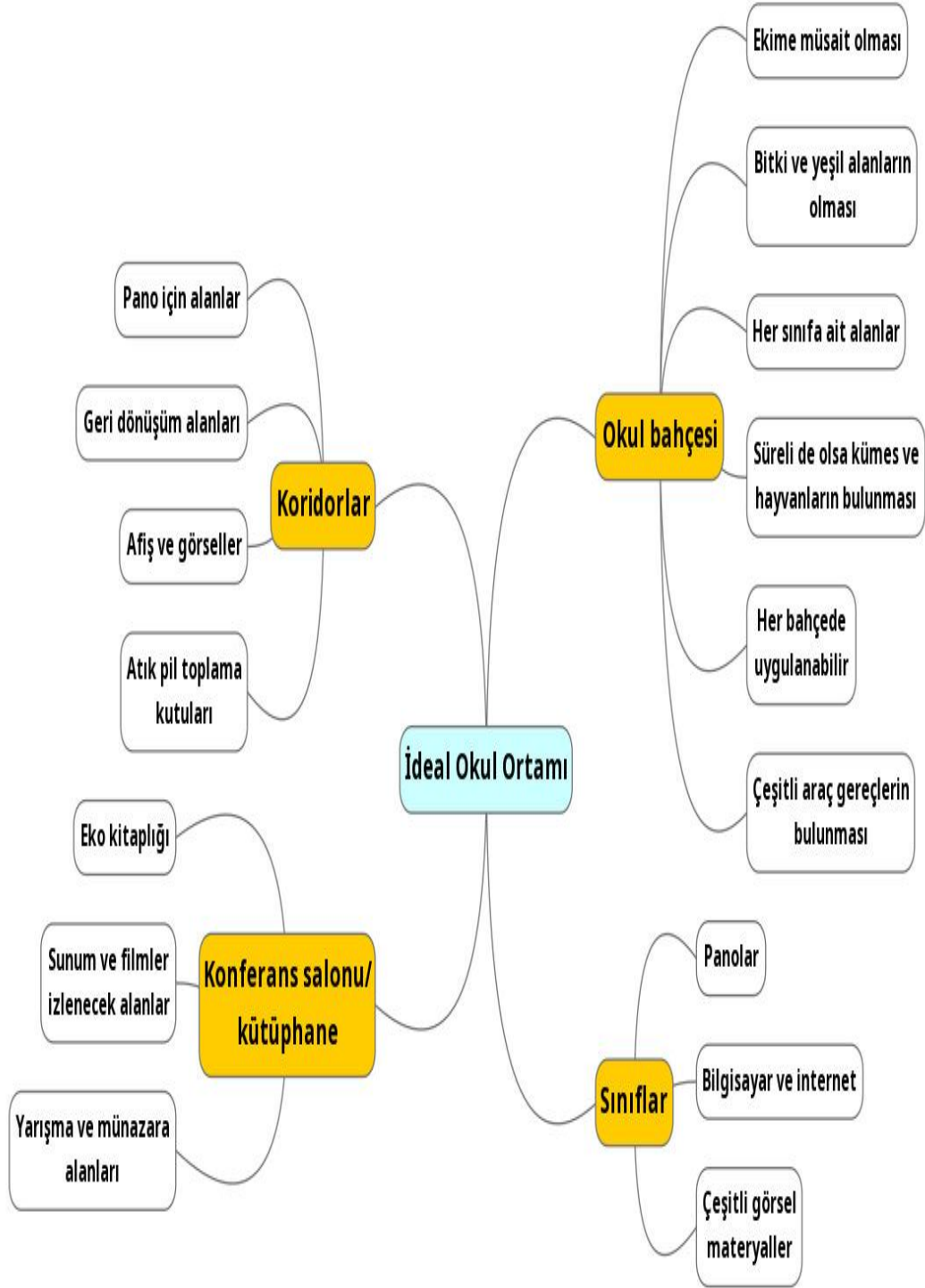
Okulun konferans salonunun olması programın uygulanmasına kolaylık sağladığı görülmüştür. Sunum, video, film izlenimleri için uygun alanları olan okullar, bu konularda kolaylık yaşamışlardır. Yer yer birkaç sınıf birleşip konu ile ilgili çalışmalar yapılarak zamandan tasarruf edilmiştir. Bu durumla ilgili Ö6 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Ö6: Çevre konulu film, sunum ve videoları konferans salonumuzda izledik. 3-4 sınıf beraber girebiliyoruz. Hem zamandan tasarruf sağlıyoruz (Sunum ve filmler izlenecek alanlar).

Öğretmenlerin ideal okul ortamına yönelik verdiği cevaplar **Şekil 8.**'de gösterilmiştir.

Şekil 8. İdeal Okul Ortamı

IV.3.2. Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Kurumdan Beklentiler Konusundaki Görüşleri

Öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerde programı uygularken kurumlarından beklentilerinin ne olduğuna yönelik sorular sorulmuştur. Program yürütülürken okulun fiziki imkânlarından, yöneticilerden ve öğretmenlerden beklentilerin ne olduğu ifade edilmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda ortaya çıkan tema ve alt temalar **Tablo 15.**'te gösterilmiştir.

Tablo 15.Kurumdan Beklentiler

Temalar	Alt Temalar	<i>f</i>	%
Öğretmen Katılımı	Takım çalışması	3	6
	Bütün öğretmenlerin aktif olması	4	8
	Gönüllülük	2	4
	Programı sürdürme isteği	2	4
	Donanım	1	2
	İş yükünün paylaşılması	6	13
Yönetici Desteği	İlgili yazışmalar	3	6
	Araç-gereç temini	3	6
	Fiziki şartları düzenleme	4	8
	Programın maddi boyutu	4	8
	Programı sürdürme	3	6
	Programa aktif katılım	5	10
Okulun Fiziki Şartları	İnternet –bilgisayar desteği	3	6
	Program alanları	2	4
	Geziler için servis	1	2
	Geri dönüştürülebilir ürünler kullanılması	2	4

Tablo 15. incelendiğinde en yüksek frekansa sahip alt tema "Öğretmen katılımı" teması altında bulunan "İş yükünün paylaşılması" alt temasıdır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenler, program ile doğan iş yükünden şikâyetçi oldukları belirlenmiştir. Program yükünün paylaşılmaması hem programı sekteye uğratmakta, hem de öğretmenlerin huzursuz olmalarına neden olmaktadır.

Öğretmenlerin bu etkinliğin yükünün bütün öğretmenlerle paylaşılmasını önemsedikleri belirlenmiştir. Bu durumla ilgili Y2 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

Y2: Programda gönüllülük esas. Bunu sadece çocuklar için yapıyoruz. Eğer devam edeceksek herkes programdan bir pay almalı. Yoksa işin içinden çıkamayız (İş yükünün paylaşılması).

Programda yöneticilere önemli görevler düşmektedir. Öğretmenlerin yöneticilerden bu desteği görmek istedikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlere destek ve yardımcı olan yöneticiler öğretmenlerin iş yükünü azaltmıştır. Örneğin bu durumu Y7 şu şekilde ifade etmiştir:

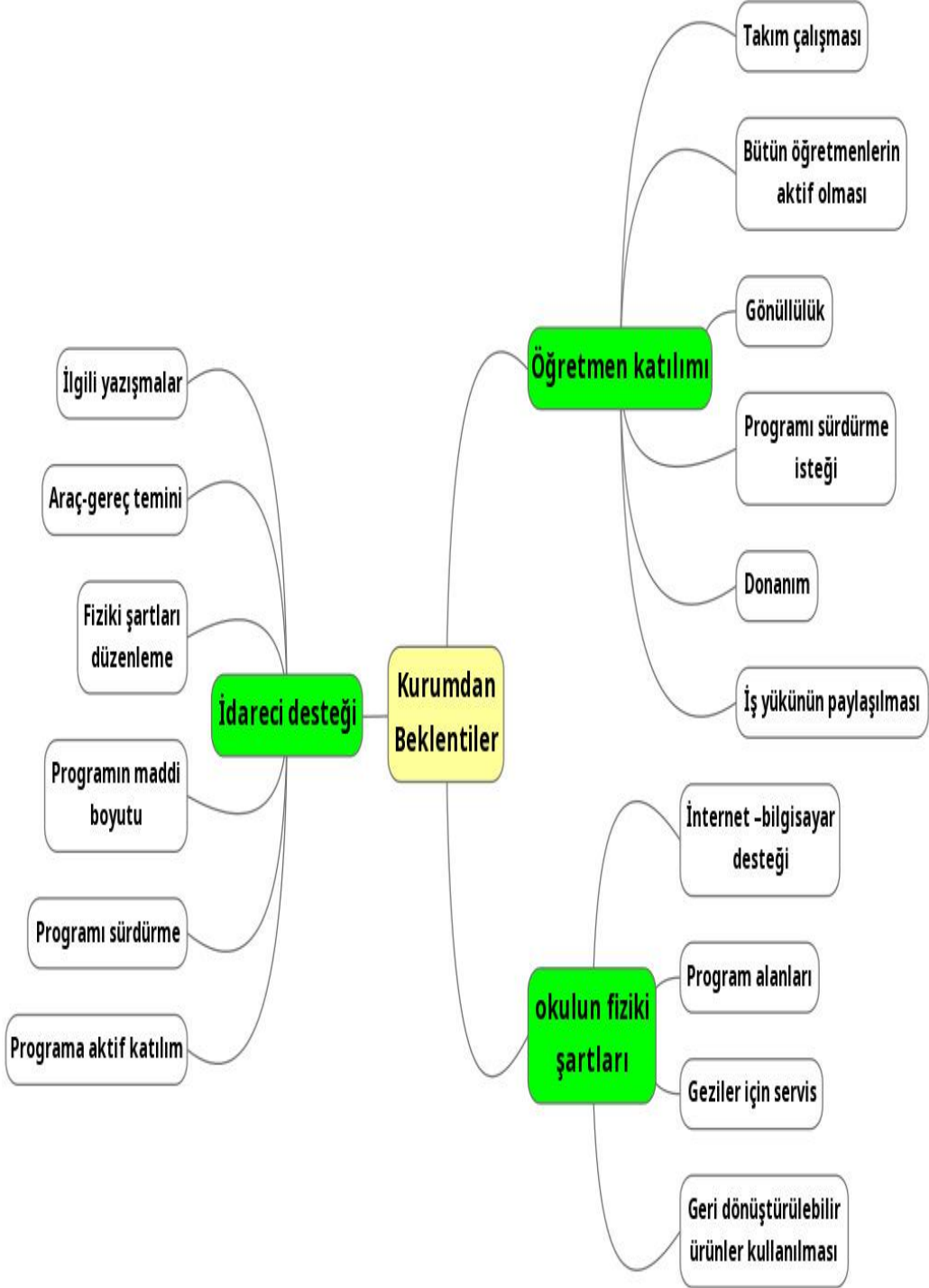
Y7: Okulun fiziki durumunu biz hallettik. Gerek yer temini gerekse malzeme konusunda öğretmenlere yardımcı olduk. Yeter ki yapmak istesinler (Fiziki şartları düzenleme).

Sınıf etkinlikleri planlanırken geri dönüştürülebilen ürünlerin tercih edildiği görülmüştür. Geri dönüştürülebilen ürünler, hem malzeme israfını engellemiş hem de geri dönüşüm bilincine katkı sunmuştur. Öğretmenlerden Ö38 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Ö38: Sınıflarda yapılan çalışmalarda geri dönüşümü olan ürünler kullanmaya özen gösteriyoruz (Geri dönüştürülebilir ürünler kullanılması).

Öğretmen ve yöneticilerin kurumdan beklentilerine yönelik verdiği cevaplar **Şekil 9.**'da gösterilmiştir.

Şekil 9. Kurumdan Beklentiler

IV.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular: Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programı Konusunda Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Görüşleri

Öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerde program yapısında karşılaşılan problemlerin ne olduğuna yönelik sorular sorulmuştur. Görüşmeler sonunda ortaya çıkan tema ve alt temalar **Tablo 16.**'da gösterilmiştir.

Tablo 16. Sorunlar

Temalar	Alt Temalar	<i>f</i>	%
Sorunlar	İlgisiz veliler	5	10
	Çocukları etkin kullanamama	4	8
	Program ücreti	7	15
	Öğretmenin ders yükü	4	8
	Maddi olanakların yetersizliği	3	6
	Okulun yetersiz ortamı	4	8
	Proje hakkında yeterli bilgiye sahip olmama	5	10
	Sadece koordinatör öğretmenin etkili olması	4	8
	Malzeme yetersizliği	1	2
	Öğretmenin ana dersleri öncelikli olarak görmesi	2	4
	Yöneticilere ek yük	2	4
	Proje yürütmede tecrübe eksikliği	2	4
	Kazanılmış davranışların değiştirilmesinin zor olması	3	6
	Bir sorun yaşamadım	2	4

Tablo 16. incelendiğinde en yüksek frekansa sahip alt temanın "program ücreti" alt temasıdır. Bu alt temayı "İlgisiz veliler" ve "Proje hakkında yeterli bilgiye sahip olmama" alt temaları izlemektedir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre "Bir sorun yaşamadım" diyen öğretmen sayısı azdır. Geri kalan tüm öğretmenler programı yürütürken karşılaştıkları sorunları ifade etmişlerdir. Karşılaşılan sorunlar ile ilgili Y1, Y8, K1, Ö11 görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Y1: Program ücretinden dolayı projeye önümüzdeki sene devam etmeyeceğiz. Çünkü okulumuzun bir geliri yok. Yeri geldiğinde okulun ihtiyaçlarını kendimiz karşılıyoruz (Program ücreti).

Y8: Özellikle bazı materyallere ulaşmakta zorlanıyoruz. Mesela büyüteç. Yeteri kadar materyalimizin olmayışı en büyük problemimiz (Malzeme yetersizliği).

K1: Ben koordinatör öğretmenim. Ama bu beni fazlaca yordu. Bence koordinatör öğretmenlere bütün öğretmenler yardımcı olmalı. Yani öyle bir algı var. Sadece koordinatör öğretmen ilgilenmeli diye. Bence böyle olmamalı. Okulda yapılacak her türlü proje ve etkinliklere tüm öğretmenler destek verebilmeli (Sadece koordinatör öğretmenin etkili olması).

Ö11: Bizim okulumuz biraz küçük. Bu konuda bazı sıkıntılar yaşadık. Mesela geri dönüşüm odası düzenlemek istedik ama uygun bir sınıfımız yoktu. Bu sebeple yapamadık (Okulun yetersiz ortamı).

Öğretmen ve yöneticilerin görüşleri incelendiğinde katılımcıların proje yürütme tecrübesizliğine ve proje hakkında yeterli bilgiye sahip olmama konusunda cevaplar verdiği gözlenmiştir. Projenin yürütülmesinde tecrübenin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Programı tanıma ve program hakkında yeterli bilgiye sahip olmanın, başarı hakkında gerekli olduğu görülmüştür. Programın fazla bilinmemesi, öğretmenlerin bu konuda daha fazla gayret göstererek bilgi edinmelerini gerektirmektedir. Bu konuda Y1, Ö7 düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir:

Y1: Ben yeni müdür yardımcısı oldum. Daha önce proje yürütmemiştik. Bu konuda biraz sıkıntılar yaşadık. Tecrübe eksikliği diyebilirim. Ama bizim için önemli bir çalışma oldu (Proje yürütmede tecrübe eksikliği).

Ö7: Programı ilk defa duydum. Programı yürütürken zorlandım. Ama arkadaşlarımdan sayesinde öğrendim (Proje hakkında yeterli bilgiye sahip olmama).

Araştırmada öğretmenler; “Kazanılmış davranışları değiştirmek zor” ve “Yöneticilere ek yük getirmesi” alt temalarına değinmişlerdir. Öğrencilerde kazanılmış davranışları değiştirilmesinin zor olduğu ve bu kazanılmış davranışları değiştirmek için fazla çaba sarf etmek gerektiği ifade edilmiştir. Bu konuda Y4, K5 fikirlerini şöyle ifade etmişlerdir:

K5: Çocuklarda erken yaşlarda yerleşmiş bazı davranışlar var. Çocuk bunu değiştiremiyor. Yani çocuğun zihninde, açık musluğu kapatmak veya yanan ışığı söndürmek yoksa bunu yerleştirmek zor. Bu tasarruf bilincinin yerleşmesi zaman alabiliyor (Kazanılmış davranışların değiştirilmesinin zor olması).

Y4: Biz hala ikili eğitim yapıyoruz. Öğretmen ve öğrenci sayımız çok. Evrak, raporlama işleri bizi biraz meşgul etti (Yöneticilere ek yük).

Araştırmada öğretmen ve yönetici cevapları incelendiğinde katılımcılar, müfredat yükünün ağır olduğunu ve sene boyunca yükümlü oldukları kazanımları bitirme zorunluluğunun üzerinde durmuşlardır. Öğretmenlerin ağır ders yükü sebebiyle, programı uygulamada bazı sorunlarla karşılaşabileceği, öğretmenlerin müfredata ağırlık vermeleri ile programın ikinci derecede kalabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca bazı yaş gruplarında programın uygulanmasında aksaklıkların olabileceği belirtilmiştir. Bu konuda Y5, Ö24, Ö23, Ö32 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Y5: Öğretmenler müfredatı yetiştirmek zorunda. Bazen tatiller ve aksaklıklar ile konular yetişmiyor. Doğal olarak önce Türkçe, Matematik gibi ana derslere öncelik veriyoruz. Hatta bazen resim ve müzik gibi dersleri bile yapamıyoruz (Öğretmenin ders yükü).

Ö24: Çocuklar küçük oldukları için onları programda etkin kullanamadık. Her şeyi biz yapma durumunda kalıyoruz (Çocukları etkin kullanamama).

Ö23: Bizim zaten yoğun bir programımız var. Haftada 30 saat derse giriyoruz. Yoğun programda projeye vakit ayıramadığımız oluyor (Öğretmenlerin ana dersleri öncelikli görmesi).

Ö32: Proje yürütürken ya da etkinlik ve çalışmalar yaparken önemli maddi desteğinizin olması gerekiyor. Bu olmadığı zaman sıkıntı yaşayabilirsiniz (Maddi olanakların yetersizliği).

Araştırmada sorun yaşamadık diyen katılımcılar da olmuştur. Katılımcılar programın sene boyunca sorunsuz işlendiğini, program hakkında herhangi bir

aksaklıkla karşılaşılmadığını ifade etmişlerdir. Bu konuda K1, Ö19 görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

K1: Herhangi bir problem olmadı. Bence bu programlar her okulda uygulanabilir. Hatta çevre konusu sadece okullarda değil, diğer kurumlarda da üzerinde durulabilir (Bir sorun yaşamadım).

Ö19: Bir sorun yaşamadık. Yapılan etkinlik ve çalışmalarla iyi bir dönemi geride bıraktık (Bir sorun yaşamadım).

Öğretmen ve yöneticilerin program hakkında karşılaştığı sorunlara yönelik verdiği cevaplar Şekil 10.'da gösterilmiştir.

Şekil 10. Sorunlar

IV.4.2. Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programı Konusunda Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Çözüm Önerilerine Yönelik Görüşleri

Öğretmen ve yöneticiler ile yapılan görüşmelerde katılımcılara program esnasında karşılaşılan problemlere yönelik çözüm önerilerinin ne olduğu sorulmuştur. Program ile herhangi bir sorun yaşamayan iki öğretmen dışında tüm öğretmenler çözüm önerilerini ifade etmişlerdir. Her katılımcı karşılaştığı soruna yönelik çözüm önerilerinde bulunmuştur. Görüşmeler sonunda ortaya çıkan tema ve alt temalar **Tablo 17.**'de gösterilmiştir.

Tablo 17. Çözüm Önerileri

Temalar	Alt Temalar	<i>f</i>	%
Çözüm Önerileri	Velilere programı anlatmak	5	10
	Çocukları etkin kullanma	4	8
	Programın ücretsiz olması	10	21
	Öğretmenin ders yükünün azaltılması	5	10
	Maddi olanaklar için kermes vb. gibi etkinlikler düzenlenmesi	4	8
	Okulunu fiziki şartlarının düzeltilmesi	4	8
	Tüm öğretmenlere program ile ilgili bilgilendirme yapılması	5	10
	Proje çalışmaları yaparak tecrübe edinme	2	4
	Programa tüm öğretmenlerin dâhil ve etkili olması	3	6
	Çevre konusunun müfredatta ayrıca yer bulması	2	4
	Olumsuz davranışları değiştirmede kararlı olma	2	4

Tablo 17. incelendiğinde en yüksek frekansa sahip alt tema "Programın ücretsiz olması" alt temasıdır. Bu alt temayı "Velilere programı anlatmak", "Tüm öğretmenlere program ile ilgili bilgilendirme yapmak" ve "Öğretmenin ders yükünün azaltılması" alt temaları izlemektedir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre katılımcılar en çok, programın ücretsiz olması konusunda fikir beyan etmişlerdir. Çünkü programın ücretsiz olması, okul için programın devam edebilmesi anlamına

gelmektedir. Öğretmen ve yöneticiler, okulların herhangi bir gelirlerinin olmaması, program ücretini ödeme noktasında sıkıntılar yaşanabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca programın yayılmasında ücretin etkili olacağı, programın diğer okullarda uygulanmasını engelleyeceği görüşü de vardır. Bu durumla ilgili Ö9, Ö13 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

Ö9: Programın ücretli olması programa katılımı azaltacaktır. Özellikle bu programın geniş kitlelere yayılması noktasında buna bir çözüm bulunması gerekebilir (Programın ücretsiz olması).

Ö13: Projeye katılım payı olarak alınan ücrette bir düzenleme olsa iyi olur. Çünkü her okul ödeme yapamayabilir. Bu da programın yayılması ve uygulanmasını engelleyebilir (Programın ücretsiz olması).

Program uygulayıcılarının yaşadıkları sorunlardan biri de okuldaki maddi olanakların yetersizliğidir. Yani programı yürütürken okulun maddi imkânlardan yoksun olmasının sıkıntısını çekmişlerdir. Okullardaki maddi yetersizlik, her konuda olabileceği gibi bu projenin de uygulanmasında sorun teşkil etmektedir. Bu konu hakkında katılımcılar çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Okul içinde kermes vb. etkinlikler ile okula maddi destek sağlanabileceği konusunda görüş beyan eden katılımcılar olmuştur. Örneğin K6 bu durumu şekilde ifade etmiştir:

K6: Eski okulumuzda kermes düzenlemiştik. Veliler yaptıkları yiyecek, içecek, el işi gibi ürünleri getirip okulda satmıştı. Okula önemli maddi getirisi olmuştu. Maddi konularda böyle bir çözüm olabilir. Yani bence bu konuda biraz aktif olabiliriz. Maddi durumu iyi olan veliler olabiliyor. Onları bu konularda yardıma çağırabiliriz (Maddi olanaklar için kermes vb. gibi etkinlikler düzenlenmesi).

Okulun eğitim ve öğretiminde veli katkısı önemlidir. Eğitim ve öğretimde okul, öğrenci ve veli önemli üç etkidir. Bu programda da veli desteği son derece önemlidir. Programın velilere etrafıca anlatılması ve veli desteği alınması konusunda öğretmen ve yönetici görüşleri olmuştur. Velilerin bu konuda eğitilmeleri bir çözüm olarak düşünülebilir. Okuldaki çalışmaların devamlılığı açısından evde de

benzer duyarlılıkla hareket edilmesi gerekir. Örneğin K5, Ö39, Ö3 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

K5: Özellikle velilerin bu konuda yeterli duyarlılığa sahip olmaması karşılaşılan problemlerden. Okulda gördüklerini evlerinde uygulamayınca bilgiler kalıcı olmuyor. Velilerin ilgisizliği buna sebep oluyor. Program işleyişini velilere de anlatmamız ve onların da uygulamaları gerekiyor (Velilere programı anlatmak).

Ö39: Veli eğitimleri düzenlenebilir (Velilere programı anlatmak).

Ö3: Bizler çevreci nesiller yetiştirmek için çalışıyoruz ve bu konuda yalnız kalmamamız gerekiyor. Eğer el ele verirsek üstesinden gelemeyeceğimiz hiç bir şey yok. Öncelikle veliler de duyarlı olmalı ve bizlere yardım etmeli (Velilere programı anlatmak).

Öğretmen ve yönetici ifadeleri incelendiğinde okulun fiziki imkânlarının iyileştirilmesi yönünde fikir beyan eden katılımcılar olmuştur. Bununla birlikte çevre konusunun müfredatta daha ziyade yer alması gerektiği vurgulanmıştır. Bu konuda Ö8, K2 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö8: Okulumuzun şartları iyileştirilebilir. Mesela geri dönüşüm alanları için sınıf ayarlanabilir. Eko pano için duvarlar düzenlenebilir (Okulun fiziki şartlarının düzeltilmesi).

K2: Aslında hayat bilgisi dersinde buna benzer konuları anlatıyoruz. Eskiden daha az değinilirdi. Şimdi çevre konusuna daha fazla değiniliyor. Bu güzel. Ama daha da güzel olabilir. Mesela çevre konulu dersler müfredatta daha fazla yer alabilir (Çevre konusunun müfredatta ayrıca yer bulması).

Öğrencilerin bazı davranışlarının değişmesinin zor olduğu önemli bir konudur. Bu konuda öğretmenler, daha fazla gayret gösterilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Mesleği eğitim olan insanların kararlı olmaları gerektiği, kararlılıkla birlikte sabırlı olmanın önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Programı yürütürken koordinatör olarak görev yapan öğretmenlerin, program süresince fazla yorulduğu belirtilmiştir. Görev yapan tüm öğretmenlerin programa destek vermeleri ve koordinatör öğretmenlerin

yalnız bırakılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu konuda Ö22, K4, Ö33, Ö34 görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö22: Biz eğitimciyiz. Öğrencilerde davranış değiştirmek zordur. Ama kararlı olunmalı. Pes etmemek gerek. Hep beraber aynı yere parmak basarsak olur. Yani tüm öğretmenler bu davranışları kazandırmada kararlı olmalı (Olumsuz davranışları değiştirmede kararlı olma).

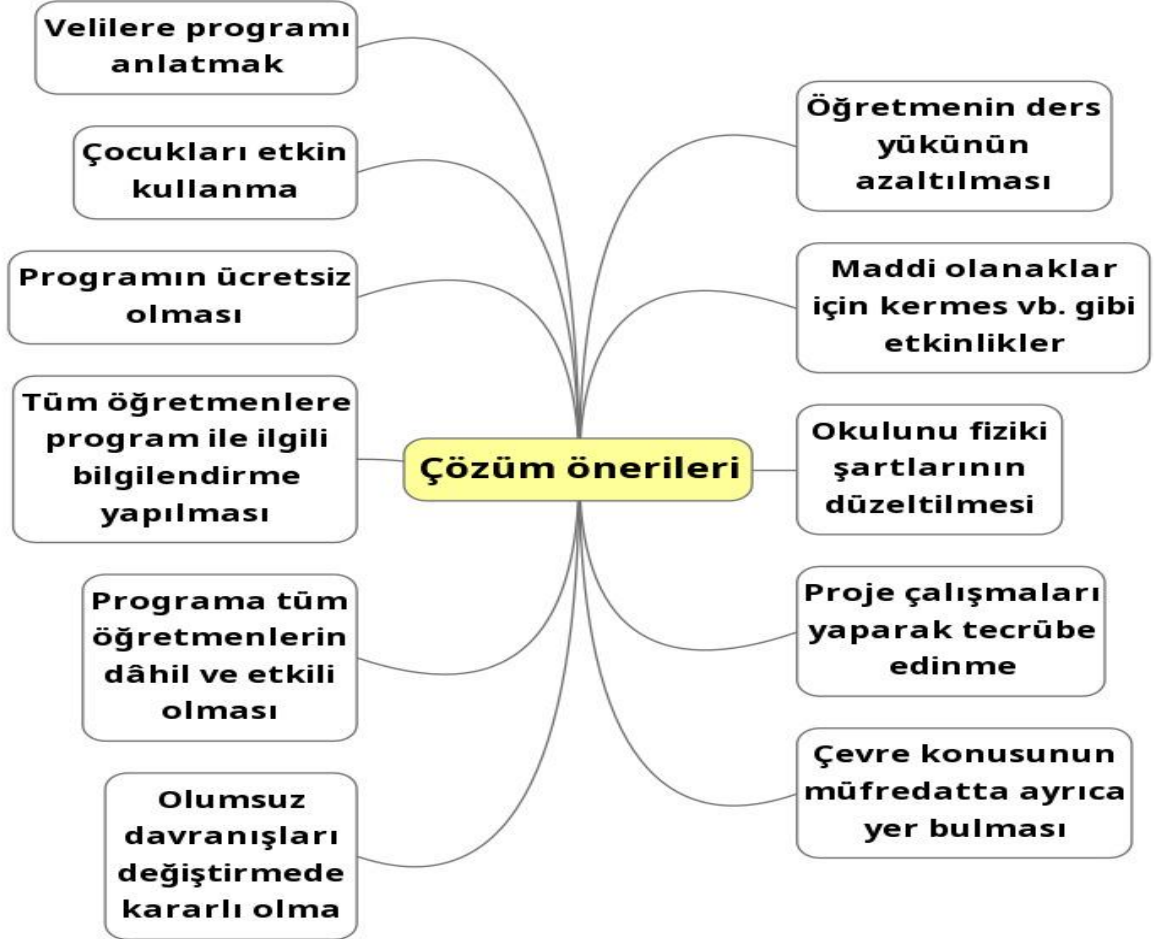
K4: Projeyi yürütürken biraz yoruldu. Koordinatör olmak programı yürütmek beni yordu. Bu, takım işi olmalı. Herkes taşın altına elini koymalı. Çünkü hem kendi müfredatınızı hem de programı takip etmek durumundasınız. Bu da yorucu olabiliyor (Programa tüm öğretmenlerin dâhil ve etkili olması).

Ö33: Çocukları etkin kullandığınız zaman yani onlara sorumluluk ve görevler verdiğinizde çocuklar da mutlu oluyor. Sorumluluk almayı öğreniyor. Haşarılıklar azalıyor (Çocukları etkin kullanma).

Ö34: Proje yürütmeyi, raporlama ve yazışmalar gibi çalışmalar olmalı. Tecrübe kazanırsınız (Proje çalışmaları yaparak tecrübe edinme).

Öğretmen ve yöneticilerin programda karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri **Şekil 11.**'de gösterilmiştir.

Şekil 11. Çözüm Önerileri

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

V.I. Sonuçlar

Bu araştırmada, eko-okul programı uygulanan okullarda görevli öğretmen ve yöneticilerin eko-okul programına yönelik görüşleri incelenmiştir. Öğretmenler ve yöneticilerin programa ilişkin bilgi düzeyleri, programın çevre eğitime yönelik katkısı, öğretmen ve yöneticilerin programı benimseme durumları, program kazanımları, ideal okul ortamı, öğretmenlerin kurumdan beklentileri, programda karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik düşünceleri ele alınmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programına İlişkin Bilgi Düzeylerinin Tartışılması

Yüksel (2012) çalışmasında, eko-okul programı uygulanan okullarda öğrenim gören çocukları değerlendirmiş ve bu okul türündeki öğrencilerin su, enerji tasarrufu ve çevre temizliği noktalarında sorumluluklarını yerine getirdiklerini tespit etmiştir. Program sayesinde öğrencilerin bu konularda bilinçlendikleri gösterilmiştir. Yine öğrencilerin çevre problemleri hakkında yeterince bilgiye sahip olduklarını belirtmiştir. Bu da bireylerde çevre problemleri hakkında gerekli bilincin oluştuğunu göstermektedir.

Bu araştırmada da Yüksel'in çalışmasına paralel olarak, çocuklarda çevre duyarlılığı oluştuğu öğretmen görüşlerinden anlaşıldığı söylenebilir. Öğretmenler çocuklarda çevre okuryazarlığının geliştiğini ifade etmişlerdir. Yine çevre problemleri hakkında gerekli bilgilendirmelerin öğretmenler tarafından yapıldığı ve öğrencilerde çevre bilincinin oluştuğu ifade edilmiştir. Çevre konularına duyarlı ve çevreye dost bireylerin yetişmesi Türkiye açısından önemli bir değerdir.

Korkmaz (2014) çalışmasında, eko-okul uygulamalarının çocuklarda en çok çevre bilinci kazanma, çevre farkındalığı oluşturma ve doğal kaynaklarda tasarruf yapma noktalarında onlara katkı sağladığını belirtmiştir. Bu araştırmada da program dâhilinde, tasarruf noktasında çocuklarda önemli değişikliklerin olduğu anlaşılmıştır. Program sayesinde sınıfta lüzumsuz yanan ışığın, lavaboda boşa akan suyun, çocuklar tarafından fark edildiği ve bunu önlemeye yönelik davranışların arttığı ifade edilmiştir. Öğretmenler çocuklarda oluşan bu farkındalıktan dolayı memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Eko-okul programı uygulanan okullarda eğitim gören öğrencilerde çevre duyarlılığının olduğu öğretmen ifadelerinden anlaşılmıştır. Öğretmenlerin bu ifadeleriyle, eko-okul programı ile verilen çevre eğitiminin istenen sonuca ulaştığı anlaşılmaktadır. Çevreye karşı olumlu davranış, çevresel okuryazarlık ve çevre bilinci kazanma konularında programın etkinliği görülmüştür. Bu bilgilere dayanarak, eko-okullarda verilen çevre eğitiminin yalnız bilgede kalmadığını, program çerçevesinde yapılan etkinliklerin uygulamaya geçtiğini ve hayata aksettğini göstermektedir.

Çevre dostu davranışlara bakıldığında çocuklarda anlamlı farklılıkların ortaya çıktığı öğretmen görüşlerinden anlaşılmıştır. Okullardaki ders ve serbest etkinlik saatlerinde çevre sorunlarına yer verilerek yarışmalar ve tartışmalar düzenlenmiş, çeşitli video ve slâytlar izletilmiştir. Bu şekilde okullarda çok yönlü etkinliklerin yapıldığı anlaşılmıştır.

Öğretmen ve yöneticiler programı; çevre eğitimi veren, çocuklara doğayı sevdiren, çevre okuryazarlığı geliştiren bir program olarak tanımlamışlardır. Öğretmenlerin genelinin program hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu görülmüştür. Katılımcılar görüşlerini ifade ederken programın özelliklerine, amacına ve kapsamına da değinmişlerdir. Programın farklı yönlerini ifade eden öğretmen görüşleri de dikkate alınmıştır.

Öğretmen ve yöneticiler programı ifade ederken programın çeşitli yönlerini ifade etmişlerdir. Her bir öğretmen programı kendi nazarıyla özümsemiş ve kendi

özgün ifadeleriyle aktarmışlardır. Özellikle koordinatör öğretmenler başta olmak üzere katılımcıların program hakkında gerekli donanıma sahip oldukları anlaşılmıştır.

Bozdemir (2011) çalışmasında, çevre eğitiminin etkili olabilmesi için eğitimin ailede de devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yalnızca okulda verilecek olan çevre eğitiminin yeterli olamayacağını açıklamıştır. Ailelerin bu konuda bilinçlenmesine önem vermiş ve aile eğitimleriyle bilgilendirmelerin olabileceğini vurgulamıştır.

Bu araştırmada da Bozdemir'in bu görüşüne paralel olarak aile eğitiminin de önemli olduğu anlaşılmıştır. Çevre eğitiminin başarılı olmasında ailenin rolü göz ardı edilemez. Eko-okul programı uygulanan okullarda eğitim gören öğrenciler, çevre bilinci kazanmak için okulda olduğu gibi, ailede de çevre eğitimi almalılar. Açıkçası eğitim gören tüm bireylere ailede bu bilinç kazandırılmalıdır. Bu sebeple gerek sivil toplum örgütleri ve gerekse okullar tarafından ailelerin de çevre konusunda bilinçlendirilmesine çalışılmalıdır. Veli katılımını sağlamak amacıyla okullarda öğretmenlerin de katılımıyla çevre ve eko-okul çevre programı konulu bilgilendirici çalışma ve seminerler düzenlenebilir. Ayrıca velilere anket uygulanarak veya okula davet edilerek programa aktif katılımları sağlanabilir.

Programın gönüllülük esasına göre yürütüldüğü unutulmamalıdır. Öğretmen ve yöneticiler bu konuda yaptıkları çalışmalar sonunda herhangi bir ücret almamaktadırlar. Eğer iki yıl program başarılı şekilde uygulanırsa, program sonucunda uluslararası geçerliliği olan yeşil bayrak ödülü vardır. Öğretmen ve yöneticiler programı yürütmede tamamen gönüllü olarak çalışırlar. Verilen bu ödülün okul, öğretmen ve öğrenciler için teşvik edici olduğu anlaşılmaktadır.

Programın amaçlarından biri de, öğrencileri bilinçli tüketici olarak yetiştirmek şeklinde ifade edilmiştir. Özellikle su, elektrik ve gıda malzemelerinde tasarruflu olmak, bu amaç doğrultusunda bilgilendirme yapmak önemli görülmüştür. Program sayesinde öğrenciler okulda öğrendiklerini hayatlarına aktarabileceklerdir. Böylece öğrenilenler sadece teoride kalmayacak, bireylerin hayatlarına da yansımış olacaktır. Ayrıca çocuklar bu çalışmaları yaparken iş birliği yapmayı öğrenecek ve takım olma duygusunu geliştireceklerdir.

Araştırma sonucunda program sayesinde, okullarda geri dönüşüm konusunda önemli çalışmaların yapıldığı anlaşılmıştır. Bazı öğrencilerin geri dönüşüm kavramını ilk kez duyduğu ifade edilmiştir. Hem ülke ekonomisi hem de doğal çevre için ehemmiyetli olan geri dönüşüm, ihmal edilmeyecek bir öneme sahiptir. Programın genel amaçlarından olan geri dönüşüm çeşitli etkinlikler ile yapılmaya çalışılmıştır.

Okul bahçesinde veya alan gezilerinde ağaç ve toprak ile yapılacak faaliyetlerle doğal çevreye ve doğadaki canlılara olan sevgi arttırılabilir. Okul dışı etkinliklerde verilen çevre eğitimi, bireylerin çevre konularında bilgilerini artırmakta ve çocukların çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmelerine olanak sağlamaktadır. Ayrıca öğretmenlere ve yöneticilere program kapsamında bahçede uygulanan etkinliklerin ehemmiyeti, çalışmaların nasıl yapılacağı, güvenlik tedbirleri gibi konularda eğitim verilmesinin önemli olduğu da anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada öğretmen ve yöneticiler alan gezilerinin, doğa yürüyüşlerinin ve açık hava etkinliklerinin çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu, yapılan bu tür faaliyetlerin çocukları mutlu ettiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğretmenler, olumsuz hava şartlarının elvermeyişi sebebiyle velilerin çocuklarının hasta olmalarından kaygılandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca okul yönetiminin servis aracı temin etmede sorun yaşamalarından dolayı öğretmenlerin, bu tür etkinliklere yeteri kadar zaman ayıramadıkları anlaşılmıştır.

Araştırmada katılımcılar, çocukların doğal kaynakları sınırsız zannetmesi konusuna değinmişlerdir. Program ile bu konuya dikkat çekildiği ifade edilmiştir. Doğal hayattan uzakta yaşayan çocuklar, çevrenin önemini idrak edememekte ve doğal kaynakların sınırsız olduğunu düşünebilmekteler. Ebeveynler, çocuklarının her türlü ihtiyaçlarını anında karşılayarak bazen de israfa girerek, çocukların bu fikirlerine kuvvet verdikleri öğretmen ve yönetici görüşlerinden anlaşılmaktadır. Çocuklara, her alanda tasarruf bilinci öğretilerek doğal zenginliklerin bir gün bitebileceği fikri öğretilmelidir. Aksi halde sahip olduğu nimetin kıymetini bilmeyen bir nesil ile karşı karşıya kalmak kaçınılmaz olacaktır. Programın bu konuda katkısının olduğu ifade edilmiştir.

Okullarda program kapsamında yapılan etkinliklerin çocukların bütün gelişim ve zekâ alanlarına hitap etmesi, öğrencilerde kalıcı öğrenmeleri arttırmıştır. Program ile resim, şiir, kompozisyon gibi çalışmalar ve çeşitli sportif etkinliklerle projenin zenginleştirilmesi daha fazla zihinsel alana hitap etmesi açısından önemli görülmüştür.

Program esnek olduğu için her okul programı kendine göre düzenleyebilir. Böylece programı hazırladıkları eylem planına göre yürütebilirler. Programın bu esnekliği öğretmenlere de kolaylık sağlamaktadır.

Eko-okul programının hedeflerinden birinin de, çocukların çevreye yönelik problemleri fark etmeleri olduğu öğretmen ve yönetici görüşlerinden anlaşılmaktadır. Öğretmen ve yönetici görüşleri irdelendiğinde, program ile birlikte çocuklarda çevresel okuryazarlığın geliştiği ve çocukların çevresel problemleri fark ettikleri ifade edilmiştir. Program etkisiyle insanoğlunun çevreye verdiği zararı gören çocuklar bu konuda daha duyarlı olabileceklerdir. Çevre problemlerini fark eden bireylerin bu konularda çözüm arama yoluna gireceği bir gerçektir. Bu noktada çevre problemlerinin fark edilmesi bile olumlu görülmüştür.

Eko-okul programı ile bazı öğrencilerin kâğıt ve atık pil toplama gibi geri dönüşüm çalışmalarını ilk defa gördükleri fark edilmiştir. Çocukların doğrudan yaşantılar yoluyla öğrenebildikleri bir gerçektir. Bu sebeple geri dönüşüm konusunun aktif olarak işlenmesi çocukların bu kavramı kazanmalarında önemli olacaktır. Öğretmenler bilgiyi hazır vermek yerine, çocukların bizzat yaparak ve yaşayarak yapabilecekleri imkânlar sağlamalıdır. Aile eğitimi programları çerçevesinde açık hava etkinliklerinin çocuklar için faydalarının ailelere anlatılması önemli olacaktır. Programın, öğrencilerin bu tür öğrenmelerine fırsatlar sunduğu tespit edilmiştir.

Koto (2020) çalışmasında, fen ve çevre eğitimi arasındaki bağın oldukça kuvvetli olduğunu ifade etmiştir. Fen eğitiminin çevre eğitimiyle ilgili temel bilgileri kazandırmayı, çevre sorunlarına çözüm aramayı, bireylerin doğada gerçekleşen olaylar hakkında merak oluşturmalarını hedeflediğini ifade etmiştir. Ayrıca bireyin doğaya karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlamayı, doğanın keşfedilmesini, insan-çevre arasındaki etkileşimin anlaşılmasını sağlamayı hedeflediğini belirtmiştir.

Bu araştırmada da bu çalışmaya paralel olarak “Çevresel değerleri fark etme” teması öğretmen ve yönetici görüşmeleri sonucunda ortaya çıkmış bir temadır. Programın yürütülmesiyle bu konuda öğrenci kazanımlarının ortaya çıktığı ifade edilmiştir. “Doğayı aracısız keşfetme, doğal çevrenin önemini fark etme” oluşan alt temalardandır. Ailelerin; çocuklarının telefon, tablet, ya da bilgisayar başında geçirdikleri zamana sınır koyarak, onların doğal çevreyi keşfetmelerini sağlamaları önemli görülmüştür. Bununla birlikte ailelerin çocuklarıyla birlikte doğada daha çok vakit geçirmeye teşvik edilmesi de ihmal edilmemelidir. Öğretmen görüşleri bu noktalarda yoğunlaşmaktadır. Ailelerin bu konuda bilgi sahibi olmalarının, öğrencilerin doğal çevrede geçireceği zamanı daha nitelikli hale getireceği anlaşılmaktadır. Özellikle okul bahçesinin, çocukların düzenli olarak temiz havada zaman geçirmeleri için yeniden düzenlenmesi etkili olabilir. Katılımcıların büyük çoğunluğu kendi okul bahçelerinin büyük olmasından memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

2. Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programını Benimsemeye Yönelik Görüşleriyle İlgili Bulguların Tartışılması

Programa katılan öğretmen ve yöneticiler, programdan memnuniyetlerini ifade etmişlerdir. Bazı sıkıntılar olsa da katılımcıların genelinin programı devam ettirme isteklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar program ile ortaya çıkan öğretmen, öğrenci ve okul kazanımları ifade etmişlerdir. Program doğrultusunda yapılan etkinlik ve çalışmalar ile öğrenciler çevre bilinci kazanmakta ve çevre dostu bireyler olarak yetişmektedirler. Görev ve sorumluluk alan bireylerin sınıf düzenini bozan davranışlarının azaldığı anlaşılmıştır. Öğretmenler sınıf içi düzenin oluşmasında programın katkısını da ifade etmişlerdir.

Er (2015) çalışmasında, eko-okullarda okuyan öğrencilerin okulda yaptıkları etkinlikleri sormuştur. Eko-okul öğrencileri ağaç dikme etkinliği, doğa gezileri, çevre ile ilgili günlerde çeşitli sunumlar yapılması, hayvan barınaklarının ziyaret edilmesi, çevre konulu müzakereler yapılması gibi birçok etkinlik yaptıklarını ifade

etmişlerdir. Klasik okul öğrencileri ise okulda bu hususla ilgili herhangi bir etkinlik yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda buna paralel bulgular ortaya çıkmıştır. Öğretmenler program kapsamında çeşitli çevresel sunumlar yaparak çevre konulu müzakere ve yarışmalar düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu kapsamda geçici de olsa okul bahçesine kümes kurulması gerektiğini ifade etmişlerdir

Bu çalışmada, öğrencilerde tüketim alışkanlıklarının değiştiğini ifade eden öğretmen görüşlerine de yer verilmiştir. Program çocuklara israf kavramını hatırlatmakta ve onları elektrik, su gibi sınırlı kaynakları bilinçli kullanılmaya yönlendirmektedir. Program neticesinde; lüzumsuz yanan ışığı söndürme, boşa akan suyu kapatma gibi davranışların görülmesi, çocuklarda tasarruf anlayışının geliştiğine örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte çocuklar ile yapılan egzersiz ve sportif etkinlikler ile çocukların hareket alışkanlıklarının değiştiği anlaşılmıştır.

Program ile okulda gerçekleştirilen etkinlik sayıları da artmıştır. Programa yönelik toplantılar, seminerler, geziler düzenlenmiş; öğrenciler ve aileleri bu etkinliklere katılmışlardır. Özellikle küçük yaştaki çocuklarda yapılan etkinlikler daha verimli olmuştur.

Öğretmenler programın yürütülmesi için takım çalışması ve iş birliğinin önemine vurgu yapmışlardır. Herkes elinden geldiği kadar programı uygulamaya çalışmalı ve işin ucundan tutabilmelidir. Aksi halde programı yürütmek koordinatör öğretmene kalacak ve gereken verim alınamayacaktır. İş birliği içinde olan okullarda ise öğretmenler bu noktadaki memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

Her çalışma ve proje gibi bu program da ciddi emek ve zaman istemektedir. Programa emek sarf eden okullar, neticede önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Program uygulanırken aceleci olmamak ve sabırla çalışmaya devam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ödül için en az iki yıl programda kalmak gerekmektedir. İki yıl boyunca program gerekliliklerini yerine getiren okullar ödül başvurusunda bulunabilmekteler. Erzincan'da bulunan eko-okullardan sadece bir tane okulun yeşil

bayrak ödülü alması, programın sürdürülmesi ve ödülün alınabilmesi için ciddi emek sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir.

3. Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eğitim Ortamlarının Eko-okul Programına Uygunluğuna Yönelik Görüşlerinin Tartışılması

Huz (2015) çalışmasında, okul bahçelerini eko-okullar açısından irdelemiş ve okul bahçelerinde yapılan etkinliklerin daha kalıcı olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte bahçelerde daha fazla doğal unsurun olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada da programı uygulamak için okul bahçesinin son derece önemli bir rolünün olduğu vurgulanmıştır. Doğal bir oyun ve eğitim alanı olabilen bahçelerde; ağaçlar, çiçekler, çimenlik hatta mümkünse çeşitli hayvanların olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca okul bahçelerinin, programın uygulanmasında çok fazla kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Araştırmaya dâhil olan okullara bakıldığında yeterli büyüklükte bahçeye sahip oldukları, bahçede programın uygulanması için geniş alanlarının olduğu anlaşılmıştır. Programın sağlıklı yürütülmesi açısından okulların, çocuklara farklı çevre deneyimleri yaşayacakları alanları temin etmesi gerekir. Bununla birlikte programın her okulda ve bahçede rahatlıkla uygulanabileceğini ifade eden öğretmenler de olmuştur. Başarılı bir çevre eğitimi için öğretmen ve yöneticilerin; okul bahçesinde ağaçlar, çiçekler, hayvanlar ile ilgili çeşitli etkinlikler düzenlemesi, çocukların öğrendiklerini hayata geçirmesinde önemli rol oynamaktadır.

Er (2015) çalışmasında, çevre sorunlarına ilişkin öğrencilerin geliştirdiği tutum ve davranışların, geri dönüşüm faaliyetlerine uygun olduğunu ve bu konuda çalışma yaptığı okullarda geri dönüşüm alanlarının varlığından söz etmiştir. Ayrıca eko-okul öğrencilerinin konferans düzenlemek, okul gazetesi çıkarmak ve eko-pano oluşturmak gibi çevreye yönelik aktif uygulamaları yaptıklarını ifade etmiştir. Bu araştırmada da öğretmenler konferans salonunun önemini beyan etmişlerdir. Okulda birçok çevresel etkinlik için uygun olan konferans salonlarının gerekliliğini ifade

etmişlerdir. Bu kapsamlı ve büyük salonlarda aynı anda birden fazla sınıf katılımıyla, hem zamandan tasarruf edilmiş hem de etkinliklerin çeşitli teknolojik şekillerde anlatılmasına olanak sağlanmıştır. Ayrıca çevresel etkinlikler kapsamında broşür hazırlamak ve gazete çıkarmak gibi çalışmaların yapıldığı anlaşılmıştır.

Yüksel (2012) çalışmasında, eko-okullar programı ile Türkiye’de hiç işlenmeyen konular ve etkinlikler bulunduğunu, “Okul Alanları” projesi kapsamında okul bahçelerinde organik tarım yapılabilecek alanlar kurularak, hem ailelerin hem de öğrencilerin bilinçlenmesinin önemini vurgulamıştır. Bu çalışmada da okul bahçesinde her sınıfa ait alanlar oluşturularak tarım yapılabileceği, çocukların bu konuda tecrübe kazanmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Program yürütülürken çalışmaların sergilenmesinin üzerinde durulmuştur. Bu nedenle sınıf ve koridor panoları önem arz etmektedir. Çalışmaların sergilendiği panolar hem öğrenmeleri arttırmış hem de çalışmaların daha fazla kişiye ulaşmasına olanak sağlamıştır.

4. Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programı Konusunda Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Görüşlerinin Tartışılması

Huz (2015) araştırmasında, velilerin okul dışı etkinliklerde çocukları için gereğinden fazla endişelendiğini belirtmiştir. Yapılan bu çalışmada da öğretmenlerin, ilgisiz velilerden şikâyetçi oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bazı velilerin çevresel konularda duyarsız davrandıklarını ve çevre konusuna gereken önemi vermediklerini ifade etmişlerdir. Bazı velilerin ise soğuk havalarda yapılan çevresel etkinliklerden endişelendikleri belirlenmiştir. Bu konu üzerinde de çalışmalar yapılabilir. Ayrıca anasınıfı çağından itibaren, çevre eğitimi ihmal edilmeden verilmeli, çocukların ve ailelerin bilinçlenmesi önemsenmelidir. Özellikle programa veliler de katılmalı ve program velilere mutlaka anlatılmalıdır. Okulda anlatılıp uygulanan bilgiler, evde karşılık bulmazsa etkileri kısır olacaktır.

Öğretmen ve yöneticilerin yaşadıkları sorunlardan bir tanesi program ücretidir. Hali hazırda okulların bir geliri bulunmamaktadır. Okulların program ücretini

karşılamakta sıkıntı yaşadıkları anlaşılmaktadır. Program ücreti sebebiyle okullar programı devam ettirememektedirler. Ayrıca bu sorun nedeniyle bazı okullar programa hiç dâhil olamamaktadırlar. Buna karşı programın ücretsiz olması düşünülebilir. Böylelikle hem program daha hızlı yayılacak hem de okullar programı sonlandırmayacaklardır.

Öğretmenlerin müfredattaki zorunlu dersleri yetiştirememesi ve ders yüklerinin fazla olması programın aksamasına neden olabilmektedir. Öğretmenler haklı olarak öncelikle zorunlu ana derslere ağırlık vermekte ve zorunlu müfredat programını yetiştirmeye çalışmaktadırlar. Bu da eko-okul programına gereken önemin verilememesi anlamına gelebilmektedir. Bu soruna çare olarak, çevre eğitiminin müfredatta daha yoğun olarak yer bulması ve öğretmenlerin ders yükünün azaltılması gösterilebilir.

Öğrenciler üzerinde davranış değişikliğinin zor olduğu bir gerçektir. Kazandırılmak istenen davranışın öğrenilmesi bazen uzun zaman alabilir. Bu noktada eğitim faaliyetleri üzerinde kararlılıkla durulup sabırlı olunması gerektiği ifade edilmiştir. Eğitimin zor bir görev olduğu belirtilmiş ve öğretmenlerin bu ağır yükü çekerken kararlı olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Program, okuldaki tüm öğretmenlerin katkısıyla anlamlı bir bütünlük oluşturmaktadır. Okuldaki her öğretmenin programa katacağı ve programdan öğreneceği bir şeyler vardır. Tüm öğretmenlerin bu işe el vermeleri gerektiği ifade edilmiştir. Sadece koordinatör öğretmenin veya yöneticilerin katıldığı program, hem etkisiz hem de kısır bir hale dönüşmektedir. Üstelik de bu durum koordinatör öğretmenleri huzursuz edebilmektedir. Çözüm olarak bir bütün halinde programı benimsemek ve yürütmek gerekmektedir.

Bununla birlikte öğretmenler kendi ders yoğunluklarından çevre konusuna yeteri kadar zaman ayıramadıklarını ifade etmişlerdir. Gerek kendi programlarının yoğunluğu gerekse de zaman yetersizliği gibi unsurlar sebebiyle çevre konusuna çok fazla değinemediklerini belirtmişlerdir. Bütün öğretmenler arasında bu konunun yeteri kadar önemsenmesi gerekmektedir. Çünkü çevre konusu küçümsemeyecek kadar değerli ve önemlidir.

Eko-okul programının çevresel konularda amacına ulaşabilmesi için yalnız koordinatör öğretmenlerin değil, okuldaki tüm öğretmenlerin programı ayrıntılı bilmeleri gereklidir. Okuldaki tüm personelin koordinatör öğretmene yardımcı olmaları ve programı uygulamaları sağlanmalıdır. Programı, tamamıyla bir öğretmene yıkmak hem öğretmene ağır yük olmakta, hem de programın aksamasına neden olmaktadır. Tüm öğretmenlerin projede katkısının bulunması önemli görülmüştür.

Yılmaz (2016) çalışmasında, ailelerin çocukların çevre konularındaki bilgi düzeylerine etkisini incelemiştir. Çalışmada bireylerin çevre bilgi düzeyleri arasında; babaları okuryazar olmayan öğrencilerin çevre bilgi düzeyleri, babaları lise ve üniversite mezunu olan öğrencilere göre, babaları lise ve üniversite mezunu olan öğrenciler lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Babaları okuryazar olan öğrencilerin çevre bilgi düzeyi; babaları ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilere göre, babaları ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrenciler lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Bu çalışmada da ailelerin çocukların çevre konularında ilgisiz olmalarına sebep olabileceği ifade edilmiştir. İlgisiz veliler çocukları olumsuz şekilde etkileyebilmektedir.

V.II. Öneriler

1. Bu çalışma Erzincan il merkezinde ve Refahiye ilçesindeki farklı anaokulu, ilkokulu ve ortaokullarda görev yapan öğretmenler ve yöneticiler ile yapılmıştır. Farklı il ve ilçelerde kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

2. Katılımcılara yapılan anket sonuçlarına göre, katılımcıların eko-okul programı hakkında bir eğitim almadıkları belirlenmiştir. Eko-okul programı yürüten okullarda görevli öğretmenlerin başta bu program hakkında olmak üzere eğitim almaları önerilmektedir.

3. Öğretmenlerin eko-okul programını daha etkili ve verimli uygulamalarını sağlamak amacıyla, program koordinatörleri tarafından desteklenmeleri gerekmektedir. Ayrıca yöneticilerin de programın düzenli yürütülmesi için belirli aralıklarla çalıştay veya seminerlere katılımları sağlanmalıdır.

4. Eko-okul programının etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla okulların fiziksel koşullarının (Okul bahçesi, derslikler, kütüphaneler, konferans salonları vb.) ve teknik donanımlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Özellikle çocukların daha fazla vakit geçirdikleri bahçelerde yeşil alanlar oluşturulmalı, materyal eksikleri giderilmeli ve bahçeler çocuklar için daha cazip hale getirilmelidir.

5. Eko-okul programında yer alan çalışma ve etkinliklerin uygulanmasında yaşanan problemleri (Veli bilgilendirme, program ücreti, zaman, malzeme vb.) çözüme kavuşturmak için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır. Etkinliklerin sayısı arttırılmalı ve programların içerikleri sürekli olarak gözden geçirilmelidir. Bu konulara ilişkin olarak hazırlanan proje kılavuz kitapları mutlaka incelenmelidir.

6. Ailelerin eko-okul programına yönelik bilgilendirilmesine özen gösterilmelidir. Veli anket uygulamaları ve velilere mektup gibi çalışmalar mutlaka yapılmalıdır. Okul toplantılarında velilere program kılavuz kitapları tanıtılmalı ve gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır. Velilerin, program ve öğretmenler ile etkileşimini arttıracak çalışmalar geliştirilmelidir.

7. Aynı çalışma, daha kapsamlı bilgi edinebilmek için öğretmen ve yöneticiler ile görüşme yapılmasının yanında, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan katılımcı gözlem tekniği ile de yapılmalı ve bu yolla program işleyişine ilişkin kapsamlı bulgulara ulaşılmalıdır.

8. Eko-okul programının hedeflerinden biri olan temiz çevrenin bir yaşam biçimi haline gelmesi, çocukların çevre sorunlarını fark etmeleri ve bu sorunların çözümüne etkin olarak katılmaları son derece önemlidir. Bunun için çocukların ilk olarak yakın çevrelerinden doğal çevreyi tanımaları ve çevresel okuryazarlık kazanmaları gerekmektedir.

9. Eko-okul programında bahçenin zenginleştirilmesi için gerekli çalışmalar planlanmalı, bahçenin etkin kullanılacağı etkinlikler geliştirilmelidir. Okul bahçesinde kümes, gölet, yürüyüş alanları, ağaç ev gibi doğal unsurlara yer verilmesinin programı daha etkin kılacağı düşünülmektedir.

10. Programın daha hızlı büyümesi için program ücreti kaldırılmalıdır. Birçok okul, program ücreti sebebiyle programa dâhil olamamakta veya dâhil olduktan sonra programı devam ettirememektedir.

11. Programı uygularken sadece koordinatör öğretmenler değil, tüm öğretmenler programa aktif katılmalıdırlar. Program, ancak beraber işleyen bir fabrika halindeki okullarda sorunsuz uygulanabilir.

12. Eğitim kavramının çok önemli olduğu vurgulanmış ve öğretmenlerin bu konudaki hassasiyetlerinin son derece gerekli olduğu anlaşılmıştır. Özellikle çocuklarda davranış değişikliğinin zor olduğu, öğretmenlerin bu noktada kararlı davranmaları gerektiği kaçınılmaz bir gerçektir.

13. Çevre konusu insanlık için çok önemli bir konudur. Özellikle artan çevre problemleri bu konunun önemini belirtmektedir. Çevre eğitim programı olan eko-okul programı hakkında hem yerel hem de ulusal çalışmalar yapılabilir.

14. Okul yönetimleri; öğretmen ve öğrencileri eko-gazete, eko-pano oluşturma gibi çalışmalara yönlendirmeli ve bu sürecin üzerinde durup onları teşvik edebilmelidir. Özellikle tasarruf ve temizlik konularında okuldaki uygulamaları örnek göstererek, bu türden haberlere yer verip çevresel sorunlara dikkat çekebilmelidir.

15. Program sonunda verilecek olan ödöl süresinin uzun olması programı iki yıl boyunca uygulayıp, ödölü almayı zorlaştırmaktadır. Daha kısa sürede verilebilecek ödölle düşünülebilir ve küçük ödöllele program devamlılığı sağlanabilir.

16. Programın esnek yapıda olması sebebiyle bahçesi müsait olan okullar açık havada daha fazla etkinlik yapma olanağına sahiptirler. Ya da deniz kenarında olan okullar deniz konulu çalışmalara ağırlık verebilirler.

17. Uygulanan proje ve etkinliklerde öğrencilerin de aktif katılımının sağlanması, sınıf içi düzenin oluşmasında öğretmene kolaylıklar sağladığından, program boyunca öğrencilerin etkinliklere aktif katılımı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- AJİBOYE, J. O. and SİLO, N; “Enhancing Botswana Children’s Environmental Knowledge, Attitudes and Practices through the School Civic Clubs”, *International Journal of Environmental & Science Education*, 3 (3), 105-114, 2008.
- AKTEPE, Sema; “İlköğretim Okullarında Çevre Eğitimi (Eko-okulların ve Diğer Okulların Karşılaştırılması)”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2005.
- AKTEPE, Sema ve GİRGİN, Sönmez; “İlköğretimde Eko-okullar ve Klasik Okulların Çevre Eğitimi Açısından Karşılaştırılması”, *İlköğretim Online*, 8 (2), 401-414, 2009.
- AKTEPE, Sema ve GİRGİN, Sönmez; “Comparison of eco-schools and other primary schools in terms of environmental education”, *Elementary Education Online*, 8, 401-414, 2009.
- AMUS, Gaye; “Children in Permaculture” (Permakültürün içindeki çocuk), *Permaculture Association Britain*, G. Britain, 2015.
- ARIK, İ; “Examining 7th grade turkish eco-school student models of greenhouse effect” *Published Master’s Thesis*, ODTU, 2014.
- ATASOY, Emin; “Çevre İçin Eğitim, İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2006.
- ATASOY, Emin; “İnsan Doğa Etkileşimi ve Çevre İçin Eğitim”, Bursa, Sentez Yayıncılık, 2015.
- BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı; “Yeni Adam dergisindeki çeşitli yazıları”, 1930.
- BAŞAL, Handan, Asude; “Çocuklar için Uygulamalı Çevre Eğitimi”, İstanbul, Morpa Yayınları, 2005.

- BATAK, Başak; “Yeşil Bayraklı Eko-okullarla Normal Eko-okulların Çevreye Yönelik Bilinç Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2011.
- BOGNER, F; “The influence of short-term outdoor ecology education on long-term variables of environmental perspective” *The Journal of Environmental Education*, 29, 17-29, 2010.
- BOZDEMİR, Hafife; “Eko-Okullar Programının Uygulandığı İlköğretim Okullarındaki Öğrenciler ile Klasik İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Çevre Bilinci Düzeyinin Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2011.
- BOZKURT, Orçun; “Çevre Eğitimi”, 2. Baskı, Anı Yayıncılık, ss.209-224, Ankara 2007.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, ÇAKMAK, Ebru, AKGÜN, Özcan, KARADENİZ, Şirin, DEMİREL, Funda; “Bilimsel Araştırma Yöntemleri (2. Baskı)”, Pegem Akademi, Ankara 2012
- CANSARAN, Arzu ve YILDIRIM, Cengiz; “Çevre Bilimi İle İlgili Başlıca Terimler ve Kavramlar”, Çevre Eğitimi İçinde (s. 1-16), Ankara 2014. <https://doi.org/10.14527/9786055885205.01>
- CANSARAN, Arzu ve YILDIRIM, Cengiz; “Çevre Bilimi İle İlgili Başlıca Terimler ve Kavramlar”, Orçun Bozkurt(Ed.), Çevre Eğitimi (s.6-7), Ankara 2008.
- CINCERA, J. and Krajhanzl, J; “Eco-schools what factors influence pupils' action competence for pro-environmental behavior”, *Journal of Cleaner Production*, 61, 117-122, 2013. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.06.030>
- ÇELİK, Mine, AKYÜZ, Burcu, ÖZTÜRK, Deniz, FINDIK, Ezgi, ERGÜL, Ayşegül, GÜLER, Tülin ve HAKTANIR, Gelengül; “Minik Tema Eğitim Programı Öğretmen Rehberi”, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2013.
- ÇEPEL, Necmettin; “Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri, (1. Baskı)”, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2003.

- ÇEPNİ, Salih; “Araştırma ve proje çalışmalarına giriş”, [Entrance to Research and Project Studies], Geliştirilmiş 6. Baskı, Celepler Matbaacılık, Trabzon 2012.
- ÇEVRE BAKANLIĞI; “Çevre El Kitabı”, Çevre Bakanlığı Yayını, Ankara 2003.
- CEYLAN, Özlem; “Ekolojik Okullarda Liderlik”, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2015.
- ÇINAR, Özer (Editör); “Çevre Kirliliği ve Kontrolü”, Nobel Yayınları, Ankara 2008.
- ÇOLAKOĞLU, Elif; “Haklar söyleminde çevre eğitiminin yeri ve Türkiye’de çevre eğitiminin anayasal dayanakları”, TBB Dergisi, 151-171, 2010.
- DARNER, R. L; “The use of self-determination theory to foster environmental motivation in an environmental biology course”, Doktora Tezi, San Diego, San Diego State University, Mathematics and Science Education, 2007.
- DEMİR, Ebru ve YALÇIN, Hüseyin; “Türkiye’de çevre eğitimi”, Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 07-18, 2014.
- DEMİREL, Öner; “Doğa Koruma ve Milli Parklar”, KTÜ Orman Fakültesi, Yayın No: 219-37, Trabzon, s: 424, 2005.
- DEMİRKAYA, Hilmi; “Çevre eğitiminin Türkiye’deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitime yönelik yeni yaklaşımlar”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 207-222, 2006.
- DİNÇER, Meral; “Çevre Bilincinin Oluşmasında Çevre Eğitiminin Rolü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi S.B.E, Ankara 1998.
- DOĞANAY, Hayati; “Coğrafya’ya Giriş”, Aktif Yayınları, Erzurum 1993.
- DURU, Bülent; “Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1995.
- ER, Fatma; “Eko-okullar ile Klasik Okullardaki 8. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması ve Öğrenci Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2015.

- ERKAL, Sibel, ŞAFAK, Şükran ve YERTUTAN, Canan; “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Bilincinin Oluşturulmasında Ailenin Rolü”, Sosyoekonomi, 2011 (1),107-110, 2011.
- ERTEN, Sinan; “Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?”, Çevre ve İnsan 1 Dergisi, 65/66, 1-13, 2004.
- ERTEN, Sinan; “Okul Öncesi Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 91-100, 2005.
- ERTÜRK, Hasan; “Çevre Bilimlerine Giriş”, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa 1996.
- GÖKÇE, Nazlı; “Çevre eğitiminde gazetelerden yararlanma”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 251-265, 2009.
- GÖNEN, Mübeccel ve VEZİROĞLU, Mefharet; “Çocuk Edebiyatının Genel Hedefleri”, Mübeccel Gönen (Ed.), Çocuk edebiyatı içinde, Eğiten Kitap, Ankara 2010.
- GÜLER, Tülin; “Ekoloji Temelli Bir Çevre Eğitiminin Öğretmenlerin Çevre Eğitimine Karşı Görüşlerine Etkileri”, Eğitim ve Bilim Dergisi, 34(151), 30-43, 2010.
- GÜLER, Tülin; “Ekoloji Temelli Bir Çevre Eğitiminin Öğretmenlerin Çevre Eğitimine Karşı Görüşlerine Etkileri”, Eğitim ve Bilim, 34 (151), 30-43, 2009.
- GÜNEY, Emrullah; “Türkiye Çevre Sorunları”, (1. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- GÜNEY, Emrullah; “Genel Çevre Kirlenmesi”, Çantay Kitabevi, İstanbul 2002.
- GÜRBAHÇE, Demet; “Çevreye Yönelik Tutumlar ve Çevre Eğitimi”, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1999.

- HALLFREOSDOTTIR, S. "Comparison of environmental knowledge, attitude and actions between students in environmentally certified schools and traditional schools in Iceland", *Published Master's Thesis*, Lunds University, 2011.
- HUZ, Çiğdem; "Eko-Okullar Etiketli Bulunan ve Eko-Okullar Etiketli Bulunmayan Anaokullarının Bahçe Özellikleri", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli 2015.
- IEEP; "An Environmental Education Curriculum for Pre-service Education of Secondary Level Teachers", UNESCO-UNEP-IEEP, Environmental Education Series (43), (1994).
- İLERİ, Recep; "Çevre Eğitimi ve Katılımının Sağlanması", *Ekoloji Çevre Dergisi*, 7 (28), 3-9, 1998.
- KARATAŞ, Abdullah ve ASLAN, Gökçe; "İlköğretim Öğrencilerine Çevre Bilincinin Kazandırılmasında Çevre Eğitiminin Rolü, Ekoloji Temelli Yaz Kampı Projesi Örneği", *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 4(2), 259-276, 2012.
- KAVRUK, BERK, Semra; "Türkiye’de Çevre Duyarlılığının Arttırılmasında Çevre Eğitiminin Rolü ve Önemi", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2002.
- KAYA, Niyazi, ÇOBANOĞLU, Mehmet ve ARTVINLİ, Eyüp; "Sürdürülebilir Kalkınma için Türkiye’de ve Dünyada Çevre Eğitimi Çalışmaları", 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 407-417, 2011.
- KİZİROĞLU, İlhami, İNANÇ, Nelka ve TURAN, Levent (Ed.); "V. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu", Çevre Bakanlığı Yayını, Ankara 2000.
- KORKMAZ, Aysel; "Eko-okul Programını Uygulayan Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Sürdürülebilir Gelişme İçin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi", Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014.

- KOTO, Busra; “İlkokul Programındaki Çevre Eğitiminin Unesco ve Unep İlkelerine Göre Değerlendirilmesi”, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- KÜLKÖYLÜOĞLU, Okan; “Çevre Eğitiminde Yapısal Unsurlar ve Amaçlar Üniversitelerin Eğitimde Önemi”, V. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, Çevre Bakanlığı Yayını, Ankara 2000.
- KÜTÜK, Aycan; “Eko-okullardaki Çocuk Kitaplarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi”, Aydın Menderes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- MAXVELL, J.A; “Understanding in qualitative research”, Harvard Educational Review, 62, 979-1000, 1992.
- M.E.B. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara 2018.
- M.E.B. Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara 2018.
- M.E.B. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara 2018.
- MURANEN, J; “The importance of out-of-school environmental education entities for integrating environmental education into school curriculum” (Master’s thesis), Available from Semantic Scholar, 2014.
- OĞUZ, Dicle, ÇAKÇI, Işıl ve KAVAS, Safiye; “Yükseköğretimde Öğrencilerin Çevre Bilinci”, SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, 34-39, 2011.
- ÖNER, Z; “Çevre Eğitimine Yönelik Hazırlanan Formal ve İnformal Uygulamaların Akademik Başarı, Tutum ve Öğrenci Kazanımları Açısından İncelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, 2018.
- ÖZDEMİR, Adem ve YAPICI, Elvan; “Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Farkındalık ve İlgi Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi, 48-56, 2010.

- ÖZDEMİR, İbrahim; “Yalnız Gezegen”, Kaynak Yayınları, İstanbul 2001.
- ÖZDEMİR, Osman; “Doğa Deneyimine Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Çevrelerine Yönelik Algı ve Davranışlarına Etkisi”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27, 125-138, 2010.
- ÖZER, Umit; “Environmental philosophy within the relationships of humanity, environment, culture and economy Man and the Environment Conference Proceedings”, Cilt 1, 318-321, 1991.
- ÖZEY, Ramazan; “Çevre Sorunları (2. Baskı)”, Aktif Yayınevi, İstanbul 2001.
- ÖZEY, Ramazan; “Çevre Sorunları (3. Baskı)”, Aktif Yayınevi, İstanbul 2009.
- ÖZSOY, Sibel, ERTENPINAR, Hamide and SAĞLAM, Necdet; “Can eco-schools improve elementary school students environmental literacy levels?”, *Asia Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 13(2), 2012.
- ÖZTÜRK, Ali; “The evaluation of success in raising environmental awareness through the musical instruments produced within the scope of eco schools program implemented in Eskisehir”, *Procedia - Social and Behavioral Science*, 51(2012),828-831, 2012.
- PALMER, John; “Environmental education in the 21st century theory, practice, progress and promise” UK, London, Routledge, 1998.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.248>
- PAUV, Boeve de and PETEGEM, Van. “The effect of Flemish eco-schools on student environmental knowledge, attitudes, and affect”, *International Journal of Science Education*, 33,1513–1538, 2011.
<https://doi.org/10.1080/09500693.2010.540725>
- PAUV, Boeve de and PETEGEM, Van; “The effect of eco-schools on children’s environmental values and behaviour”, *Journal of Biological Education Publication*, 47,96-103, 2013. <https://doi.org/10.1080/00219266.2013.764342>
- PEYTON, B. and CAMPA, H; "BiologicalDiversityfor SecondaryEducation", Environmental Education Module/ UNESCO -UNEP –IEEP, 1995.

- POYRAZ, Hatice ve DERE, Hale; “Okulöncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri”, Anı Yayıncılık, Ankara 2001.
- SEÇGİN, Fadime, YALVAÇ, Gamze ve ÇETİN, Turhan; “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karikatürler Aracılığıyla Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları”, International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 391-398, 2010.
- SUNGURTEKİN, Şehnaz; “Uygulamalı Çevre Eğitimi Projesi Kapsamında Ana ve İlköğretim Okullarında Müzik Yoluyla Çevre Eğitimi”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14 (1), 167-178, 2001.
- ŞAHİN, Nevin, CERRAH, Lale, SAKA, Arzu ve ŞAHİN, Bülent; “Yükseköğretimde Öğrenci Merkezli Çevre Eğitimi Dersine Yönelik Bir Uygulama”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(3), 113-128, 2004.
- ŞAHİNPINAR, Dilek; “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusundaki Görüşleri ve Yeterlilikleri” Kastamonu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- TAŞKIN, Özgür ve ŞAHİN, Birgül; “Çevre Kavramı ve Altı Yaş Okul Öncesi Çocuklar”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1 (23), 1- 14, 2008.
- TIRAŞ, Hacı, Hayrettin; “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre; Teorik Bir İnceleme”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2), 57-73, 2012.
- TÜRKİYE ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI; “Türkiye Çevre Atlası”, ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı, Ankara 2004.
- TÜRKİYE ÇEVRE SORUNLARI VAKFI; “Nüfus Çevre ve Kalkınma Konferansı”, Ankara 2007.
- TÜRNÜKLÜ, Abbas; “Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği; Görüşme”, Eğitim Yönetimi, 6(4), 543-559, 2000.

- ÜNAL, Sevil, MANÇUHAN, Ebru, SOYAR, Ahmet; “Çevre Bilinci, Bilgisi ve Eğitimi”, Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, İstanbul 2001.
- ÜNAL, Sevil ve DIMİŞKI, Ebru; “Unesco-Unep Himayesinde Çevre Eğitimi Gelişimi ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre Eğitimi”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17, 142-154, 1999.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan; “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı)”, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan; “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- YILDIRIM, Cengiz, BACANAK, Ahmet ve ÖZSOY, Sibel; “Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Karşı Duyarlılıkları”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 121-134, 2012.
- YILDIZ, Kazım, SİPAHIOĞLU, Şengün ve YILMAZ, Mehmet; “Çevre Bilimi”, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2000.
- YILMAZ, Ayhan, MORGİL, İnci AKTUĞ, Pınar ve GÖBEKLİ İsmail; “Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgi ve Önerileri”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22, 156-162, 2002.
- YILMAZ, İsmail; “Türkiye’de İlkokul Programlarında Çevre Eğitimi ve İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Tiflis Konferansı Çevre Eğitimi Amaçlarına Ulaşma Düzeyi”, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- YÜCEL, Seda ve MORGİL, İnci; “Yükseköğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 84-91, 1998.

- YÜCEL, Seda ve MORGİL, İnci; “Yükseköğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 84-91, 1999.
- YÜCEL, Yüksel; “Klasik Okullar ile Eko-okullar ve Yeşil Bayraklı Eko-okulların Çevre Eğitimi Açısından Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2009.
- YÜKSEL, Yücel; “Dünyada ve Türkiye’de Uluslararası Çevre Temelli Eğitim Projeleri Eko-okul ve Globe Projesi”, IV. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul 2012.
- WCED; “Report of the world commission on environment and development”, Çevrim-içi: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>, 1987.

İNTERNET KAYNAKLARI

- [http:// www.turcev.org.tr/](http://www.turcev.org.tr/) sayfasından 20 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.cevreonline.com.tr/](http://www.cevreonline.com.tr/) sayfasından 20 Kasım 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.tükçev.com.tr/](http://www.tükçev.com.tr/) sayfasından 15 Aralık 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.epa.gov.tr/](http://www.epa.gov.tr/) sayfasından 20 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.kacee.org.tr/](http://www.kacee.org.tr/) sayfasından 15 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.unesco.org.tr/](http://www.unesco.org.tr/) sayfasından 15 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.mta.gov.tr/](http://www.mta.gov.tr/) sayfasından 20 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.ttkder.org.tr/](http://www.ttkder.org.tr/) sayfasından 10 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.yersu.com.tr/](http://www.yersu.com.tr/) sayfasından 20 Aralık 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.unep.org.tr/](http://www.unep.org.tr/) sayfasından 20 Aralık 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.tema.org.tr/](http://www.tema.org.tr/) sayfasından 20 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.
- [http://www.ecoschools.org./](http://www.ecoschools.org/) sayfasından 20 Kasım 2019 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.ekookullar.org.tr/> sayfasından 20 Kasım 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.mfa.gov.tr/](http://www.mfa.gov.tr/) sayfasından 10 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.milliparklar.gov.tr/](http://www.milliparklar.gov.tr/) sayfasından 10 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.wwf.org.tr/](http://www.wwf.org.tr/) sayfasından 10 Aralık 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.cevre.org.tr/](http://www.cevre.org.tr/) sayfasından 15 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.çevko.com.tr/](http://www.çevko.com.tr/) sayfasından 25 Aralık 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.turmepa.org.tr/](http://www.turmepa.org.tr/) sayfasından 20 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.suvakfi.org.tr/](http://www.suvakfi.org.tr/) sayfasından 15 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.doğaderneği.org.tr/](http://www.doğaderneği.org.tr/) sayfasından 10 Aralık 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.fee.global./](http://www.fee.global/) sayfasından 15 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- [http:// www.greenpeace.org.tr/](http://www.greenpeace.org.tr/) sayfasından 15 Kasım 2019 tarihinde alınmıştır.

EKLER

EK-1 Görüşme Formu

Tarih:

Görüşme Başlama Saati:

Görüşme Bitiş Saati:

Katılımcı Kodu:

Değerli öğretmenim,

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi bölümünde yüksek lisans öğrencisiyim. “Eko-okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-okul Programına İlişkin Görüşleri ” adlı tez çalışması yapmaktayım. Sizinle 2019-2020 eğitim-öğretim yılı için eko-okul programı ile ilgili olarak görüşmek istiyorum. Bu görüşmede sizlerin eko-okul programına ilişkin neler düşündüğünüzü belirleyerek, bu programın nasıl uygulandığını araştırmayı amaçlıyorum. Bana görüşmede söyleyecekleriniz gizli kalacak ve başka hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Tez çalışmamda kimliğinizle ilgili hiçbir bilgi yer almayacaktır.

Göreviniz nedir? : Öğretmen () Yönetici ()

Okulunuzun türü nedir? : () Anasınıfı () İlkokul () Ortaokul

Şu anda kaçınıcı sınıfı okutuyorsunuz? : Sınıf

Sınıf mevcudunuz? :

Bu kurumda kaç yıldır çalışıyorsunuz? : yıl

Öğretmenlik kıdeminiz? : yıl

Lisansüstü eğitim yaptınız mı? : Evet () Hayır ()

Cevabınız evet ise: Yıl:..... Bölüm:

Eko-okul programları ile ilgili eğitim aldınız mı? : Evet () Hayır ()

GÖRÜŞME SORULARI

1. Eko-okul programına ilişkin neler biliyorsunuz? Açıklar mısınız?
2. Eko-okul programının çevre eğitime katkısını açıklar mısınız?
3. Eko-okul programı ile nelerin değiştirildiğini düşünüyorsunuz?
4. Eko-okul programını etkili buluyor musunuz? Nedenleriyle açıklar mısınız?
5. Eko-okul programının uygulamada başarısı var mı? Varsa nelerdir?
6. Genel olarak eko-okul programından memnun olup olmamanızla ilgili görüşleriniz nelerdir?
7. Eko-okul programının verimli ve etkili bir şekilde uygulanabilmesi için eğitim ortamları nasıl olmalıdır?
8. Eko-okul programını uygularken karşılaştığınız problemler nelerdir?
9. Eko-okul programı uygulanma konusunda karşılaştığınız sorunlara çözüm önerileriniz nelerdir?
10. Eko-okul programının uygulanabilirliğine ilişkin neler düşünüyorsunuz?

EK-2 MEB İzin Belgesi

	T.C. ERZİNCAN VALİLİĞİ İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Sayı : 45468433-604.01.01-E.2327371	03.02.2020
Konu : Araştırma İzni.	
MÜDÜRLÜK MAKAMINA	
İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarih ve 1563890 (Genelge 2020/2) sayılı yazıları.	
b) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 22.01.2020 tarih ve 3665 sayılı yazıları.	
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Temel Eğitim Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı Öğrencisi Mahmut ELMA'nın "Eko Okul Programı Uygulanan Okullarda Görevli Öğretmenlerin Eko-Okul Programına İlişkin Görüşleri" konulu araştırma çalışması yapmak istediklerine ilişkin, ilgi (b) yazıları ve araştırma çalışması ilişikte sunulmuştur.	
İlgi (a) Genelge esaslarına göre "İl Millî Eğitim Anket-Araştırma-Tez Çalışmalarını Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenen ilgililerin anket - ölçek çalışmasını İlimiz Meysunana Anaokulu, Mimar Sinan Anaokulu, Mamahatun Anaokulu, Haymeana Anaokulu, Halit Paşa Anaokulu, Bahçelievler Anaokulu, Erzincan Anaokulu, Mehmet Akif Ersoy İlkokulu, Yunus Emre Ortaokulu ve Kemah Necatibey Ortaokulu'n da uygulaması Müdürlüğümüzce yerinde görülmektedir.	
Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; onaylarınıza arz ederim.	
Hüseyin ERÖL Şube Müdürü	
OLUR 03.02.2020	
Aziz GÜN İl Millî Eğitim Müdürü	
Ek: -Komisyon Kararı (1 Sayfa) -Yazı ve Ekleri (24 Sayfa)	
Yazdırma ve Yayıncılık Hizmetleri A.Ş. - Çarşı: 01070 Sok. No: 1 Etiler, Beşiktaş / İstanbul / Türkiye Tic. Sic. No: 274144 / Mers: 08100012741440000000 Tic. Sic. No: 274144 / Mers: 08100012741440000000	